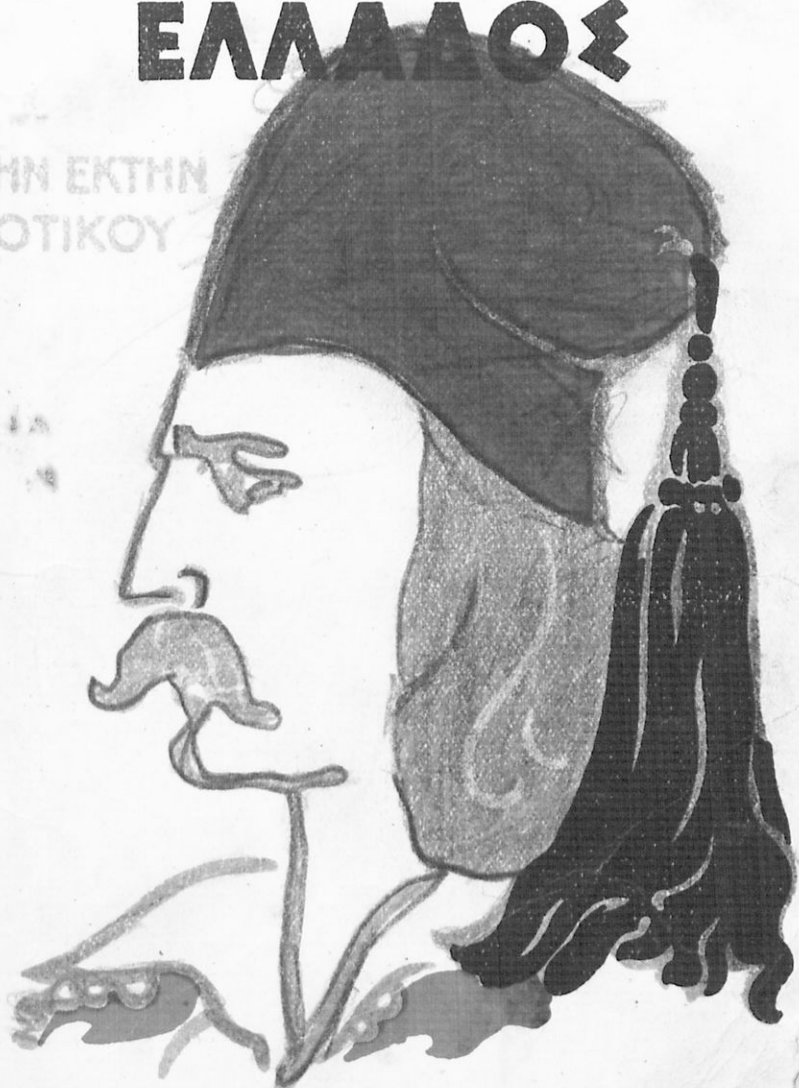

107
ΠΑΝ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΑΤΗΝ ΕΚΤΗΝ
ΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε. ΑΘΗΝΑΙ ΟΔΟΣ ΑΛΦΑ

ΠΑΝΟΥ Δ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ
Τέως επιθεωρητοῦ τῶν δημοτ. σχολείων

1937
ΠΑΝ
ΙΣΤ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διὰ τὴν ὄην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄

Ἀντίτυπα 10,000

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.—ΑΘΗΝΑΙ
4—ΟΔΟΣ ΑΛΘΑΙΑΣ—4
1937

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

Handwritten signature

PRINTED IN GREECE — 1937
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΧΡΟΝΟΙ

1. Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

Πόλεμοι με την Ουγγαρίαν και Αυστρίαν.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως οί Τούρκοι υπέταξαν καί τας υπόλοιπας Ἑλληνικάς χώρας, ἔπειτα τήν Ἀλβανίαν, τήν Βουλγαρίαν, τήν Σερβίαν, τήν Ρουμανίαν καί τήν Ουγγαρίαν.

Ἐκ τῆς Ουγγαρίας ἐπροχώρησαν πρὸς τήν Αὐστροίαν, μέ σκοπόν νά υποτάξουν ὁλόκληρον τήν Εὐρώπην. Τοῦς ἐσταμάτησαν ὅμως οί Αὐστριακοί πρὸ τῆς Βιέννης. Δύο φορές ἐπολιορκήσαν οί Τούρκοι τήν Βιέννην καί τας δύο φορές ὅμως ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Τὴν δευτέραν φοράν οί Αὐστριακοί τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Βελιγραδίου. Οί Αὐστριακοί ἔσωσαν τήν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ Τουρκία μὲ τὰς κατακτήσεις τῆς ἀπέβη τότε ἡ μεγαλύτερα δύναμις τοῦ κόσμου. Περιελάμβανεν ἡ ἀχανὲς αὐτὴ αὐτοκρατορία ὀλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Κρήτην. Ἦτο κυρία τῶν θαλασσῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τῆς Προποντιδος, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Οἱ Τοῦρκοι ἐνέπνεον τότε τρόμον εἰς ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ οἱ σουλτᾶνοι ἐφέροντο πολλάκις ὑβριστικῶς πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν λαὸς πολεμικὸς καὶ ἐπεχείρουν πάντοτε νέας κατακτήσεις, εὕρισκοντο εἰς διηνεκῆ σχεδὸν πόλεμον μὲ τοὺς γείτονάς των Ρώσους, Οὐγγρους, Αὐστριακοὺς καὶ Ἑνετούς.

2. Η ΕΝΕΤΙΑ

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη. Ἐν ἐκ τῶν κρατῶν τούτων, τὸ καὶ δυνατώτερον, ἦτο ἡ δημοκρατία τῆς Ἑνετίας.

Ἡ Ἑνετία εὕρισκεται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ πολλῶν μικρῶν νήσων. Κατ' ἀρχὰς κατοικήθησαν ὀλίγοι νῆσοι. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος τῶν νήσων τούτων εἶναι ἄγονον, οἱ κάτοικοι ἐπέδωθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Βαθμηδὸν διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν κατοίκων καὶ τῆς καλῆς διοικήσεως, ἡ Ἑνετία ηὔξθη εἰς πόλιν μεγάλην καὶ πλουσίαν. Οἱ κάτοικοι ἀπέκτησαν πολλὰ καὶ με-

άλλα ἐμπορικὰ πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα διεξῆγον τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἄντίπαλοι τῶν Ἑνετῶν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου ἦσαν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπίσης ναυτικὸς καὶ ἐμπορικὸς λαὸς καὶ ἀπετέλουν ἰσχυρὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ Ἑνετοί, διὰ τὰ ὑπερασπίζουσαν τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριόν των, συνετήρουν καὶ πολεμικὸν στόλον καὶ κατελάμβανον διάφορα ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς Μεσογείου θαλάσσης, τὰ ὁποῖα ὠχύρωνον. Τοιαῦτα ὄχυρὰ μέρη μὲ φρούρια σφῆζόμενα μέχρι τῆς σήμερον, εἶναι ἡ Μονεμβασία, τὸ Ναύπλιον, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη, ἡ Ναύπακτος, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, τὸ Ρίον καὶ Ἄντιρριον καὶ ἄλλα πολλά.

Ὁ μόνος πόθος τῶν Ἑνετῶν ἦτο τὰ καταλύσουν τὸ Βυζαντινὸν κράτος καὶ τὰ γίνουσαν αὐτοὶ θαλασσοκράτορες. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἑνετὸς Δάνδολος τὸ 1204 ὠδήγησε τοὺς σταυροφόρους κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν κατέλαβον.

Ὅταν οἱ Τούρκοι τὸ 1453 ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέλαβον ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἤρχισαν σκληροὶ ἀγῶνες μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Τούρκων, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν 300 ἔτη. Οἱ Ἕλληνες ἐμίσουν πολὺ τοὺς Τούρκους καὶ διὰ τοῦτο συνεμάχουν μὲ τοὺς Ἑνετούς. Ὅταν οἱ Ἑνετοὶ ἐνίκων, τὰ κέρδη τῆς νίκης ἦσαν ἰδικὰ των. Ὅταν ἐνικῶντο, ἄφηνον τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των. Οἱ Τούρκοι τότε ἐκδικούμενοι τοὺς Ἕλληνας ἐπέφερον εἰς αὐτοὺς μεγάλας καταστροφάς.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1687 ὁ Ἑνετὸς Μοροζίνης ἐπο-

λιόρκει τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μία ὄβις ἔπεσεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, τὸν ὁποῖον οἱ Τούρκοι εἶχον μεταβάλῃ εἰς πυριτιδαποθήκην. Ἐπῆλθε τρομερὰ ἔκρηξις καὶ ὁ ὠραῖος ναὸς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκρημνίσθη. Ἦλθεν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, - τὴν Κ

Ἡ καταστροφή τοῦ Παρθενῶνος

προν, τὴν Ρόδον, τὴν Ἐπτανήσον καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως οἱ Τούρκοι ἀνέκτησαν πάλιν τὰ μέρη αὐτά, πλὴν τῆς Ἐπτανήσου, τὴν ὁποῖαν οἱ Ἐνετοὶ διετήρησαν μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Ἀφ' ὅτου κατὰ τὸ ἔτος 1497 ὁ Πορτογάλλος θαλασσοπόρος Βάσκο Δεγάμα ἀνεκάλυψε τὸν δρόμον πρὸς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ ἀρκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλλά-

δος, τὰ προϊόντα τῆς Ἀσίας μετεφέροντο μὲ Ἰσπανικὰ καὶ Πορτογαλλικὰ πλοῖα κατ' εὐθείαν διὰ θαλάσσης ἀπὸ τὰς Ἰνδίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Τότε καὶ ἡ Ἑνετία ἤρχισε νὰ παρακμάζη, ἕως ὅτου ὁ Μέγας Ναπολέων κατέλυσε τὴν ἄλλοτε ἰσχυρὰν αὐτὴν δημοκρατίαν.

Σήμερον ἡ Ἑνετία εἶναι πόλις τῆς Ἰταλίας περιεργος, διότι, ὡς εἵπομεν, εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ πολλῶν νήσων, αἱ ὁποῖαι συνδέονται μεταξὺ των διὰ λιθίνων γεφυρῶν. Ὁληθὲς ἡ συγκοινωνία τῆς πόλεως γίνεται μὲ λέμβους.

3. ΡΩΣΙΑ

Οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν λαὸς πολυάριθμος, ἀμαθὴς ὅμως καὶ βάρβαρος. Κατὰ πρώτην φορὰν ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς Ἕλληνας τὸ 860 μ. Χ., ὅταν αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ΄. καὶ Πατριάρχης Φώτιος.

Οἱ Ρῶσοι τότε μὲ 200 μονόξυλα ἐπέρασαν τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἐπολιόρησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Ἕλληνες κατόρθωσαν νὰ τοὺς ἀποκρούσουν μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ ἡ πόλις ἐσώθη.

Κατὰ τὸ 900 ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ βασίλισσα τῆς Ρωσίας Ὀλγα, ἡ ὁποία ἐβαπτίσθη καὶ ἔγινε Χριστιανή. Ὁ ἐγγονὸς τῆς Βλαδίμηρος διέδωσε τὸν Χριστιανισμόν εἰς ὅλην τὴν Ρωσίαν. Μὲ τὸν Χριστιανισμόν μαζὶ οἱ Ρῶσοι ἐδέχθησαν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν καὶ ἤρχισαν νὰ προοδεύουν.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἦσαν πλέον ὑποταγμένοι εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ Ρῶσοι ἐδημιούργησαν κράτος πολὺ δυνατὸν καὶ πολλάκις ἐπολέμησαν μὲ τοὺς Τούρκους.

Ὁ ΜΕΓΑΣ ΠΙΕΤΡΟΣ

Μεγάλην ὄθησιν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Ρωσίας ἔδω-
σαν ὁ τσάρος Πέτρος, ὁ ἐπονομασθεὶς Μέγας, ἀνελθὼν
εἰς τὸν θρόνον τὸ 1689.

Τὸ ὄνειρον τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἦτο νὰ καταλάβῃ τὴν
 Κωνσταντινούπολιν, τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλ-
 λησπόντου, διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Ρωσία διέξοδον πρὸς τὸ Αἰγαί-
 ον καὶ τὴν Μεσόγειον. Δὲν ἐπρόφθασε ὅμως νὰ τὸ πρα-
 γματοποιήσῃ. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 53 ἐτῶν. Ὁ Μέγας
 Πέτρος ἦτο ὁ θεμελιωτὴς τοῦ μετέπειτα μεγαλείου τῆς
 Ρωσίας.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὑπῆρξαν μέτριοι καὶ

μόνον ἢ Αἰκατερίνη ἢ Β'. ἐσυνέχισε τὸ ἔργον του. Ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβε τὴν Κριμαίαν. Ἐπολέμησε καὶ μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστροίαν. Ἐπειτα καὶ οἱ τρεῖς μαζί διεμέλισαν τὴν Πολωνίαν.

Ποῖον μέρος ἔπαιξεν ἡ Ρωσία ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β' καὶ βραδύτερον ἐπὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων εἰς τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἴδωμεν ἀργότερον.

4 ΑΥΣΤΡΙΑ

Ἄλλο κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε σπουδαίαν ἐπίδρασιν εἰς τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἦτο ἡ Αὐστρία. Αὕτη πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου τοῦ 1914 ἀπετελεῖτο ἀπὸ διάφορα ἔθνη, τὰ ὁποῖα οὔτε τὴν αὐτὴν γλῶσσαν εἶχον, οὔτε τὴν αὐτὴν θρησκείαν, οὔτε εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν ἀνήκον. Τοιαῦτα ἦσαν ἡ κυρίως Αὐστρία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Κροατία καὶ Σλοβενία καὶ μέρος τῆς Πολωνίας.

Εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἠττήθη ἡ Αὐστρία καὶ περιωρίσθη εἰς τὴν κυρίως Αὐστρίαν. Ἡ Οὐγγαρία, ἡ Τσεχοσλοβακία καὶ ἡ Πολωνία ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέρα κράτη, ἡ δὲ Κροατία καὶ Σλοβενία ἠνώθησαν μὲ τὴν Σερβίαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸ κράτος τῆς Γιουγκοσλαβίας.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα οἱ Αὐστριακοὶ ὡς πρόγραμμα εἶχον νὰ κατέλθουν διὰ τῆς Βαλκανικῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐπειδὴ πρῶτον ἐμπόδιον δι' αὐτοὺς ἦτο ἡ Σερβία, ἐπεξήτουν πάντοτε ἀφορμὴν νὰ τὴν κατακτήσουν, διὰ νὰ βαδίσουν κατόπιν διὰ τῆς Μακεδονίας πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ Αὐστρία διέκειτο πάντοτε ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς ἐπόμενα κεφάλαια.

4. ΔΕΙΝΟΠΙΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν κατέλαβον τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μετεχειρίζοντο τοὺς Ἕλληνας ὡς δούλους. Οἱ κατακτηταὶ κατέλαβον τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὰ ἄγονα καὶ ὄρεινά. Τὰ εὐφορα μέρη διεμοιράσθησαν μεταξὺ των οἱ ἐπίσημοι Τοῦρκοι καὶ ἀπέκτησαν κτήματα μεγάλα, εἰς τὰ ὁποῖα ἠνάγκαζον τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐργάζωνται ὡς δουλοπάροικοι. Ὅλοι λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἔγιναν πτωχοί, διότι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας των εἰς τὰ εὐφορα μέρη ἀνῆκον εἰς τοὺς αὐθέντας των, τὰ δὲ ἄγονα μέρη ὀλίγα εἰσοδήματα τοὺς ἀπέδιδον.

Πολλὰ κτήματα ἐδόθησαν εἰς τὰ τζαμιά καὶ ἐλέγοντο «β α κ ο ὑ φ ι α».

Τὰς καλυτέρας ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν μετέβαλον εἰς τζαμιά.

Ἐκτὸς τούτων ὑφίσταντο ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους καὶ πολλοὺς ἐξευτελισμούς. Ἐδέροντο, ἐφονεύοντο χωρὶς καμμίαν αἰτίαν. Οἱ Τοῦρκοι ἤρπαζον καὶ ἐλήστευον ὅ,τι κалὸν εἶχον οἱ Ἕλληνες, χωρὶς νὰ δίδουν λόγον εἰς κανένα. Ἄν οἱ Ἕλληνες κατέφευγον εἰς τὰ δικαστήρια, τὸ ἄδικον εἶχον πάντοτε οἱ Ἕλληνες, οἱ ραγιαδες, ὅπως τοὺς ἀπεκάλουν οἱ Τοῦρκοι.

Ἀπηγόρευον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ φοροῦν καλὰ φορέματα καὶ νὰ ἱππεύουν ἵππους. Μόνον ὄνους καὶ ἡμιόνους. Ἄν Ἕλληνα ἐπῆγαινε καβάλλα καὶ συνήντα καθ'

όδον Τουρκον, ήτο υποχρεωμένος να καταβή και να χαι-
ετήση πρώτος.

Σχολεία δέν υπήρχον και οι Έλληνες περιέπεσον εις
τρομεράν άμάθειαν.

Οί Τουρκοί επέβαλον εις τους Έλληνας βαρείς φό-
ρους, οι όποιοι ήύξανον την πτωχείαν των. Ο χειρότερος
φόρος ήτο ο κεφαλικός, τὸ χαράτσι, όπως τὸ έλεγον οι
Τουρκοί. Τὸ χαράτσι έπλήρωνον οι Έλληνες, δια να έ-
χουν τὸ δικαίωμα να ζουν.

Ο σκληρότερος όμως φόρος των ραγιάδων ήτο τὸ
παιδομάζωμα. Τοῦτο είχεν εφαρμογή πρώτος ο Σουλτάν-
νος Όρχάν και κατόπιν έυσστηματοποίησεν ο Μωάμεθ

Τὸ παιδομάζωμα

Β'. ὁ πορθητής. Οἱ Τούρκοι ἤρπαζον τὰ ὑγιέστερα καὶ εὐρωστώτερα παιδιά τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἀνέτρεφον εἰς τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν, τὰ ἐγύμναζον μὲ μεγάλην πειθαρχίαν καὶ τὰ ἔκαμνον στρατιώτας. Αὐτοὶ ὠνομάζοντο Γενίτσαροι καὶ ἦσαν φανατικώτεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, διότι ἐλησμόνουν τὴν καταγωγὴν των. Πολλὰ ὑπέφερον οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Γενιτσάρους.

Εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ ἐξῆς: Πολλοὶ Ἕλληνες, διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὰ βάσανα τῆς δουλείας, ἐδέχοντο ἐθελουσίως τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Ἄλλοι πάλιν ἐξισλαμίζοντο διὰ τῆς βίας. Τοιοῦτοτρόπως ἠῤῥξανον οἱ Τούρκοι καὶ ὠλιγόστευον οἱ Ἕλληνες. Ἄλλοι πάλιν ἔφευγον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης, τὴν Βενετίαν, τὴν Τεργέστην, τοὺς Παρισίους, τὴν Βιέννην, τὴν Ὀδησὸν καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ρωσίας καὶ ἐγκαθίσταντο ἐκεῖ κυρίως ὡς ἔμποροι. Βαθμηδὸν ἰδρῦθησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πολλὰ Ἑλληνικὰ παροικίαι πλούσιαι, μὲ σχολεῖα Ἑλληνικά.

Ἔνεκα τῶν δεινοπαθημάτων τούτων τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτει μαρσαμὸς, ἀμάθεια, πτωχεία καὶ ὁ πληθυσμὸς ἠλαττώθη πολὺ. Πλούσιαι πόλεις ἄλλοτε μετεβλήθησαν εἰς ἄσημα χωρία καὶ ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον παρημελήθησαν τελείως. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι περιηγηταί, βλέποντες τὴν ἀθλιότητα τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγον: «Ἡ Ἑλλὰς ἀπέθανε».

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ δεινοπαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐξεθέσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, οἱ Ἕλληνες εἶχον καὶ μερικὰ θρησκευτικὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς ὁ Μωάμεθ.

Αἱ θρησκευτικαὶ ιδέαι τοῦ Ἰσλαμισμοῦ περιέχονται εἰς τὸ Κοράνιον, καθὼς αἱ Χριστιανικαὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Κατὰ τὸ Κοράνιον, ὅλοι οἱ μουσουλμᾶνοι εἶναι πολῖται ἴσοι καὶ στρατιῶται. Ὅσοι δὲν εἶναι μουσουλμᾶνοι, δὲν ἔχουν κανέν ἀνθρώπινον δικαίωμα. Κατὰ τῶν ἀπίστων τούτων τὸ Κοράνιον ἐπέβαλλε πόλεμον. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως καὶ οἱ Χριστιανοί, ἐπειδὴ ἐπίστευον εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεὸν καὶ παρεδέχοντο τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τοὺς προφήτας, ἦσαν ἀνεκτοί, ἀρκεῖν δὲ ἐπλήρωνον τὸν κεφαλικὸν φόρον (χαράτσι). Ἐθεωροῦντο λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ ὡς ἔθνος ἰδιαίτερον, ὑποταγμένον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ὡς ἔθνος ἰδιαίτερον ἠδύνατο νὰ ἔχη τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἀρχηγούς του.

Σύμφωνα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτὰς τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, ὅταν ὁ Μωάμεθ Β΄, κατέλυσε τελείως τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἀφῆκε τοὺς Χριστιανοὺς ἐλευθέρους εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ ἤρκειτο μόνον εἰς τὸ νὰ πληρῶνουν τὸ χαράτσι καὶ τοὺς ἄλλους φόρους. Καθώρισε δὲ ὡς ἐξῆς τὰ τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν :

Ἀνώτατος ἀρχὸν τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ὁ Πατριάρχης. Τοῦτον ὁ Μωάμεθ ἀνεγνώρισε καὶ ὡς πολιτικὸν ἀρχηγὸν ἔβλων τῶν Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποτάξῃ (Ἕλ-

ληνας, Σέρβους, Βουλγάρους, Βλάχους). Διὰ τοῦτο ὁ Πατριάρχης ἐλέγετο καὶ Ἐθναρχὴς καὶ ἦτο τρόπον τινὰ διάδοχος τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ὅσακις οἱ Χριστιανοὶ ἠδικοῦντο, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, κατέφευγον εἰς τὸν Πατριάρχην ἢ εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἐπισκόπους καὶ ἐζήτουν τὸ δίκαιόν των. Οἱ κληρικοὶ ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων πρόσωπα σεβαστά.

Ὁ Μωάμεθ, παραχωρήσας αὐτὰ τὰ προνόμια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἶχε καὶ πολιτικὸν σκοπὸν. Μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὑφίστατο τὸ σχίσμα. Ὅσακις αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπεπειράθησαν νὰ ἐνώσουν τὰς δύο Ἐκκλησίας ἀπέτυχον, διότι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐμίσουν τοὺς Λατίνους, ὅπως ἀπεκάλουν τοὺς Χριστιανούς τῆς Δύσεως. Ὁ Μωάμεθ εἶχε συμφέρον νὰ διατηρῆται τὸ μῖσος τοῦτο, διὰ νὰ μὴ ἔλθουν ποτὲ οἱ Λατίνοι πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπαναληφθῶν αἱ σταυροφορίαι.

Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος :

Ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως φαίνεται, ὅτι ἐφρονεῦθη κατὰ τὴν ἄλωσιν. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ χειροτονηθῆ ἄλλος. Ὁ Μωάμεθ ἐξέλεξεν ὡς τοιοῦτον τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ἄνθρωπον πολὺ μορφομένον καὶ ἐχθρὸν τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ χειροτονία τοῦ νέου Πατριάρχου ἔγινεν, ὅπως καὶ ἄλλοτε, ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ὅχι εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, διότι εἶχε μεταβληθῆ εἰς τζαμίον, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἐκεῖ συνηθροίσθησαν μερικοὶ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅσοι κληρικοὶ τῆς πόλεως ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ

ἐχειροτόνησαν τὸν Γεώργιον Σχολάριον Πατριάρχην, μετονομασθέντα Γεννάδιον.

Μετὰ ταῦτα ὁ Σουλτᾶνος τὸν προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα καὶ τὸν ὑπεδέχθη μὲ μεγάλας τιμᾶς. Ὅταν ἔφευγε, τοῦ προσέφερε χρυσοῦν πατερίτσαν, ὅπως ἔκαμνον ἄλλοτε οἱ αὐτοκράτορες καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ ἀνέλθῃ εἰς ἵππον ἐστολισμένον πολυτελῶς, Διέταξε δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας νὰ συνοδεύσουν τὸν Πατριάρχην μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Εἰς τὸν Γεννάδιον ἔδωσεν ὁ Μωάμεθ καὶ ἔγγραφον (6 ε ρ ἄ τ ι) περιέχον τὰ ἀπαραιτήσια προνόμια τῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα ἦσαν περίπου τὰ ἑξῆς : 1) Ὁ Πατριάρχης ἀνεγνωρίζετο ὑπέρτατος ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, δυνάμενος νὰ καθαιρῇ ἐπισκόπους καὶ κατωτέρους κληρικούς. 2) Ὁ Πατριάρχης ἐδίκαζεν ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῶν κληρικῶν καὶ πολλὰς τῶν λαϊκῶν, ἰδίως τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν γάμον καὶ τὰς κληρονομίας. 3) Ὁ Πατριάρχης ἠδύνατο νὰ φορολογῇ κληρικούς καὶ λαϊκούς καὶ νὰ ἔχῃ ἀστυνομικούς φύλακας. 4) Αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ κτήματά των ἀπέμενον εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ δὲν ἐπλήρωνον κανένα φόρον.

Τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεχώρησεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐσεβάσθησαν ἐν μέρει καὶ οἱ διάδοχοι τούτου. Πολλοὶ ὅμως Σουλτᾶνοι εὗρισκον προφάσεις νὰ τὰ παραβιάζουν. Ὅπωςδὴποτε ὅμως ἡ Ἐκκλησία εἶχεν αὐτοδιοίησιν, ἔμενε πάντοτε σεβαστὴ εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐχρησίμευεν ὡς στήριγμα καὶ ἐλπίς τῶν Χριστιανῶν.

7

6. ΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν προνομίων, ὁ Μωάμεθ παρέχωρησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ πολιτικὰ προνόμια.

Κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ ἔπειτα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ἡ Ἑλλὰς ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰς κοινότητας. Ὁ Μωάμεθ ἀνεγνώρισε τὰς κοινότητας ταύτας καὶ ἐπέτρεπε νὰ αὐτοδιοικῶνται.

Ἐκάστη πόλις καὶ ἕκαστον χωρίον ἀπετέλει κοινότητα καὶ εἶχε τοὺς ἰδικούς του ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἐλέγοντο *δημογέροντες* ἢ *προεστοί*. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἔλεγον *κοτσαμπάσσηδες*. Αὐτοὶ ἐκυβέρνηον τὰς κοινότητας καὶ ἐδίκαζον τὰς χρηματικὰς διαφορὰς τῶν κατοίκων. Τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις ἐδίκαζεν ὁ *κατῆς*, ὅπως ἐλέγετο ὁ Τούρκος δικαστής. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἀνεμιγνύετο πολὺ εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν κατοίκων. Ὄριζε μόνον πόσους φόρους θὰ ἐπλήρωνε ἕκαστον χωρίον. Οἱ δημογέροντες κατόπιν ὄριζον πόσα θὰ πληρώνη ἕκαστη οἰκογένεια καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων καὶ τὴν παράδοσιν τούτων εἰς τοὺς Τούρκους εἰσπρακτορας. Ἐκτὸς τῶν δημοσίων φόρων οἱ κάτοικοι ἐπλήρωνον καὶ κοινοτικούς, τοὺς ὁποίους διεχειρίζοντο οἱ δημογέροντες διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κοινοτήτων. Ἄμα Ἕλληνας κατεδιώκετο ἢ ἠδικεῖτο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, κατέφευγεν εἰς τοὺς δημογέροντας ἢ εἰς τοὺς κληρικούς, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπροστάτευον ὅσον ἦτο δυνατόν εἰς αὐτούς. Εἰς ἕκαστην ἐπαρχίαν ὑπῆρχε καὶ Τούρκος διοικητής, ὀνομαζόμενος *καϊμακάμης*. Οὗτος διὰ νὰ διοικῆ τὴν ἐπαρχίαν

του εἶχε συμβούλους, μεταξύ τῶν ὁποῦν συγκατελέγοντο καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ δημογέροντες.

Περισσότερον ὄλων προώδευσαν αἱ κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ Μαδεμοχώρια, ὅπως ἐλέγοντο, πολλὰ κοινότητες τῆς Ἠπειροῦ, τὰ 24 χωρία τοῦ Βόλου καὶ ἡ κοινότης τῶν Ἀμπελαζίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀμπελαζίων ἠσχολοῦντο εἰς τὴν νηματουργίαν καὶ εἶχον θαυμάσιον συνεταιρισμὸν καὶ πολλοὺς ἀντιπροσώπους εἰς τὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης.

Ἐπίσης εὐδοκίμησαν αἱ κοινότητες τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Λεβαδείας, τῆς Χίου, τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἄλλαι.

7. ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

Μεταξὺ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ὑπῆρξαν πολυάριθμοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠνέχθησαν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἀλλ' ἐξηκολούθουν ἔνοπλοι νὰ πολεμοῦν τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἀρματολῶι καὶ κλέφτες, οἱ Μανιάται καὶ οἱ Σουλιῶται. Αὐτοί, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Πολλοὶ γενναῖοι ἄνδρες μὴ ἀνεχόμενοι τοὺς ἐξευτελισμοὺς καὶ τὰ βάσανα τῆς δουλείας, κατέφευγον εἰς τὰ δύσβατα ὄρη, ἐσημιάτιζον ἐκεῖ σώματα καὶ συνεχῶς ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους. Οἱ ἔνοπλοι αὐτοὶ ἄνδρες ὠνομάζοντο κ λ έ φ τ ε ς. Οὗτοι ὀρμώμενοι ἀπὸ τὰ ὄρη, ἔκαμνον ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν Τούρκων τῶν πεδινῶν μερῶν, ἐλήστευον τούτους, ἐφόνευον καὶ ἐπολέμουν πάντοτε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Συχνότατα ἐξεδικοῦντο τοὺς Τούρκοι. Παναγοπούλου, Ἱστορία νεωτ. Ἑλλάδος ἔκδ. Β' ἀντ. 10.000 2

22
κους διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας ἔκαμνον εἰς τοὺς Ἑλλη-
νας.

Οἱ Τοῦρκοι μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς ὑποτάξουν, ἐσυνθη-
κολόγουν μὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀνέθετον τὴν φύλαξιν τῶν
ὄρεινῶν μερῶν καὶ μάλιστα τῶν στενοποριῶν. Οἱ συνθη-
κολογοῦντες κλέφτες ἐλέγοντο ἀρματωλοὶ καὶ τὰ
μέρη, τὰ ὁποία ἐφύλαττον, ἐλέγοντο ἀρματωλίκια.

Οἱ κλέφτες ἐγυμνάζοντο

Ὁ ἀρχηγὸς ὠνομάζετο καπετάνιος καὶ οἱ ἄν-
δρες του παλληκάρια. Αἱ σχέσεις ὅμως Τούρκων
καὶ ἀρματωλῶν δὲν ἦσαν πάντοτε φιλικαί. Ἐπειδὴ οἱ
ἀρματωλοὶ ἐπροστάτευον τοὺς κλέφτες, ἤρχοντο εἰς ρῆξιν
μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἐγίνοντο πάλιν κλέφτες. Οἱ Τοῦρ-
κοὶ ἐφρόντιζον μὲ παντοῖα μέσα, ἄλλοτε μὲ τὴν βίαν καὶ
ἄλλοτε μὲ τὸν δόλον νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ τῶν κλεφτῶν καὶ

τῶν ἀρματολῶν. Ὅσάκις τοὺς συνελάμβανον, τοὺς ἐβασάνιζον φρικτῶς καὶ κατόπιν τοὺς ἐφόνευον.

Οἱ κλέφτες, ἐπειδὴ διέμενον εἰς τὰ ἄγωνα ὄρη καὶ ὡς μόνην ἀσχολίαν εἶχον τὸν πόλεμον, κατ' ἀνάγκην ἔζων ἀπὸ τὴν ληστείαν. Δηρπαζον τὰ ποίμνια τῶν Τούρκων, ἐλήστευον τὰς οἰκίας των, πολλάκις συνελάμβανον αἰχμαλώτους μπέηδες καὶ ἀγάδες καὶ τοὺς ἀπληευθέρωνον, ἀφοῦ ἐλάμβανον πλούσια λύτρα.

Ὅταν οἱ κλέφτες δὲν ἐπολέμουν, ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὸ πῆδημα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν σκοποβολὴν καὶ εἶχον ἀποκτήσει εἰς ταῦτα θαυμαστὴν δεξιότητα. Προοιμιώδης ἦτο ἡ ἀντοχὴ των εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὰς ἀγρυπνίας. Ὅταν συνελαμβάνοντο αἰχμάλωτοι, ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπέμενον μὲ θαυμαστὴν καρτερίαν τὰ βασανιστήρια. Οὔτε ἔκλαιον, οὔτε παρεκάλουν, οὔτε ἀνεστέναζον, ὅταν ἐκαίοντο μὲ πυρακτωμένον σίδηρον, ὅταν οἱ Τούρκοι ἔσπαζον τὰ κόκκαλά των μὲ σφυρία, ὅταν τοὺς ἐσοῦβλιζον ζωντανούς. Μεγάλην προσβολὴν ἐθεώρουν οἱ κλέφτες νὰ ἀποκόψουν οἱ Τούρκοι τὴν κεφαλὴν των καὶ νὰ τὴν περιάγουν ἐπιδεικτικῶς εἰς τὰ διάφορα μέρη. Διὰ τοῦτο, ὅταν εἰς τὰς συμπλοκάς μετὰ τῶν Τούρκων ἐπληγόνοντο βαρέως καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μετακομισθοῦν, παρεκάλουν τοὺς συντρόφους των νὰ τοὺς ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ τὴν παραλάβουν αὐτοί.

Ὅσάκις οἱ κλέφτες συνελάμβανον Τούρκους εἰς τὰς συμπλοκάς, τοὺς ἐφόνευον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τοὺς βασανίζον. Πρὸς δὲ τὰς γυναῖκας ἐφέροντο μὲ μεγάλην εὐγένειαν.

Οἱ ἀρματολοί καὶ κλέφτες λοιπὸν ἔζων ἐλεύθεροι καὶ διέπραξαν πολλὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα, τὰ ὁποῖα ἀπεθα-

νατίσθησαν εἰς τὰ λαϊκὰ τραγούδια. Τὰ τραγούδια αὐτὰ ἔψαλλον οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς πανηγύρεις τῶν καὶ τὰς διασκεδάσεις τῶν.

Ὅταν ἐξεργάγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, οἱ ἀρματοῦλοι καὶ κλέφτες ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν πόλεμον

Διασημότεροι κλέφτες ἦσαν οἱ Κολοκοτρωναῖοι, ὁ Ζαχαριᾶς, ὁ Ἀνδρουῦτσος, ὁ Διάκος, ὁ Καραϊσκάκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

8. ΣΟΥΛΙΩΤΑΙ — ΜΑΝΙΑΤΑΙ

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος μερικοὶ Ἕλληνες ποιμένες καὶ Ἀλβανοὶ Χριστιανοί, θέλοντες νὰ ἀποφύγουν τὰς καταπιέσεις τῶν Τούρκων, ἦλθον εἰς τὰ ἀπόκρημνα Κασσωπαῖα ὄρη τῆς Ἠπείρου καὶ ἔκτισαν κατ' ἀρχὰς τέσσαρα χωρία, τὸ Σοῦλι, τὴν Κιάφαν, τὸ Ἀβαρῖζον καὶ τὴν Σαμονέβαν. Ἐπειτα, ὅταν ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἔκτισαν καὶ ἄλλα ἑπτὰ χωρία εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους. Ἡ ἄνοδος εἰς τὰ τέσσαρα πρῶτα χωρία ἦτο πολὺ δύσκολος, διότι μία μόνον ἐλικοειδὴς ἀτραπὸς ἔφερεν εἰς αὐτὰ πολὺ ἀνηφορικῆ. Τὸ ἐπισημότερον ἐκ τῶν τεσσάρων χωρίων ἦτο τὸ Σοῦλι, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβον καὶ τὴν ὀνομασίαν ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ τῶν ἔνδεκα χωρίων καὶ μετὰ τὸ Σοῦλι ἢ Κιάφα.

Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ἦσαν ποιμένες. Οἱ κάτοικοι τῶν πεδινῶν χωρίων ἠσχολοῦντο καὶ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐν καιρῷ πολέμου ἐπρομήθειον τροφὰς εἰς ὅλους.

Οἱ Σουλιῶται ἠγάπων τὴν ἐλευθερίαν καὶ διαρκῶς ἐ-

μάχοντο ὑπὲρ αὐτῆς, ὅπως οἱ κλέφτες. Ἐκαστος Σουλιώτης ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἀκόμη ἡλικίας ἐγυμνάζετο εἰς τὰ ὄπλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀπεχωρίζετο ποτέ. Εἶτε ἔτρωγον, εἶτε ἐκοιμῶντο, εἶτε ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, οἱ Σουλιῶται πάντοτε εἶχον μαζί των καὶ τὰ ὄπλα των.

Εἰς τοὺς Τούρκους ἐπλήρωνον μικροὺς φόρους καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἦσαν ἐλεύθεροι. Ἐν ἐδοκίμαζον οἱ Τούρκοι νὰ περιορίσουν τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ Σουλιῶται ἤρπαζον τὰ ὄπλα καὶ ἐμάχοντο ἀνδρειότατα. Πολλάκις καὶ αἱ γυναῖκες συνεπολέμουν μὲ τοὺς ἄνδρας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των.

Οἱ Σουλιῶται ἦσαν διηρημένοι εἰς 47 γενεὰς ἢ φάρας. Ἐκάστη φάρα ἐξέλεγε τὸν ἀνδρειότερον ἐκ τῶν μελῶν της ὡς ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος τὴν διοικοῦσεν. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν φαρῶν ἀπετέλουν τὸ γενικὸν συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον συνεζητοῦντο αἱ ὑποθέσεις ὅλων τῶν χωρίων.

*
**

Εἰς τὰ νότια μέρη τοῦ Ταυγέτου, τὰ δύσβατα καὶ πετροῶδη, εὐρίσκειται ἡ Μάνη. Οἱ κάτοικοι ταύτης, οἱ Μανιάται, δὲν ὑπετάχθησαν ποτὲ εἰς τοὺς Τούρκους. Εἶχον μὲν παραδεχθῆ νὰ πληρώνουν κατ' ἔτος εἰς τὸν Σουλτᾶνον 4000 γρόσια ὡς φόρον ὑποταγῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πολὺ σπανίως τὰ ἐπλήρωνον. Καθ' ὅλα τὰ ἄλλα οἱ Μανιάται ἦσαν ἐλεύθεροι. Ἐκαστον χωρίον ἐξέλεγε τὸν προῖσταμένον του, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο **καπετάνιος** καὶ ὅλοι οἱ καπετάνιοι μαζί ἀπετέλουν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον συνεζητοῦντο αἱ ὑποθέσεις ὅλων τῶν χωρίων. Ὅλοι οἱ καπετάνιοι ἐξέλεγον τὸν πρόεδρόν των, ὁ ὁποῖος ἐλέγε-

το ἀνώτερος καπετάνιος. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις εἰς τὰς ἐκλογὰς αὐτὰς τῶν καπετάνιων καὶ τοῦ προέδρου δὲν ἀνεμιγνύετο καθόλου.

Μετὰ τὸ 1770 ὅμως ἡ Τουρκία ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Μανιάτας ἐτήσιον φόρον 15.000 γροσιῶν, ἀλλὰ καὶ οὗτος πολὺ σπανίως ἐπληρώνετο. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸν ἀνώτερον καπετάνιον τὸν ἐξέλεγον μὲν οἱ ἄλλοι καπετάνιοι, τὸν διώριζεν ὅμως ὁ Σουλτᾶνος καὶ ὠνομάζετο μ π έ η ς. Ὅσοι ἐγίνοντο μπέηδες, τὸν τίτλον τοῦτον προσέθειον εἰς τὸ ὄνομά των καὶ οὕτως ὑπῆρχον τὰ ὀνόματα : Τζανέμπης, Πετρόμπης κλπ. Ὁ μπέης τῆς Μάνης ἐφρόντιζε διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου καὶ ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἐνόπλων δυνάμεων

Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Μανιάται ἐξησχημένοι εἰς τὰ ὄπλα, ὅπως οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες, παρέσχον πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.

9. ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ Ἕλληνες εἶναι λαὸς γεωργικὸς. Οἱ κατοικοῦντες ὅμως εἰς τὰ παράλια εἶναι καὶ ναυτικοί. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ἔχει πολλὰ παράλια, οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν παλαιότατων χρόνων, εἶχον μεγάλην ναυτιλίαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, αἱ μεγάλαι νῆσοι Κρήτη, Ρόδος, Κύπρος, Λέσβος κλπ., εἶχον πολλοὺς Τούρκους κατοίκους καὶ ἐπιέζοντο ὑπ' αὐτῶν, ὅπως ἐπιέζοντο καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῶν μικρῶν ἀγόνων νήσων, ὅπως ἦσαν ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ἡ Κάσος ἔζων σχεδὸν ἐλεύθεροι, διότι

Τουρκοὶ εἰς τὰ ἄγωνα μέρη δὲν ἔμενον. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχον ἐλευθέραν διοίκησιν, προώδευσαν πολὺ εἰς τὴν ναυτιλίαν. Εἶχον πολλὰ ἰστιοφόρα πλοῖα, μὲ τὰ ὅποια ἐταξίδευσον εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἐκέρδιζον πολλὰ χρήματα. Ἐφ' ὅσον ὁ χρόνος παρήρχετο, ἐπὶ τοσοῦτον οἱ νησιῶται ἐναυπήγουν πλοῖα περισσότερα καὶ μεγαλύτερα.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἐλυμαίνοντο πολλοὶ πειραταὶ Ἀλγερινοὶ καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι συνελάμβανον εἰς τὰ πελάγη τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἐφόνευον τὰ πληρώματα καὶ κατελάμβανον τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον. Πολλὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἶχον καταστραφῆ ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Οἱ Ἕλληνες διὰ τὰ ἀμύνονται, κατεσκευάζον πλοῖα μεγάλα καὶ στερεά, τὰ ὅπλαζον μὲ κανόνια καὶ προσελάμβανον ναύτας γενναίους.

Ἄν λοιπὸν εἰς τὸ πέλαγος συνητῶντο μὲ πειρατάς, ἐγίνετο σωστὴ ναυμαχία. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ συνήθιζον εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, ὅπως οἱ κλέφτες συνήθιζον εἰς τὸν κατὰ ξηράν.

Ἐκτὸς τούτου ἐκάστη νῆσος ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ δίδῃ εἰς τὸ Τουρκικὸν ναυτικὸν ὀρισμένον ἀριθμὸν ναυτῶν, οἱ ὅποιοι ἀπελύοντο κατόπιν γυμνασμένοι.

Τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὸ 1775 καὶ ἐντεῦθεν μὲ τὴν συνθήκην, τὴν ὅποιαν ἔκαμεν ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη Β' μὲ τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὑψώνουν εἰς τὰ πλοῖά των τὴν Ρωσικὴν σημαίαν καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Τούρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς ἐνοχλοῦν.

Ἐταξίδευσον λοιπὸν ἀφόβως εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον

καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ μετέφερον ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάτας εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας. Διὰ τὰ εὐκολύνονται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριόν των, ἴδρυσαν ἐμπορικά καταστήματα εἰς τὸ Λονδίνον, τὴν Τεργέστην, τὴν Μασσαλίαν, τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἄλλους λιμένας.

Τοιουτοτρόπως, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, οἱ Ἕλληνες εἶχον καὶ πλοῖα πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἄνδρας ἐξησκημένους καὶ χρήματα πολλὰ.

10. ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνος, τὰ Πατριαρχεῖα μετεφέρθησαν εἰς συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὀνομαζομένην **Φ α ν ἄ ρ ι**. Αὕτη κεῖται εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Κερατίου κόλπου.

Ὅσοι ἐπίσημοι Ἕλληνες διεσώθησαν ἀπὸ τὴν σφαγὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔμειναν εἰς τὴν πατρίδα των, συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Φανάρι, γύρω ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἀπετέλεσαν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων καὶ ὀνομάσθησαν **Φ α ν ἄ ρ ι ῶ τ α ι**. Αὐτοὶ ἐμορφώνοντο καὶ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης. Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν λαὸς πολεμικὸς μὲν, ἀλλ' ἀμαθής, διὰ τὰ διοικήσουν τὸ ἀπέραντον κράτος των, εἶχον ἀνάγκην μορφωμένων ἀνθρώπων καὶ προσελάμβανον εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους των Φαναριώτας. Ἰδίως μετεχειρίζοντο τοὺς Φαναριώτας εἰς διπλωματικὰς θέσεις, ἐπειδὴ ἦσαν γλωσσομαθεῖς.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Τοῦρκοι ἦσαν τόσον πολὺ δυνατοί, ὥστε ἐφέροντο περιφρονητικῶς πρὸς ὅλους τοὺς Εὐρωπαί-

ους. Ὄταν πρέσβεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐπαρουσιάζοντο πρὸ τοῦ Σουλτάνου, ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνοῦν καὶ πολλὰκις ὁ Σουλτάνος τοὺς ὕβριζε. Δὲν εἶχε λοιπὸν ἀνάγκη ἡ Τουρκία νὰ ἔχη εἰς τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης πρέσβεις μορφωμένους, διότι ἦτο πανίσχυρος καὶ ἔκαμινεν ὅ,τι ἤθελεν. Ὄταν ὁμοῦς κατόπιν ἡ Τουρκία ἤρχισε νὰ παρακμάζη καὶ νὰ προοδεύουν τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη Ἀγγλία, Ρωσία, Γαλλία καὶ Γερμανία, ἡ Τουρκία εἶχεν ἀνάγκη μορφωμένων καὶ ἐπιτηδείων διπλωματῶν (πρέσβεων καὶ προξένων), διὰ νὰ ὑποστηρίζουν τὰ συμφέροντά της καὶ ὡς τοιούτους ἐξέλεγε τοὺς Φαναριώτας.

Ἐπίσης τοὺς Φαναριώτας μετεχειρίζετο ἡ Τουρκία καὶ ὡς διερμηνεῖς, διὰ νὰ συνεννοῆται μὲ τοὺς ξένους διπλωμάτας, τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν της μὲ τὰ ξένα κράτη. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες ὡς διερμηνεῖς ἐμάνθανον ὅλα τὰ μυστικά τοῦ κράτους, ἐλέγοντο σύμβουλοι τοῦ κράτους ἢ ἐξ ἀπορρήτων. *μὲ ἀπορρήτων*

Ὅσοι δὲ Φαναριῶται ἠὲδοζίμουν ὡς διπλωμάται καὶ διερμηνεῖς, διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας. Οἱ ἡγεμόνες αὐτοὶ προσελάμβανον μαζί των ὡς ὑπαλλήλους τῆς διοικήσεως Ἕλληνας καὶ ἡ ὑπηρεσία των διεξήγετο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν ἀνωτέραν κοινωνίαν τῶν ἡγεμονιῶν τούτων ὠμίλειτο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Πολλοὶ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, ἔμποροι, τεχνῖται, ναυτικοί, ἐγκαθίσταντο εἰς τὰς πόλεις τῶν ἡγεμονιῶν τούτων, ἴδρυσαν ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ αἱ γῶραι αὐτὰ ἐφαίνοντο ὡς Ἑλληνικαί. Αἱ πόλεις Βουκουρέστιον, Ἰάσι, ἦσαν πλούσια κέντρα Ἑλληνισμοῦ.

Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἔμειναν ἐκεῖ καὶ βαθμηδὸν ἔχασαν τὸν ἐθνισμόν των καὶ ἔγιναν Ρουμοῦνοι, Διὰ τοῦτο καὶ σήμερον εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἣ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ τὴν Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, πολλοὶ ἄνθρωποι ἔχουν ὀνόματα Ἑλληνικά.

Οἱ Φαναριῶται καὶ ὡς πρέσβεις καὶ ὡς διερμηγεῖς καὶ πρὸ πάντων ὡς ἡγεμόνες, ὑπεστήριζον πολὺ τοὺς Ἑλληνας καὶ πολλάκις ἐπιπτον θύματα τῆς φιλοπατρίας των.

Μεγάλαι οἰκογένειαι Φαναριωτικαὶ ἦσαν οἱ Μαυροκορδαῖοι, οἱ Καλλιμάχαι, οἱ Καραντζάδες, οἱ Σουῦτσοι, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Μουρουῦζοι, οἱ Ράλληδες, οἱ Μαυρογέννηδες, καὶ ἄλλαι.

11. Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ διακόσια ἔτη ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλη ἀμάθεια. Οἱ Τοῦρκοι ἀπηγόρευον αὐστηρῶς εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ ἔχουν σχολεῖα. Ἦτο σπάνιον νὰ συναντήσῃ τις Ἑλληνα γραμματισμένον. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἕλληνες εἶναι φιλομαθεῖς, μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἔστελλον τὰ τέκνα των εἰς τὰ μοναστήρια κρυφὰ τὴν νύκτα καὶ ἐκεῖ οἱ μοναχοὶ τὰ ἐδίδασκον ὀλίγα γράμματα. Ὡς βιβλίον μετεχειρίζοντο τὴν ὀκτώηχον. Τὸ λαϊκὸν τραγοῦδι :

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
ἢ νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα σπουδάσματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα.

μᾶς πληροφοροεῖ πῶς ἐμάνθανον τότε οἱ Ἑλληνόπαιδες τὰ ὀλίγα γράμματα.

Ἐκ τὸ 1600 οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ φέρονται μαλακώτερον πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐπέτρεπον τὴν ἴδρυσιν σχολείων. Καὶ κατὰ πρῶτον ἰδρύθησαν τοιαῦτα εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὰς Ἀθήνας, τὴν Λεβάδειαν καὶ τὴν Πάτιμον. Βαθμηδὸν ἤρχισαν αἱ Ἑλληνικαὶ κοινότητες νὰ φιλοτιμῶνται καὶ νὰ ἰδρύνουν σχολεῖα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθησαν εἰς τὸ Μέτσοβον, τὰ Τρίγκαλα, τὸν Τύρναβον, τὴν Λάρισαν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Δημητσάναν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη.

Εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν σχολείων ἐν Ἑλλάδι συνετέλεσαν καὶ αἱ πλούσιαι Ἑλληνικαὶ παροικίαι τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Βενετίαν, τὴν Τεργέστην τὴν Βιέννην τὴν Ὀδησόν, τὸ Λονδίνον, τὸ Ἀμστελόδαμον ἦσαν ἐγκατεστημένοι πολλοὶ πλούσιοι ἔμποροι Ἕλληνες καὶ ἤμαζον Ἑλληνικαὶ παροικίαι, αἱ ὁποῖαι συνετήρουν διὰ χρηματικῶν δωρεῶν πολλὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ μεγαλύτερον Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἦτο ἡ Μεγάλὴ τοῦ Γένους Σχολὴ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία λειτουργεῖ μέχρι σήμερον. Ἐξ αὐτῆς προῆλθον πολλοὶ ἀρχιερεῖς τοῦ ἔθνους, οἱ ὁποῖοι διασπειρόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπεστήριζον τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Παιδείαν.

Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος ἐδίδασκον ἄνδρες πολυμαθεῖς καὶ σοφοί. Εἰς τὸ ἔργον τῶν κατεγίνοντο μὲ μέγαν ἐνθουσιασμὸν. Ἐδίδασκον εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐθέρμαινον τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Οἱ κλέφτες ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μὲ τὰ ὄπλα καὶ οἱ διδάσκαλοι μὲ τὰ γράμματα. Οἱ ἄνδρες οὗτοι

ώνομάσθησαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ ἐπισημότεροι τούτων ἦσαν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Βάμβας, ὁ Κούμας, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Γεννάδιος, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

12. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΪΣ

Ἐκ τῶν τότε μορφωμένων Ἑλλήνων, διασημότερος ἦτο ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἔμπορος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Χίον. Τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς ἐδιδάχθη εἰς τὴν Σμύρνην καὶ κατόπιν ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ

Ἀδαμάντιος Κοραΐς

πατρός του εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον τῆς Ὀλλανδίας δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις. Δὲν εἶχεν ὅμως κλίσιν εἰς τὸ ἐμπόριον. Περισσότερον ἠγάπα τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον ἤκουσεν ἀνώτερα μαθήματα φιλολογικά· πρὸ πάντων ἐμελέτησε τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ Λατίνους. Ἐμαθε καὶ ξένας γλώσσας, τὴν Γαλλικὴν, τὴν Γερμανικὴν, τὴν Ἀγγλικὴν καὶ τὴν Ἰταλικὴν.

Μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σμύρνην, μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ ὑποφέρῃ τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος του. ἤλθεν εἰς τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ σπουδάσῃ ἰατρικὴν. Ἀφοῦ ἔλαβε τὸ δίπλωμα ἰατροῦ, ἐγκατεστάθη εἰς τοὺς Παρισίους καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Συνέγραψε καὶ ἰδικὰ του ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐξετίμησαν πολὺ οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης. Τὴν φήμην του καὶ τὰς γνωριμίας του τὰς μετεχειρίσθη, διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὸν φιλελληνισμόν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ ὄνειρον τοῦ Κοραῆ ἦτο νὰ μορφωθῶσιν οἱ Ἕλληνες πρῶτον διὰ τῶν σχολείων καὶ τῶν βιβλίων καὶ νὰ ἐπιδιώξωσι κατόπιν τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ πλούσιοι Ἑπειῶται Ζωσιμάδαι παρεκάλεσαν τὸν Κοραῆν νὰ ἐκδώσῃ δι' ἰδικῆς των δαπάνης, ὅσα συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κρίνει αὐτὸς κατάλληλα διὰ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας. Εἰς τὰ 1805 ἤρχισεν ὁ Κοραῆς νὰ ἐκδίδῃ τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν περιείχοντο ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς μὲ σχολία καὶ ἐξηγήσεις, διὰ νὰ τοὺς ἐννοοῦν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες. Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα ἔγραφε καὶ προλόγους γεμάτους σοφῆς καὶ ὠφελιμωτάτας συμβουλᾶς δι' ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ὠφέλησαν πολὺ τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἔστη-

σαν τὸν ἀνδριάντα του πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ Κοραῆς ἀπέθανεν εἰς τὰ 1833, ἀφοῦ εἶδε μέρος τῆς Ἑλλάδος ἐλευθέρων.

13. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας δὲν ἔλειψε ποτὲ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ὅσον περισσότερον τοὺς ἐβασάνιζον οἱ Τούρκοι, τόσον περισσότερον ἐπεθύμουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἡ ἰδέα, ὅτι ἄλλοτε ἢ Ἑλλὰς ἦτο μεγάλη αὐτοκρατορία ἐμεγάλωνεν ἀκόμη περισσότερον τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας.

Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐπαρουσιάζετο κατάλληλος περίστασις, ἐπανεστάτουσαν καὶ προσελάθουν νὰ ἀποτινάξουν τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Αἱ ἐπαναστάσεις ὅμως δὲν ἦσαν γενικαὶ καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι εὐκόλως κατέπνιγον αὐτὰς εἰς τὸ αἷμα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1760 ἦτο αὐτοκράτειρα εἰς τὴν Ρωσίαν ἡ Αἰκατερίνη Β'. Αὐτὴ εἶχε κατὰ νοῦν νὰ καταλύσῃ τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σχέδιόν της, ἔπρεπε νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ τοὺς ἔχῃ συμμάχους. Ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας ὁ Γεώργιος Παπάζογλου ἀπὸ τὴν Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, νέος ἐνθουσιώδης καὶ φιλόπατρις. Τοῦτον ἔστειλε τὸ 1766 εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ Αἰκατερίνη, διὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Παπάζογλου ἦλθε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἠπειρὸν, ὅπου ὅλοι οἱ προὔχοντες, οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμόν.

Ἐπειτα ὁ Παπάζογλου ἦλθεν εἰς τὴν Ἀχαρνανίαν καὶ συνεννοήθη μὲ τοὺς ἐκεῖ ἀρχιεπισκόπους καὶ τελευταίον

ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συνεννοήθη μὲ τοὺς προὔχοντας καὶ κληρικοὺς τῶν Πατρῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Σπάρτης. Οἱ Μανιάται ὅμως καὶ εἰς τὰς Καλάμας ὁ Παναγιώτης Μπενάκης τοῦ ἐδήλωσεν, ὅτι ἐὰν δὲν ἔλθῃ πρότερον εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατὸς Ρωσικός, αὐτοὶ δὲν θὰ ἐπαναστατήσουν.

* Ἄλλοι ἀπεσταλμένοι τῆς Αἰκατερίνης εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, Σερβίαν καὶ Μαυροβούνιον, ἔκαμνον τὰ ἴδια.

Ἡ Τουρκία ἔμαθεν ὅλας τὰς ἐνεργείας τῆς Ρωσίας καὶ τὸ 1768 ἐκήρυξε κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον καὶ διέταξε γενικὸν ἀφοπλισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἦροχισαν τότε τρομεροὶ διώξεις τῶν Χριστιανῶν. Καὶ μὲ μόνην τὴν ὑποψίαν, ὅτι εἶχε τις ὄπλα, ἢ ὅτι ἦτο μεμνημένος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἐφρονέυετο. Τότε ἀπεκεφαλίσθησαν ὁ Πατριάρχης Μελέτιος, ὁ ἡγεμὸν τῆς Μολδαβίας Καλλιμάχης καὶ ὁ μέγας διερμηνεὺς Νικόλαος Σοῦτσος.

Οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβον τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν καὶ μία μοῖρα τοῦ Ρωσικοῦ στόλου, μὲ τὸν Θεόδωρον Ὁρλώφ, καταπλέει ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκ τῶν πλοίων ἀπεβιβάσθησαν Ρῶσοι στρατιῶται καὶ μόλις τοὺς εἶδον οἱ Μανιάται, ἀμέσως ἐπανεστάτησαν. Ἐν σῶμα ἀπὸ Μανιάτας καὶ Ρώσους κατέλαβε τὰς Καλάμας, τὴν Κυπρισσίαν καὶ τὸν Μιστρᾶν. Ἐπειτα ἐπανεστάτησαν τὸ Αἴγιον, ἡ Κόρινθος, ὁ Βάλτος, ἡ Βόνιτσα, τὸ Ξηρόμερον, τὸ Μεσολόγγιον, τὸ Λιδωρίμιον, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Κρήτη· πολλὰ δὲ πλοῖα τῶν νήσων ὑψωσαν τὴν Ρωσικὴν σημαίαν. Ὅλη ἡ Ἑλλάς λοιπὸν ἦτο εἰς ἐπαναστατικὸν ἀ-

ναβρασμὸν καὶ ἐθεώρουν οἱ Ἕλληνες βεβαίαν τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν εἰς τὴν Κορώνην καὶ ἄλλη μοῖρα τοῦ Ρωσικοῦ στόλου, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλέξιον Ὁρλώφ, ἀδελφὸν τοῦ Θεοδώρου, καὶ τότε οἱ ἐπαναστάται ἔφθασαν μέχρι τῆς Τριπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὴν ἐπολιόρκησαν. Ἡ πολιορκία ὁμῶς ἀπέτυχεν.

Ὁ Σουλτάνος θέλων νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν ἀπέστειλε κατὰ τῆς Πελοποννήσου πολυάριθμα στίφη Ἀλβανῶν. Οὗτοι ἔφθασαν ἐγκαίρως εἰς τὴν Τρίπολιν, ἐνίκησαν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐκδικούμενοι, ἔσφαξαν τρεῖς χιλιάδας Ἕλληνας. Ἀλβανοὶ δὲ περιτρέχοντες τὴν Πελοπόννησον ἐφόνευον, ἐλήστευον, ἐξηνδραπόδιζον. Ἡρπαζον παρὰ τῶν πλουσίων χρήματα, τοὺς δὲ πτωχοὺς ἐπώλουν ὡς κτήνη. Εἴκοσι χιλιάδες Πελοποννήσιοι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Ἡ Πελοπόννησος ἠρημώθη κατοίκων. Ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν ἢ δὲν ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι, κατέφυγον εἰς τὴν Ἐπτανήσον, ἡ ὁποία κατεῖχeto ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ἢ εἰς ἀπρόσιτα σπήλαια. Ἡ κατάστασις αὐτὴ διήρκεσεν ἐννέα ἔτη.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐπανάστασις κατεστάλη. Εἰς τὰ Τρίγκαλα ἐσφάγησαν τρεῖς χιλιάδες Ἕλληνες· εἰς τὴν Λάρισαν οἱ γενίτσαροι ἐτυφέκιζον 10—20 Χριστιανοὺς τὴν ἡμέραν. Τὰ ἴδια ἔγιναν καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀλέξιος Ὁρλώφ, βλέπων ὅτι δὲν δύναται νὰ κάμῃ τίποτε εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐγκατέλιπε ταύτην καὶ ἀπέπλευσεν, ἀφήσας τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὁ Ρωσικὸς στόλος συνήντησε τὸν Τουρκικὸν εἰς τὸν Τζεσμὲν τῆς Μικροῦς Ἀσίας καὶ τὸν κατέστρεψεν.

Οἱ Ἄλβανοί, ἀφοῦ ἠρήμωσαν τὴν Πελοπόννησον, διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νὰ ἀναχωρήσουν ἐκεῖθεν. Ἐκεῖνοι δὲν ὑπήκουσαν καὶ ἤρχισαν μάλιστα νὰ ληστεύουν καὶ τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ Σουλτάνος ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν τὸν ἀρχιναύαρχον Χασάν. Οὗτος συνενοήθη μὲ πολλοὺς κλέφτες τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Κολοκοτρώνην, καὶ ἄλλους μὲν Ἄλβανοὺς ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἐξεδίωξαν εἰς τὰς πατρίδας των.

Ἐπειτα ὁ Χασάν ἐστράφη κατὰ τῶν κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τοὺς ἐξόντωσεν ὅλους σχεδόν. Τότε ἐξόντώθη καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων καὶ διεσώθη μόνον ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντῖνου Κολοκοτρώνη, Θεόδωρος, ἡλικίας 12 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε τόσον σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ μὲ τὴν Ρωσίαν εἰρήνην ἐπωφελῆ διὰ τοὺς Ἕλληνας. Κατὰ τὴν γενομένην συνθήκην, ἡ Τουρκία ἐχορήγησεν ἀμνηστειὰν εἰς τοὺς ἐπανάστατήσαντας Ἕλληνας καὶ ἡ Ρωσία ἔλαβε τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς Χριστιανοὺς. Τοῦτο ἔδιδε συχνὰ ἀφορμὴν εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Τουρκίας, καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἓνα ἰσχυρὸν προστάτην.

Τὸ μεγαλύτερον κέρδος ὅμως εἶχον αἱ ναυτικαὶ νῆσοι. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὑψώνουν ἐπὶ τῶν πλοίων των τὴν Ρωσικὴν σημαίαν καὶ τοιοῦτοτρόπος

Π. Παναγοπούλου, Ἱστορία νεωτ. Ἑλλάδος, ἐκδ. Β' ἀντ. 10.000 3

ἦσαν σεβαστὰ τὰ πλοῖά των ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἔθνη.

14. ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ.—ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Ἡ Αἰκατερίνη Β'. καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς Τουρκίας, δὲν ἔπαυσε νὰ ὄνειρεύεται τὴν κατάλυσιν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἴδρυσιν Χριστιανικῆς, μὲ αὐτοκράτορα Ρῶσον. Ὡς τοιοῦτον προώριζε τὸν δευτερότοκον ἔγγονόν της, τὸν ὁποῖον μάλιστα ὠνόμασε Κωνσταντῖνον καὶ τὸν ἔμαθε καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὰ 1788 λοιπὸν ἡ Αἰκατερίνη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα προκηρύξεις καὶ ἀνθρώπους, διὰ τῶν ὁποίων παρεκίνει τοὺς Ἕλληνας καὶ πάλιν εἰς ἐπανάστασιν.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐξεγερθοῦν. Ἡ Ἑλληνικὴ παροικία τῆς Τεργέστης ἐξ ἰδίων της παρεσκεύασε μικρὸν στόλον ἐκ τριῶν πλοίων καὶ ἀπεσταλμένοι ταύτης μετὰ Σουλιωτῶν ἦλθον εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐχαιρέτισαν Ἑλληνιστὶ τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν μέλλοντα αὐτοκράτορα τῆς Χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἐπανάστασις ἐξεργράγη εἰς τὴν Ἡπειρον, καὶ οἱ Σουλιῶται μετὰ τῶν κλεφτῶν ἐνίκησαν τὸν Ἀλῆ Πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διεκρίθησαν πολὺ ὁ Λάμπρος Κατσώνης καὶ ὁ ἀρματωλὸς Ἀνδρουῦτσος.

Ὁ Λάμπρος Κατσώνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Λεβάδειαν. Δέκα ὀκτὼ ἐτῶν μετέβη εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸ ναυτικόν. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ

τῶν Τούρκων καὶ ἐπειδὴ ἔδειξεν ἀνδρείαν, ἔγινε λοχαγός.

* Ὁ Κατσώνης ὑπηρετεῖ τὴν Ρωσίαν, ὁ νοῦς του ὅμως ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε διακαῆ πόθον νὰ τὴν ἴδῃ ἐλευθέραν.

Ὅταν λοιπὸν ἐξερράγη ὁ δεύτερος Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Κατσώνης ἦλθεν εἰς τὴν Τεργέστην καὶ παρέλαβε τὰ τρία πολεμικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐξοπλίση οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς. Μὲ αὐτὰ ἔκαμινεν ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Ἴό-

νιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἀφ' οὗ ἐνίκησε τὸν Τουρ-
κικὸν στόλον, ἐκυρίευσεν καὶ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα.
καταρτίσας στόλον ἐκ 15 πλοίων. Μὲ αὐτὰ ἐνέβαλε τόσον
φόβον εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε σχεδὸν κανὲν πλοῖόν των
δὲν ἐτόλμα νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Τὸ 1790 ὁ Λάμπρος μὲ τὸν στόλον του ἐπέστρεψε εἰς
τὴν Κέα. Ἐντὸς τοῦ πλοίου του εἶχε τὸν περιφρημὸν ἀρ-
ματολὸν Ἀνδροῦτσον, καταγόμενον ἀπὸ τὸ χωρίον τῆς
Βοιωτίας Λιβανάτες, μὲ πεντακόσια παλληκάρια. Ἐκεῖ
ἔμαθεν ὅτι ἤρχοντο ἐναντίον του δύο στόλοι, εἰς ἐκ Κων-
σταντινουπόλεως, ἐκ 17 πλοίων, καὶ ἕτερος ἐξ Ἀλγερί-
ας, ἐκ 12. Ὁ Λάμπρος ἔπλευσε κατὰ πρότον κατὰ τοῦ
στόλου τοῦ ἐρχομένου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸν
συνήντησε μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Καφηρέως καὶ μετὰ πει-
σματώδη ναυμαχίαν τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν κατεδίωξε μέχρι
βαθείας νυκτός.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν κατέπλευσε καὶ ἄλλος στόλος καὶ ἡ-
νώθη μὲ τὰ διασκορπισθέντα τὴν προηγουμένην ἡμέραν
Τουρκικὰ πλοῖα καὶ ἀποτελέσθη δύναμις μεγάλη. Εἰς τὸ
ίδιον μέρος ἐγίνε δευτέρα ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν
οἱ Τούρκοι περιεκύκλωσαν τὸν στόλον τοῦ Κατσώνη. Οἱ
Ἕλληες ἐπολέμησαν ἀνδρείωτατα. Κατέκοπτον μὲ τὰ
ξίφη καὶ τοὺς πελέκει τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐπῆδον
εἰς τὰ Ἕλληνικὰ πλοῖα. Ὁ ἀγὼν ὅμως ἦτο ἄνισος. Ὁ Κα-
τσώνης ἠττήθη καὶ μόλις κατόρθωσε νὰ διασωθῇ εἰς τὴν
Μῆλον μὲ τὸν Ἀνδροῦτσον. Ἐκεῖ κατήρτισεν νέον στόλον
καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐπιτεθῇ πάλιν κατὰ τῶν Τούρκων.
Λαμβάνει ὅμως διαταγὴν ἀπὸ τὴν Αἰκατερίνην νὰ παύ-
σῃ τὰς ἐχθροπραξίας μὲ τοὺς Τούρκους, διότι υπέρτα-
ψεν εἰρήνην μὲ αὐτούς. Ὁ Λάμπρος Κατσώνης ὁ

μος δὲν ὑπῆρξε καὶ εἶπεν : « Ἄν ἡ Αἰκατερίνη ὑπέγραψε τὴν εἰρήνην της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικήν του ». Καὶ μὲ τὸν γενναῖον σύντροφόν του Ἄνδρουτσον ἦλθον εἰς τὴν Μάνην καὶ παρεκίνησαν τοὺς Μανιάτας εἰς ἐπανάστασιν.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὁ Κατσώνης καὶ ὁ Ἄνδρουτσος ἦσαν ὠχυρωμένοι καλῶς εἰς τοὺς ἀποκρήμινους βράχους τοῦ Ταινάρου καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς βιάσθω. Τότε ὁ Τοῦρκος ναύαρχος ἀπήτησε ἀπὸ τὸν μπῆν τῆς Μάνης Τζανέτον Γρηγοράκη νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν Λάμπρον, τὸν Ἄνδρουτσον καὶ τοὺς ἄνδρας τῶν ἢ ζωντανούς ἢ νεκρούς. Ὁ Τζανέτος παρήγγειλεν εἰς τὸν Κατσώνην, ὅτι ἂν δὲν φύγουν, θὰ ἀναγκασθῇ νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ αὐτός. Βλέπων λοιπὸν ὁ Κατσώνης, ὅτι εἶναι ἀνωφελὲς πλέον νὰ πολεμῇ κατῳρθῶσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1804.

Ὁ Ἄνδρουτσος μὲ τὰ παλληκάρια του διέσχισεν ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, καταδιωκόμενος ὑπὸ ἕξ χιλιάδων Τοῦρκων. Πολεμῶν ἀδιακόπως, ἔφθασεν εἰς τὸ Ρίον καὶ ἀπ' ἐκεῖ μὲ λέμβους ἐπέρασεν ἀντικρῶ, εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, τὴν ὁποία κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Οὗτοι τὸν συνέλαβον καὶ τὸν παρεδῶσαν εἰς τοὺς Τοῦρκους, οἱ ὅποιοι τὸν μετέφερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ, ἀφοῦ τὸν ἐβασάνισαν φρικωδῶς, τὸν ἐφόνευσαν.

15. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ἡ Γαλλία ἀπὸ πολλῶν χρόνων ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ βασιλέων, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἐξουσίαν.

Μερικοί ἐκ τῶν βασιλέων τούτων ἦσαν σόφρονες καὶ δραστήριοι καὶ ἐδόξασαν τὴν Γαλλίαν μερικοί ὅμως ἦσαν ἄσωτοι καὶ κατεσπατάλησαν τὸν δημόσιον πλοῦτον.

Γύρω ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἦσαν πολλοὶ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι εἶχον ὅλα τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τῆς Πολιτείας καὶ ὅλας τὰς γαίας τῆς ἐξοχῆς. Οἱ ἀγρόται εὐργάζοντο εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ὡς δουλοπάροικοι. Οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἐπίσης ἔζων ὡς οἱ εὐγενεῖς, μὲ τούς κόπους καὶ τοὺς φόρους τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ εὐγενεῖς ἐπολλαπλασιάζοντο, ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ τὰ ἀξιώματα καὶ ἠῦξαν τὰ βάρη τοῦ λαοῦ. Οἱ τίτλοι τῆς εὐγενείας ἦσαν κληρονομικοί. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ βασιλεῖς, οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ ἀνώτερος κληρὸς ἔζων μὲ χλιδὴν καὶ πολυτέλειαν, οἱ ἀγρόται καὶ ὁ λαὸς τῶν πόλεων ἦσαν ἀμαθεῖς καὶ θυθισμένοι εἰς τὴν δυστυχίαν.

Διάφοροι σοφοὶ ἄνδρες ἀγαπῶντες τὸν λαὸν καὶ βλέποντες τὴν ἀκολασίαν τῶν εὐγενῶν, ἤρχισαν μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ τὰ συγγράμματά των νὰ κηρύττουν τὰς ιδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἐξοχώτεροι τούτων ἦσαν ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Ρουσσώ.

Ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ σπατάλη τῆς αὐτῆς ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Τὸ δημόσιον χρέος ἦτο ὑπέρογκον, ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς παρακμὴν. Διὰ τοῦτο ἤρχισεν εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν ἀναβρασμὸς κατὰ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου.

Τὸ 1774 ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ΄. Ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχε μὲν ἀγαθὴν καρδίαν, χαρακτηῖρα ὅμως ἀσθενῆ καὶ ἄστατον. Εἶχε μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ ἀνακουφίσῃ τὸν λαόν, δὲν εἶχεν ὅμως τὸ

θάρος νὰ περιορίσῃ τὴν σπατάλην τῆς αὐλῆς καὶ τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν.

Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἐπανεστάτησε τὸ 1789 καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Βασιλίαν, ἡ ὁποία ἦτο φυλακὴ τῶν πολιτικῶν καταδίκων. Ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις κατήργησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν, ἐπῆρε τὰ κτήματά των καὶ τὰ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ ἐκίρυσεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα ὅλων τῶν πολιτῶν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοὺς εὐγενεῖς καὶ κληρικούς, οἱ ὅποιοι ἀντέδρων εἰς τὸ ἔργον των, τοὺς κατέδικαζον εἰς θάνατον καὶ ἐκαρτομοῦντο οὗτοι εἰς τὰς πλατείας τῶν Παρισίων ἐν μέσῳ πλήθους λαοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὑποπτεύοντε, ὅτι ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ἀντέδρα εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἐκαρτόμησαν καὶ αὐτὸν τὴν 21 Ἰανουαρίου 1794, καθὼς καὶ τὴν βασίλισσαν Μαρίαν Ἀντουανέτταν.

Ἡ εἶδησις ὅτι ἐκαρτομήθη ὁ βασιλεὺς, διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἔκαμε φρικτὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἄλλους βασιλεῖς. Οὗτοι, φοβούμενοι μὴ ἐπαναστατήσουν καὶ οἱ ἰδιοὶ των λαοὶ καὶ πάθουν καὶ αὐτοὶ τὸ ἴδιον, συνέλεξαν στρατοὺς καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Γαλλίας. Οἱ Γάλλοι ὅμως ἠγωνιμένοι ἐπολέμησαν μετ' ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν των καὶ ἔσωσαν τὴν Γαλλίαν. Εἰς τοὺς πολέμους τούτους διεκρίθη εἰς ἀξιωματικὸς, Ναπολέον ὀνομαζόμενος, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

Ἡ Βασιλίαν ἐκυριεύθη τὴν 14 Ἰουλίου 1789, καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ἔχει καθιερωθῆ ὡς ἡμέρα ἐθνικῆς ἐορτῆς τῶν Γάλλων.

16. Ο ΜΕΓΑΣ ΝΑΠΟΛΕΩΝ

Ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἐγεννήθη εἰς τὸ Αἰόκειον τῆς νήσου Κορσικῆς τὸ 1769. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἶχε κλίσιν εἰς τὰ στρατιωτικά. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Βριένης καὶ κατόπιν εἰς τὴν τῶν Παρισίων καὶ 17 ἐτῶν ἐξῆλθεν ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ.

Εἰς τοὺς διαφόρους πολέμους ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείον καὶ στρατηγικὴν ἰκανότητα καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν ἔγινεν ὑποστράτηγος.

Ὁ Ναπολέων εἶχε μανίαν εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἐπεθύμει νὰ κατακτίσῃ ὅλον τὸν κόσμον. Ἔκαμε λοιπὸν διαφόρους ἐκστρατείας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ πάντοτε ἐνίκα. Ἀπὸ τὰς νίκας ταύτας ἀπέκτησε μεγάλην δόξαν καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας.

Κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συνεμάχησαν Ἀγγλία, Ρωσία, Γερμανία καὶ Αὐστρία. Ὁ Ναπολέων ὅμως κατ' ἐπανάληψιν ἐνίκησε τοὺς στρατοὺς τῶν συμμάχων.

Ὁ Ναπολέων ἐπεχείρησε μίαν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ ἔφθασε μάλιστα μέχρι τῆς Μόσχας. Ὁ στρατός του ὅμως κατεστράφη ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὸ ψῦχος τῆς Ρωσίας.

Οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἠνάγκασαν τοὺς Γάλλους νὰ ἐξορίσουν τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν νήσον Ἐλβαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Ναπολέων ἐδραπέτευσε καὶ ἐλθὼν εἰς Παρισίους ἀνεκηρύχθη πάλιν αὐτοκράτωρ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, ὁ Ναπολέων, παραλαβὼν στρατόν, ἦλθεν εἰς τὸ Βατερλώ τοῦ Βελγίου. Ἐκεῖ συνήντησε τοὺς ἠνωμένους στρατοὺς τῶν Ἀγγλων, Ρώσων, Γερμα-

νων καὶ Αὐστριακῶν καὶ μάχης σφοδρᾶς γενομένης. ἠττήθη κατὰ κράτος ὁ Γαλλικὸς στρατὸς καὶ διελύθη. Ὁ Ναπολέον μόνος ἐσώθη καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀγγλικὸν πλοῖον. Οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἔστειλαν ἐξόριστον εἰς τὴν Ἀγίαν Ἐλένην, βραχὴ ἡσσαν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ὅπου μετ' ὀλίγα ἔτη ἀπέθανε. Διὰ τὰ μεγάλα πολεμικὰ κατορθώματά του ὠνομάσθη **Μέγας**.

17. ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐπέδρασε πολὺ εἰς τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἰδέαι περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων συνεχίζουσι βαθύτατα τοὺς δούλους Ἑλληνας. Οἱ ἀνεπτυγμένοι Ἑλληνες ἐσκέπτοντο, ὅτι, ὅπως οἱ Γάλλοι ἠγωνίσθησαν καὶ ἔχυσαν τόσον αἷμα, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς των καὶ τοὺς εὐγενεῖς, οὕτω καὶ οἱ Ἑλληνες ἔχουν καθῆκον νὰ ἀγωνισθῶν καὶ ἐλευθερωθῶν ἀπὸ ξένου τύραννον, ἀπίστως ἀγριώτερον.

Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἠσθάνθησαν περισσότερο τὴν σημασίαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐνεθουσιάσθησαν ἀπ' αὐτήν, ἦτο καὶ ὁ Ρήγας ὁ Φερραῖος.

Οὗτος ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας, τὰς ἀρχαίας Φερρᾶς. Καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Φερραῖος. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς, τὸ κτίριον τοῦ ὁποίου σώζεται μέχρι σήμερον. Ἐπειτα ἔγινε διδάσκαλος εἰς τὸν Κισσόν, χωρίον τοῦ Πηλίου, καίμενον πλησίον τῆς Ζαγορᾶς.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τοὺς ἐξευτελισμοὺς τῆς δουλείας, μετέβη εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Ἦ

Μολδαβία καὶ ἡ Βλαχία ἦσαν χωρὶς ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Τούρκους, ἐκυβερνῶντο ὅμως ἀπὸ ἡγεμόνας Ἑλλήνας Φαναριώτας. Οὗτοι εἶχον ἰδρύσει ἐκεῖ ἀνωτέρας Ἑλληνικὰς Σχολὰς, ὅπου ἐσπούδαζον καὶ Ἑλληνες. Ὁ Ρήγας ἐξηκολούθησεν ἐκεῖ τὰς σπουδὰς του καὶ ἔμαθε καὶ ξένας γλώσσας.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Μαυρογένης, ἰδὼν τὴν ἰκανότητα τοῦ Ρήγα, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς γραμματέα του.

Ὁ Ρήγας, ποτισμένος ἀπὸ τὰς ιδέας τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως περὶ τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὠνειρεύθη τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. ἤρχισε λοιπὸν νὰ ἐργάζεται πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ιδέας του ταύτης καὶ ἤρχετο εἰς συνεννοήσεις μὲ ἐπισήμους Ἑλλήνας καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Τὸ 1796 ἦλθεν εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ἤρμαζε πλουσία Ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ὅπου ὑπῆρχε καὶ Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον. Ἐκεῖ ἐτύπωσε διάφορα βιβλία προωρισμένα νὰ τὰ ἀναγινώσκουν οἱ Ἑλληνες, νὰ μορφώνωνται καὶ νὰ ποθοῦν τὴν ἐλευθερίαν. Ἐσχεδίασε καὶ ἓνα Χάρτην τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀπὸ τὴν Βιέννην ἐξηκολούθει νὰ ἔρχεται εἰς συνεννοήσεις μὲ ἀρματωλοὺς, μὲ κληρικοὺς καὶ μὲ πλουσίους ἐμπόρους Ἑλλήνας, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου σχεδίου του. Καὶ μὲ αὐτὸν τὸν Μέγαν Ναπολέοντα ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις, καὶ παρώτρυνε τοῦτον νὰ καταλύσῃ τὸ Τουρκικὸν κράτος καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἑλλήνας.

Διὰ νὰ ἐνθουσιάζωνται οἱ δοῦλοι Ἑλληνες ἔκαμνε διάφορα ποιήματα, τὰ ὅποια διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλά-

δα. Ταῦτα ἔφαλλον οἱ Ἕλληνες κορυφὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, συνεκινουῦντο ἀπ' αὐτὰ καὶ ἠσθάνοντο μεγάλον πόθον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἐν ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ ἀρχίζει :

Ὡς πότε παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στοὺς βράχους, στὰ βουνά ;

Καλύτερα μιᾶς ὥρα ἐλεύθερη ζωή,
 παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή.
 Τί σ' ὠφελεῖ κ' ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά.
 Στοχάσου πὼς σὲ ψήνουν καθ' ὥρα στὴ φωτιά.

Ἀπὸ τὴν Βιέννην ὁ Ρήγας ἦλθεν εἰς τὴν Τεργέστην, διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς προκρίτους τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς παροικίας. Ἀπ' ἐκεῖ εἶχε σκοπὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Ἡ Τεργέστη τότε ἀνῆκεν εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις ἦτο φίλη μὲ τὴν Τουρκίαν. Δὲν ἐπέτρεπε λοιπὸν ἐντὸς τοῦ κράτους τῆς νὰ σχεδιάζονται ἐπαναστάσεις κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ ἀστυνομία τῆς Τεργέστης συνέλαβε τὸν Ρήγαν καὶ κατέσχεν ὅλα τὰ ἔγγραφα του, ἐκ τῶν ὁποίων κατεφαίνετο ἡ ἐνοχὴ του.

Ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις παρέδωκε τὸν Ρήγαν εἰς τὸν Τούρκον πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐφυλάκισε μὲ ἄλλους συντρόφους του. Τὴν 2 Ἀπριλίου 1798 ὁ πασᾶς διέταξε νὰ τοὺς φονεύσουν ὅλους καὶ τὰ πτώματά των νὰ τὰ ρίψουν εἰς τὸν Δούναβιν ποταμόν.

Ὁ Ρήγας πρὶν ἀποθάνῃ, ἐφώνησεν : « Ἀρκετὸν σπῶρον ἔσπειρα. Θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, πού τὸ ἔθνος μου θὰ συνάξῃ τὸν γλυκὴν καρπὸν ». Ἡ προφητεία τοῦ Ρήγα ἐξεπληρώθη. Οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν, ἐνίκησαν καὶ ἠλευθερώθησαν.

Ἡ ἐλευθέρωσις Ἑλλάδος εἰς ἐνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἔστησε πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὸ ἄγαλμα τοῦ Ρήγα.

18. ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΑΙ ΚΑΙ Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

Εἰς τὰ ἀπόκριμα Κασσώπεια ὄρη τῆς Ἡπείρου εἶχον τὰ χωρία των οἱ Σουλιῶται, οἱ ὁποῖοι ἔζων ἐλεύθεροι, πληρώνοντες μόνον ἓνα μικρὸν φόρον εἰς τοὺς Τούρκους. Τὴν ἐλευθερίαν των ὑπεστήριζον διὰ τῶν ὅπλων. Οἱ Τούρκοι δὲν τοὺς ἠνόχλουν, ἐφ' ὅσον ἐπλήρουν τὸν φόρον. Πρὸς δυστυχίαν των ἕμως, ἀνεφάνη δόλιος ἐχθρὸς, ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν των. Ὁ ἐχθρὸς οὗτος ἦτο ὁ Ἄλῃ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ Ἄλῃς ἐγεννήθη εἰς τὸ Τεπελένι τῆς βορείου Ἡπείρου, ἀπὸ γονεῖς ταπεινοὺς καὶ ἦτο Τουρκαλβανός. Ἄνθρωπος αἰμοδόρος, πλεονέκτης, πονηρὸς καὶ γενναῖος, ἔγινε κατ' ἀρχὰς ληστὴς καὶ μὲ φόνους καὶ διαρπαγὰς κατόρθωσε νὰ συνάξῃ πολλὰ χρήματα. Εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του Ἄλβανοὺς συντρόφους καὶ βαθμηδὸν κατόρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τόσῃν δύναμιν, ὥστε ἔγινε πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ ἰδρῦσῃ κράτος ἰδιαιτέρον καὶ ἀνεξάρτητον εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνήθροιζε στρατὸν ἀπὸ Ἄλβανοὺς καὶ Ἕλληνας ἀρματολούς.

Ἐχων ὑπ' ὄψιν του νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος, ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ συνετήρει στρατὸν ἐκ 12 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ὁ Ἄλῃς δὲν ἠνείχετο νὰ βλέπῃ εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Ἰωαννίνων τὸ Σούλι ἐλεύθερον καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸ ὑποτάξῃ. Εἰς τὰ 1791 λοιπὸν μὲ τρεῖς χιλιάδας Ἄλβανοὺς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ Σουλιῶται καταλαβόντες τὰ στενά, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διήρχετο ὁ

Ὁ Ἄλῃ Πασᾶς

Ἄλβανικὸς στρατός, ἐπολέμησαν γενναϊότατα καὶ ἀπέκρουσαν τοὺς Ἄλβανούς. Αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν ἔφερον εἰς τοὺς μαχομένους τροφίμα καὶ πολεμεφάρδια ἀπὸ τὰ χωρία των καὶ ὅταν ἔβλεπον κουρασμένους τοὺς ἄνδρας των, ἐλάμβανον καὶ αὐταὶ μέρος εἰς τὸν πόλεμον.

Ἐμάχοντο ὄχι μόνον μὲ τὰ ὄπλα, ἀλλὰ καὶ μὲ λίθους, τοὺς ὁποίους ἐκύλιον κατὰ τῶν Ἀλβανῶν ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς βράχους τῆς πατριδος των. Πρώτη εἰς τὸν πόλεμον ἦτο ἡ Μόσχω, ἡ σύζυγος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Σουλιωτῶν Λάμπρου Τζαβέλλα. Ἀπὸ τοὺς τρισχιλίους Ἀλβανοὺς ἐσώθησαν μόνον χίλιοι. Ὁ Ἀλῆς ἐπέστρεψε κατησχυμένος εἰς τὰ Ἰωάννινα.

19. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΛΛΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς δὲν παρητήθη τοῦ σχεδίου του νὰ καταστρέψῃ τὸ Σοῦλι. Ἐπειδὴ ὅμως ἐβλεπε δύσκολον τὸ ἔργον μὲ τὸν πόλεμον, ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ τὸ Σοῦλι μὲ τὴν πονηρίαν.

Παρέλαβε λοιπὸν 12 χιλιάδας Ἀλβανῶν καὶ ἐπροφασίσθη, ὅτι θὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου, μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ ὁποίου οἱ Σουλιῶται ἦσαν ἐχθροί. Ὁ Ἀλῆς ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐκεῖνοι γνωρίζοντες τὴν πονηρίαν του ἔστειλαν μόνον 70 ἀνδρας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν, ὁ ὁποῖος εἶχε μαζί του καὶ τὸν δωδεκαετῆ υἱὸν του Φῶτον.

Ὁ Ἀλῆς, ὅταν συνητητήθη μὲ τοὺς Σουλιώτας, ἐφέρθη ὡς φίλος, ἔπειτα ὅμως μὲ δολιότητα τοὺς συνέλαβε καὶ δεμένους τοὺς ἔστειλεν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Μόνον εἰς Σουλιώτης διέφυγε καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Σοῦλι νὰ ἀναγγεῖλῃ τὴν λυπηρὰν εἶδησιν.

Ὁ Ἀλῆς ἀμέσως τότε ὤρμησε κατὰ τοῦ Σουλίου, νομίζων ὅτι θὰ τὸ εὖρη ἀφύλακτον, οἱ Σουλιῶται ὅμως εἰδοποιηθέντες ἐγκαίρως ἀπὸ τὸν διαφυγόντα πατριώτην

των, εἶχον λάβει τὰ μέτρα των καὶ ἀπέκρουσαν τοὺς Ἄλβανούς. Τότε διέταξε καὶ ἔφερον ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν καὶ τοῦ ὑπέσχετο μεγάλας ἀμοιβάς, ἂν κατόρθωνε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ Σοῦλι. Ὁ Λάμπρος προσεποιήθη, ὅτι δέχεται καὶ παρεκάλεισε τὸν Ἄλῆν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Σοῦλι νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς. Ὁ Ἄλῆς τὸν ἀφῆκεν, ἀφοῦ ἐκράτησεν ὡς ὄμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον.

Ἄμα ὁ Λάμπρος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Σοῦλι, παρεκίνησε τοὺς Σουλιώτας νὰ ἀντισταθοῦν μὲ ὅλην τὴν δύναμίν των καὶ εἰς τὸν Ἄλῆν ἔγραψεν ἐπιστολὴν, εἰς τὴν ὁποίαν τοῦ ἔλεγε :

«Χαίρω, διότι ἐγέλασα ἓνα δόλιον ἄνθρωπον, σὰν καὶ
 » σένα. Εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου. Ὁ
 » υἱὸς μου θὰ ἀποθάνῃ, ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνα-
 » τόν του. Ἄν ὁ υἱὸς μου δὲν μείνῃ εὐχαριστημένος, νὰ
 » ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, δὲν εἶναι ἄξιός νὰ λέγε-
 » ται υἱὸς μου».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐτάραξε πολὺ τὸν Ἄλῆν καὶ ἀπεφά-
 σισε μὲ πάντα τρόπον νὰ καταστρέψῃ τὸ Σοῦλι. Ὁ υἱὸς
 τοῦ Ἄλῆ, Βελῆς, ὁ ὁποῖος διοικοῦσε τὰ Ἰωάννινα κατὰ
 τὴν ἀπουσίαν τοῦ πατρὸς του, ἐκάλεισεν ἐνώπιόν του τὸν
 Φῶτον καὶ τοῦ εἶπεν : ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν. Ὁ
 Φῶτος τοῦ ἀπεκρίθη : «Δὲν σὲ φοβοῦμαι. Καὶ ἂν μὲ ψή-
 σετε ζωντανόν, ὁ πατέρας μου θὰ σᾶς ἐκδικηθῇ». Ὁ Βε-
 λῆς ἐθαύμασε τὸν ἡρωϊσμόν τοῦ παιδίου καὶ δὲν τὸ ἐφό-
 νευσεν, ἀλλὰ τὸ ἔστειλε πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν.

Ὁ Ἄλῆς, ἀφοῦ καὶ δευτέραν φορὰν δὲν ἠδυνήθη νὰ
 κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι, ἐπαρουσιάσθη ἔφιππος ἐν μέσῳ τῶν
 Ἄλβανῶν στρατιωτῶν του καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι εἶναι ἐντρο-

πὴ αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἐκυρίευσαν τόσα μέρη, νὰ φοβοῦνται μὰ φοῦκτα γιδοκλέφτες γκισούρηδες. «Θυμηθῆτε, τοὺς εἶπε, τὸ ψομί καὶ τὸ μισθό, ποὺ σᾶς δίνω καὶ φανῆτε παλληκάρια. Σὲ ὅσους ἀπὸ σᾶς πρωτομποῦν στὸ Σουῦλι, ὑπόσχομαι νὰ δώσω ἀπὸ 500 γρόσια στὸν καθένα».

Ὅκτὸ χιλιάδες Ἄλβανοὶ ἐνθουσιασθέντες ἔσυραν τὰ ξίφη των καὶ ὠρκίσθησαν νὰ μὴ τὰ βάλουν εἰς τὰς θήκας των, πρὶν κυριεύσουν τὸ Σουῦλι. Ὁρμησαν λοιπὸν μὲ λύσσαν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν μόνον 1300.

Οἱ Σουλιῶται κατέλαβον τὰ στενά, τὰ κείμενα μεταξὺ Σουλίου καὶ Κιάφας καὶ ἐπολέμουν ὡς ἦρωες. Καὶ αἱ Σουλιώτισσαι βλέπουσαι τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος των ἤρπασαν τὰ ὄπλα καὶ ἐμάχοντο παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας. Οἱ Ἄλβανοὶ ἐνικρίθησαν καὶ ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ Ἄλῆς λυσσᾶ καὶ ξεροζώνει τὰ μαλλιά του. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς τρέχει ἔφιππος πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ φθάνει ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔσκασε δύο ἵππους. Οἱ Ἄλβανοί, ὅταν ἔφευγον, ἔρριπτον εἰς τὸν δρόμον τὰ ὄπλα των, διὰ νὰ ἀναγκασθοῦν τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι τὰ περισυνέλεγον. Ἐκ τῶν ὀκτὸ χιλιάδων Ἄλβανῶν, μόνον οἱ ἡμίσεις διεσώθησαν.

Ὁ Ἄλῆς τότε ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ εἰρήνην μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ ἠλευθέρωσε τὸν Φῶτον καὶ τοὺς 69 Σουλιώτας, τοὺς ὁποίους δολίως εἶχε συλλάβῃ. Ἐξηγόρασε δὲ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους Ἄλβανούς ἀντὶ 100 χιλιάδων γροσίων.

20. ΤΡΙΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ.—ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἀφῆκεν ἡσύχους τοὺς Σουλιώτας. Ἄλλὰ τὸ 1800 αἰφνιδίως ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ 10.000 Ἀλβανῶν. Οἱ Σουλιῶται δὲν ἀνέμενον τοιαύτην ἐπίθεσιν καὶ δὲν ἦσαν ἀρκούντως προετομασμένοι, δὲν ἔχασαν ὅμως τὸ θάρρος των. Ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε λησιμονήσῃ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔτρεφε μίσος φοβερὸν κατὰ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ. Ὁ Φῶτος ἦτο τότε 20 ἐτῶν καὶ τόσον εὐγενὴς καὶ ἀνδρείος, ὥστε οἱ Σουλιῶται τὸν ἐλάτρευον καὶ ὠρρίζοντο εἰς τὸ σπαθί του.

Οἱ Σουλιῶται κατέλαβον ὅλας τὰς στενάς διόδους καὶ ἠμπόδισαν τὸν Ἄλῃν νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ χωρία των. Τότε ὁ Ἄλῃς ἀπέλκισε στενωῶς τὸ Σούλι καὶ ἠμπόδιζε νὰ εἰσέρχωνται εἰς αὐτὸ τροφαί. Εὐτυχῶς οἱ Σουλιῶται εἶχον προλάβῃ καὶ εἶχον στείλῃ πολλὰ γυναικέπαιδα εἰς τὴν Πάργαν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν καὶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, κατεχομένας τότε ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ οὕτως ἐχρειάζοντο ὀλιγοτέρας τροφάς.

Ἐφθασεν ὁ χειμὼν καὶ τὸ Σούλι δὲν εἶχεν ἀκόμῃ κυριευθῆ. Οἱ Σουλιῶται ὑποφέρουν τρομερὰ ἀπὸ τὴν πείναν, ἀλλ' ἔχουν ἀποφασίση νὰ ἀποθάνουν μᾶλλον, παρὰ νὰ παραδοθῶν.

Ὁ Ἄλῃς τότε ἀποφασίζει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν πονηρίαν. Γράφει εἰς τὸν ὄπλαρχηγὸν Τζήμαν Ζέρβαν καὶ τοῦ προσφέρει μέγα χρηματικὸν ποσόν, 800 πουργιά, καὶ μεγάλας τιμὰς, ἂν τοῦ παραδώσῃ τὸ Σούλι. Ὁ Ζέρβας ὅμως τοῦ ἀπήντησε :

«Βεζύρη, Ἄλῃ πασσᾶ,

» Σ' εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν ἀγάπη, ποὺ ἔχεις γιὰ
 » μένα, μόν' τὰ πουγγιά, ποὺ μοῦ γράφεις μὲ τὸν Μπέτσο
 » νὰ μοῦ στείλῃς, παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, γιατί
 » Ἰδὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω καὶ δὲν ξέρω τί νὰ τὰ κάμω.
 » Μόν' κι' ἂν ἤξερα, πάλιν δὲν θὰ ἤμουν εὐχαριστημένος
 » νὰ σοῦ δίνω οὔτε ἓνα λιθάρι ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς πα-
 » τρίδος μου καὶ ὄχι νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Σοῦλι, γιὰ τὰ πουγ-
 » γιά σου. καθὼς ὅπου φαντάζεσαι. Τιμὲς καὶ δόξες, ποὺ
 » μοῦ ὑπόσχεται νὰ μοῦ δίνηῃ, δὲν μοῦ χρειάζονται, γιατί
 » σ' ἐμένα πλοῦτος, δόξες καὶ τιμὲς εἶναι τ' ἄρματα μου,
 » ὅπου μ' ἐκεῖνα φυλάω τὴν πατρίδα μου καὶ τιμῶ τ' ὄνο-
 » μα τοῦ Σουλιώτου καὶ ἀποθανατίζω καὶ τὸ δικό μου
 » ὄνομα.

Σοῦλι 4 Μαΐου 1801.

» Ἰζήμας Ζέροβας».

Ὁ ἀποκλεισμὸς διήρκεσε δέκα ὀκτῶ μῆνας. Οἱ Σου-
 λιῶται ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν. Ἐ-
 τρωγον χόρτα, ρίζας καὶ φλοιοὺς δένδρων καὶ διὰ νὰ δρο-
 σίζουν τὸ στόμα τῶν, ἐκρεμοῦσαν σπύγγους μὲ σχοινία.
 διὰ νὰ ἀπορροφήσουν τὸ ὀλίγον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εἶχεν
 ἀπομείνη εἰς τὰς κοιλότητας τῶν βράχων ἀπὸ τὴν βρο-
 χήν. Εἶχον γίνῃ σκελετοὶ ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας καὶ ὁμως
 οὔτε κἂν ἐσκέπτοντο περὶ παραδόσεως.

Καὶ αἰτὰι αἱ γυναῖκες, ὅσαι εἶχον ἀπομείνη εἰς τὸ
 Σοῦλι, ἔλεγον : «Κάλλιο θάνατος, παρὰ ὑποταγή!»

Ὁ πόλεμος διήρκεσε τρία ἔτη. Ὁ,τι ὁμως δὲν κατώρ-
 θωσε ὁ Ἄλῃς μὲ τὰ ὄπλα, τὸ κατώρθωσε μὲ τὰ χρήματα.
 Μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων εὐρέθη εἷς προδότης, ὁ Πή-
 λιος Γούσης. Οὗτος εἰς μίαν μάχην δειλιάσας ἐτρόπη εἰς

φυγήν καὶ κατὰ τὰ ἔθνη τῶν Σουλιωτῶν περιεφρονεῖτο ἀπὸ ὅλους. Οὔτε ψῆφον εἶχεν εἰς τὰς συνελεύσεις, οὔτε τὸν ἐπλησίαζε κανεῖς. Αὐτὸς λοιπὸν ἤθελε νὰ ἐκδικηθῆ. Συνήγησε κρυφίως τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλῆ, Βελῆν, εὐρισκόμενον εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι δύναται νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ Σουλι, ἂν τοῦ δώσῃ ἑκατὸν πούγγια. Ὁ Βελῆς ἐδέχθη καὶ ὁ Γούσης κρυφίως τὴν νύκτα, ὠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν του 200 Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἔκρυψεν ἐκεῖ. Τὴν πρωΐαν ὁ Βελῆς διέταξε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Σουλίου, ἐξῆλθον δὲ ταύτοχρόνως καὶ οἱ 200 Ἀλβανοὶ καὶ ἐπετέθησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν.

Οἱ Σουλιῶται, ἀφοῦ ἐπολέμησαν γενναϊότατα, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, κείμενον εἰς ἓνα ἀπομεμακρυσμένον βράχον, καλούμενον Κ ι ο ῦ γ γ ι. Εἰς τὸ Μοναστήριον ἦτο εἰς καλόγηρος, Σαμονῆλ ὀνομαζόμενος, τὸν ὁποῖον οἱ Σουλιῶται ἐτίμων ὡς ἅγιον. Οὗτος ἐνεθάρρυνε τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς προέτρειπε νὰ ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς πίστεώς των καὶ τῆς πατρίδος των

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς θαυμάσας τὸν ἡρωϊσμόν των, ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ φύγουν ἔνοπλοι ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ νὰ ὑπάγουν, ὅπου ἤθελον. Οἱ δυστυχεῖς Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὴν 12 Δεκεμβρίου 1803 οἱ Σουλιῶται διαιρεθέντες εἰς τρία τμήματα ἐγκατέλειψαν μὲ θλίψιν μεγάλην, τὴν πατρίδα των, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠγωνίσθησαν τόσον ἀνδρείως. Τὸ ἓν τῆμα, ὑπὸ τὸν Φῶτον Τζαβέλλα, διηρθύθη εἰς τὴν Πάργαν, τὸ ἄλλο ὑπὸ τὸν Κουτσουνιαν εἰς τὸ Ζάλογγον καὶ τὸ τρίτον ὑπὸ τὸν Κίτσον Μπότσαρην εἰς τὸ Βουλγαρέλι.

Ὁ Σαμουήλ ἔμεινε μὲ πέντε συντρόφους εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν, διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Ἀλῆν, ὅσα πολεμεφόδια ἄφησαν οἱ Σουλιῶται, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ τὰ πάρουν μαζί τῶν, καὶ νὰ πάρῃ, κατὰ τὴν συμφωνίαν, τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο ἦλθεν ἐκεῖ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ μὲ δύο Τούρκους. Ἀφοῦ ἔγινεν ἡ παράδοσις, ὁ γραμματεὺς εἶπεν εἰς τὸν Σαμουήλ :

— Καὶ τώρα, καλόγερε, ποίαν τιμωρίαν νομίζεις, ὅτι θὰ σοῦ ἐπιβάλλῃ ὁ βεζύρης, ἀφοῦ παρεδόθης τόσον ἀνόητα ;

— Καμμίαν, ἀπῆντησεν ὁ Σαμουήλ καὶ ἀμέσως ἐξεκένωσε τὸ ὄπλον του εἰς βαρέλιον πλήρες πυρίτιδος. Ἔγινε φοβερὰ ἔκρηξις, τὸ μοναστήριον ἐκρημνίσθη καὶ ὄλοι, πλὴν ενός, ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια.

Ὁ Ἀλῆς εὗρεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν τοῦ Σαμουήλ νὰ παραβῇ τὴν συνθήκην. Διέταξε λοιπὸν νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιώτας. Ὁ Φῶτος εἶχε φθάσῃ πλέον εἰς τὴν Πάργαν, τὸν Κουτσονίκαν μὲ τὸ τριῆμά του οἱ Ἀλβανοὶ τὸν περιεκύκλωσαν εἰς τὸ Ζάλογγον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόκρημνον ὄρος καὶ κάτωθι τούτου ρεεὶ ὁ Ἀχέρων ποταμὸς. Ἐπὶ δύο ἡμέρας ἠμύνοντο ἀποτελεσματικῶς οἱ Σουλιῶται. Ἐτελείωσαν ὅμως αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια. Τότε ἐξήκοντα γυναῖκες ἔλαβον τὰ τέκνα τῶν καὶ ἔτρεξαν εἰς ἓνα κρημινόν. Ἐκεῖ, ἀφοῦ τὰ ἐφίλησαν διὰ τελευταίαν φορὰν, τὰ ἐξεσφενδόνισαν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἐπειτα αὐταὶ ἐπιάσθησαν εἰς χορὸν καὶ ἔψαλλον. Εἰς ἐκάστην στροφὴν χοροῦ, ἐπήδα καὶ ἀνὰ μία εἰς τὴν ἄβυσσον, ἕως ὅτου ἔπεσον ὅλαι. Οἱ ἀπομείναντες ὀκτακόσιοι Σουλιῶται ἔκαμον τὴν νύκτα ἔφοδον καὶ ἐσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν 150 μόνον.

Τὸ τρίτον τμήμα κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου, κείμενον πλησίον τοῦ Ἀγγελώου ποταμοῦ. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶται ἠγωνίσθησαν γενναίωτα καὶ ἐκ τῶν χιλίων μόνον 45 διεσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν.

Τοιουτοτρόπως ἐτελείωσαν οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν.

21. ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ὅσοι Ἕλληνες ἔμειναν εἰς τὰς πατρίδας των, ὑπέφερον τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς ἀγρίους Τούρκους. Διὰ τοῦτο ἔτρεφον ἄσπονδον μῖσος κατ' αὐτῶν καὶ ἓνα πόθον εἶχον, νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Ὅσοι πάλιν Ἕλληνες ἔζων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔβλεπον, πῶς ζοῦν οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ καὶ ἔστρεφον τὰ βλέμματά των πρὸς τὴν δούλην Πατρίδα. Οἱ πλούσιοι ὁμογενεῖς τῆς Ὀδησσοῦ, τῆς Τεργέστης, τῆς Βιέννης, τῆς Βενετίας καὶ ἄλλων μερῶν, ἦσαν προθυμώτατοι νὰ θυσιάσουν τὰ πλούτη των ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

Ἡ πείρα ὅμως εἶχε διδάξῃ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι αἱ τοπικαὶ ἐπαναστάσεις ἀποτυγχάνουν. Διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ τὸ Γένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἔπρεπε νὰ γίνῃ μία γενικὴ ἐπανάστασις ὅλων τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν, ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ταινάρου καὶ μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἤρχισαν νὰ ἐργάζονται οἱ ἐπίσημοι Ἕλληνες.

Εἰς τὴν Ὀδησσοῦν τρεῖς γενναῖοι καὶ φιλοπάτριδες ἔμποροι, ὁ Σκουφᾶς, ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Ξάνθος συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ ἐξεγείρουν ὅλον τὸ ἔθνος εἰς ἐπανάστασιν μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ὁμόδοξος Ρωσία θὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ἀγῶνά των.

Τὸ 1813 λοιπὸν συνέστησαν μίαν μυστικὴν Ἐταιρείαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν «Φιλιζήν Ἐταιρεία». Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐνήργουν μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα. Παρίστανον τὸν ἑαυτὸν των, ὅτι ἦσαν ἐπίτροποι μιᾶς μεγάλης δυνάμεως καὶ ἄφηνον νὰ ὑπονοηθῇ, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἦτο ἡ Ρωσία. Ἦρχισαν λοιπὸν οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες νὰ κατηγοῦν καὶ νὰ προσηλυτίζουσιν εἰς τὴν Ἐταιρείαν πρῶτον τοὺς Ἑλληνας τῆς Ὀδησοῦ καὶ κατόπιν δι' ἐμπίστων ἀπεσταλμένων καὶ Ἑλλήνας ἄλλων μερῶν. Ἡ Φιλιζή Ἐταιρεία βαθιηδὸν καὶ πολὺ μυστικὰ ἐξηπλώνετο. Ἐγίναν μέλη ὁ πατριάρχης, ἀρχιερεῖς, κληρικοί, ἀρματοῦλοι, μορφομένοι Ἑλληνες, ναυτικοί, πρόκριτοι, καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ὅλοι ὅμως ἐτήρουν τὸ πρᾶγμα μυστικόν, διὰ νὰ μὴ τὸ μάθουν οἱ Τούρκοι καὶ ματαιωθῇ τὸ ἔργον των. Κατ' ἀρχὰς ἔδρα τῆς Ἐταιρείας ἦτο ἡ Ὀδησός, ἔπειτα ὅμως, ὅταν τὰ μέλη ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἡ ἔδρα μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἦτο ὅμως ἀνάγκη νὰ διορισθῇ ἀρχηγὸς τῆς Ἐταιρείας καὶ ὡς τοιοῦτος ἔπρεπε νὰ εὔρεθῇ πρόσωπον πολὺ σπουδαῖον, τὸ ὁποῖον νὰ ἐμπνέῃ ἐμπιστοσύνην καὶ θάρρος εἰς τοὺς Ἑλληνας. Δύο ἄνδρες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφαίνοντο κατάλληλοι διὰ τὴν ἀρχηγίαν, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου, ἀνὴρ μεγάλης ἀξίας καὶ φημισμένος εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, Φαναριώτης, ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, γνωστὸς διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ ἀνδρείαν του. Οὗτος κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Ρωσίας μὲ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα, ἔχασε τὸν

δεξιόν του βραχίονα καὶ ἐτιμᾶτο πολὺ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Πρὸς αὐτοὺς τοὺς δύο ἄνδρας ἐστράφη ἡ προσοχὴ τῶν Φιλικῶν διὰ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἐταιρείας.

Ἐστάλη λοιπὸν ὁ Ξάνθος εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ κατὰ πρῶτον ἀπετάθη εἰς τὸν Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος ἠρνήθη νὰ δεχθῆ τὴν ἀρχηγίαν, διότι δὲν ἐνόμιζε κατάλληλον τὴν περίστασιν δι' ἐπανάστασιν.

Ὁ Ξάνθος τότε ἀπετάθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη προθύμως, διότι εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας θὰ βοηθήσῃ τὸν ἀγῶνα. Ὁ διορισμὸς τοῦ Ὑψηλάντου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Ἐταιρείας, ἐχαροποίησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅλοι ὄσαν βέβαιοι, ὅτι δὲν θὰ ἀργήσῃ καὶ ἡ Ρωσία νὰ ἐνισχύῃ τὸν ἀγῶνα.

.....

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1821

1ον ἔτος

1. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΜΟΛΛΟΒΛΑΧΙΑ

Ἄφου διορίσθη ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὁ Ὑψηλάντης, ἀπέμενε νὰ ὀρισθῇ ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως. Αὐτὸ ὅμως ἐξηστᾶτο ἀπὸ τὰς περιστάσεις. Ἀνελπίστως ἐπαρουσιάσθη μία τοιαύτη εὐνοϊκὴ περίστασις.

Ὁ Ἄλῃ πασᾶς, ἀφου ὑπέταξε τὸ Σούλι καὶ εἶχεν εἰς τὴν κυριαρχίαν του τὴν Ἠπειρὸν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέγα μέρος τῆς δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ δὲν ὑπῆκουεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Σουλτάνος τὸν ἐκήρυξεν ἀποστάτην καὶ προδότην καὶ τὸν διέταξεν ἐντὸς 40 ἡμερῶν νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἄλῃς δὲν ὑπῆκουσε καὶ ὁ Σουλτάνος διέταξεν ἑπτὰ ἄλλους πασάδες νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τοῦ Ἄλῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξεργάγη ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν

Τούρκων, ἢ περίστασις ἐθεωρήθη κατάλληλος διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης χωρὶς νὰ εἶπη τίποτε εἰς τὸν αὐτοκράτορα περὶ ἐπαναστάσεως, ἔλαβεν ἀόριστον ἄδειαν λόγῳ ὑγείας καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν, διότι αὕτη συνώρευε μὲ τὴν Ρωσίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνέμενε βοήθειαν.

Τὴν 21 Φεβρουαρίου 1821 διέβη τὸν Προῦθον ποταμὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας. Ἐκεῖ ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγε : «Ἐγερθῆτε, φίλοι, καὶ μία μεγάλη δύναμις θὰ προστατεύσῃ τὰ δίκαιά μας». Ὅλοι ἐνόμιζον, ὅτι ἡ μεγάλη δύναμις αὕτη εἶναι ἡ Ρωσία καὶ ἀπερίγραπτος ἐνθουσιασμὸς κατέλαβεν ὅλους τοὺς Χριστιανούς. Ἕλληνες, Σέρβοι, Βλάχοι, Βούλγαροι ἔτρεχον καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν. Ἐπίσης ὀπλαρχηγοὶ πεπειραμένοι, ὡς ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ὁ Φαομάκης, ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης καὶ ἄλλοι, ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου. Πεντακόσιοι νέοι σπουδασταὶ ἄφησαν τὰ σχολεῖα τῶν καὶ τὰς σπουδὰς τῶν, κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἀπετέλεσαν τὸν Ἰ ε ρ ὀ ν λ ὁ χ ο ν, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἱεροῦ λόγου τῶν ἀρχαίων Θεβαίων. Οἱ ἱερολογῆται ὠρκίσθησαν ἢ νὰ νικήσουν ἢ νὰ ἀποθάνουν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὅταν ἔμαθε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, ἀπεκλήρῳξε τὴν ἐπανάστασιν καὶ διέγραψε τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ.

Ἡ Τουρκία ἀπέστειλε βρατὰ τοῦ Ὑψηλάντου τρεῖς

στρατούς, οἱ ὅποιοι κατέκλυσαν τὴν ἐπαναστατημένην χώραν. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ὑψηλάντου δὲν ἐπεκράτει καλὴ διοίκησις, οὔτε πειθαρχία. Οἱ στρατιῶται ἦσαν ἀπειροπόλεμοι καὶ οἱ ἐντόπιοι δὲν ἐβοήθουν τὸ κίνημα. οὕτω δὲ ἡ καταστροφὴ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ. Ὁ Ἀθανάσιος Κορπηνησιώτης ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς μετὰ 700 Ἑλλήνας εἰς τὸ Γαλότζιον, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ υποχωρήσῃ. Ἡ μεγαλυτέρα καταστροφὴ ὅμως ἔγινεν εἰς τὸ Δραγατσάνι. Ἐκεῖ εἶχον στρατοπεδεύσει οἱ Ἱερολοχίται, μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Καραβίαν. Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε διατάξῃ τὸν Καραβίαν νὰ μὴ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Τούρκων, πρὶν αὐτοὺς τὸν διατάξῃ. Ὁ Καραβίας ὅμως βλέπων τοὺς Τούρκους ἐπερχομένους καὶ θέλων αὐτοὺς νὰ πάρῃ τὴν δόξαν τῆς νίκης ἐπετέθη κατ' αὐτῶν. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἦσαν πολλοὶ καὶ εἶχον καὶ ἵπικόν. Περιεκύκλωσαν λοιπὸν τοὺς Ἱερολοχίτας καὶ τοὺς κατέκοψαν ὅλους σχεδόν. Οἱ ἄνδρεῖοι αὐτοὶ νέοι ἐτήρησαν τὸν ὄρκον των. Ἐπροτίμησαν νὰ φονευθῶν, παρὰ νὰ σωθῶν διὰ τῆς φυγῆς.

Ὁ Ὑψηλάντης βλέπων, ὅτι δὲν δύναται νὰ κάμῃ τίποτε, ἀπελπισθεὶς δὲ καὶ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, ἐγκατέλειψε τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ ἦλθε μόνος εἰς τὴν Τεργέστην, μετὰ σκοπὸν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἀυστριακοὶ ὅμως τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Εἰς τὴν φυλακὴν ἔμεινε μέχρι τοῦ 1827, ὅποτε ἠλευθερώθη τῇ μεσολαβίσει τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακουχιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη εἰς τὴν φυλακὴν.

Ὁ Γεωργιάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης ἀπεφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν. Οἱ ἐντόπιοι ὅμως τοὺς ἐπρόδιδον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἠ-

ναγκάσθησαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκου. Καὶ ὁ μὲν Ὀλύμπιος, μὲ 11 συντρόφους του, κατέλαβε τὸ κωδωνοστάσιον, ὁ δὲ Φαρμάκης τὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ Ὀλύμπιος, ἀφοῦ ἀντέστη γενναϊότατα εἰς τοὺς Τούρκους, βλέπων, ὅτι κινδυνεύει νὰ συλληφθῆ ζωντανός, ἔβαλε πῦρ εἰς βαρέλιον πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα καὶ πολλοὶ Τούρκοι μαζί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνέλθῃ εἰς τὸ κωδωνοστάσιον. Ὁ Φαρμάκης ἀντεστάθῃ ἐπὶ 11 ἡμέρας. Ἐπειδὴ ὁμως ἐτελείωσαν τὰ πολεμφοδία, ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Τούρκους ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ φύγῃ ἐλεύθερος, μὲ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς συντρόφους του. Οἱ Τούρκοι ὁμως δὲν ἐτήρησαν τὰς συμφωνίας. Τοὺς συντρόφους του κατέσφαξαν καὶ τὸν Φαρμάκην ἔστειλαν δεμένον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ἐφόνευσαν, ἀφοῦ τὸν ἐβασάνισαν σκληρῶς. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μολδοβλαχίας ἔσβησεν.

2. ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ἐνῶ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἡ ἐπανάστασις ἔσβησεν, ἦναψε μὲ περισσοτέραν ὁρμὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ 1820 ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, καλούμενος καὶ Παπαφλέσας, ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, διὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Πελοπόννησον. Οὗτος, μὲ διαφόρους πλαστὰς διηγήσεις καὶ ὑπερβολάς, ἐνεδουσίαζε τὸν λαόν, λέγων, ὅτι πολυάριθμος Ρωσικὸς στρατὸς κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκάλει τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Οἱ πρόκριτοι ὁμως τῆς Πελοποννήσου δὲν ἐπί-

στευον εις λόγους, ήθελόν να ίδουν πράγματα, και δια τουτο ήσαν διστακτικοί.

Οι Τούρκοι της Πελοποννήσου από τας κινήσεις του Παπαφλέσα και από τα διάφορα συμβούλια, τα όποια έκαμνον οι προεστοί, ύποπτεύθησαν ότι κάτι συμβαίνει, και δια να φοβίσουν τους Έλληνας, προσεκάλεσαν εις την Τρίπολιν, ή όποία ήτο πρωτεύουσα της Πελοποννήσου, πολλούς προεστους και επισκόπους της Πελοποννήσου, δια να τους έχουν ως όμηρους. Ουτοι, δια να καθησυχάσουν τους Τούρκους και επιτύχη το κίνημα, προσήλθον εις την Τρίπολιν βέβαιοι, ότι θα θανατωθούν, μόλις έκραγή ή επανάστασις. Και πράγματι, μόλις ήρχισε το κίνημα, οι Τούρκοι τους έρριψαν αλυσοδεμένους εις την φυλακήν, όπου υπέφερον τα πάνδεινα.

Ο Παπαφλέσσας άνυπομονών να ίδη το ταχύτερον την έναρξιν της επαναστάσεως, έπεισεν ένα κλέφτην Καλαβρυτινόν, Νικόλαον Σουλιώτην ονομαζόμενον, να κτυπήση τους Τούρκους. Ο Σουλιώτης, παραφυλάξας εις θέσιν τινά πλησίον των Καλαβρύτων, έφόνευσεν οκτώ Τούρκους εισπράκτορας, μεταβαίνοντας εις Τρίπολιν.

Ο διοικητής των Καλαβρύτων Άρναούτογλου, φοβηθείς, εκλείσθη με τους έντοπίους Τούρκους εις τρεις πυργους. Οι προεστώτες όμως των Καλαβρύτων Χαραλάμπης και Πετμεζαίοι, πολιορκήσαντες αυτούς τους ήνάγκασαν να παραδοθούν.

Η ειδησις αυτή διεδόθη εις τα γύρω μέρη και διήγειρε μέγαν ένθουσιασμόν εις τους Έλληνας.

Την 22 Μαρτίου χίλιοι Μανιάται, με τον ήγεμόνα της Μάνης Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην, κατήλθον προς τας Καλάμας και ήνώθησαν με τους άνδρας του Θεοδώρου

Κολοκοτρώνη, τοῦ Παπαφλέσα καὶ τοῦ Ἀναγνωστῆ^{ρά} καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς Καλάμας. Οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν τὴν ἐπομένην νὰ παραδοθοῦν. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμιῶν ἔγινε δοξολογία, εἰς τὴν ὁποίαν προσήλθεν ὁ ἄλλος ὁ λαὸς καὶ ἐδεήθη εἰς τὸν Θεόν νὰ βοηθήσῃ τοὺς Χριστιανούς, ἀγωνιζομένους διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Τὴν 25ην Μαρτίου 1821 εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας, κειμένην πλησίον τῶν Καλαβρύτων, ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὕψωσεν ἐπισήμως τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, παρουσίᾳ τῶν καπεταναίων Χαρολάμπη, Πετμεξαίου, Ζαΐμη, Θεοχαροπούλου καὶ ἄλλων. Ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι ὠρκίσθησαν ἢ νὰ ἐλευθερώσωσιν τὴν Πατρίδα ἢ νὰ ἀποθάνουν. Ἐκτοτε ἡ 25η Μαρτίου εἶναι καὶ Ἑθνικὴ ἑορτή.

Ἡ Ἐπανάστασις γρήγορα διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ γενικὸς ἐνθουσιασμός ἐπεκράτει διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Παντοῦ ἠκούοντο «Ζήτω ἢ ἐλευθερία!» «Νὰ μὴ μείνῃ Τοῦρκος στὸ Μωριᾶ, μηδὲ στὸν κόσμον ὅλον!»

Οἱ ἐπαναστάται ὅμως εἶχον περισσότερον ἐνθουσιασμὸν παρὰ γνῶσιν τοῦ πολέμου καὶ ὀπλισμόν. Ἐτρέχον καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα τῶν διαφόρων καπεταναίων οἱ περισσότεροι ἄοπλοι ἢ ὀπλισμένοι μὲ ξύλα, μαχαίρας καὶ πελέκει. Ὀπλισμένοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι ἦσαν τότε μόνον οἱ κλέφτες καὶ οἱ καπεταναῖοι τῶν κλεφτῶν ἔγιναν ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Πελοποννήσου φοβηθέντες τοὺς ἐπαναστάτας, κατέφυγον μὲ τὰς οἰκογενεῖας των εἰς τὰ φρούρια τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Ναυπλίου, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης, τοῦ Ἀκροκορίνθου, τῶν Πατρῶν. Οἱ περισσό-

τεροι ὁμως κατέφυγον εἰς τὴν Τροίπολιν, ὅπου εὐρίσκετο ἡ διοικητικὴ τῆς Πελοποννήσου καὶ στρατός.

Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐπολιόρχησαν μὲ τὰ ἀτελῆ μέσα, τὰ ὁποῖα εἶχον. Τουρκικὸς στρατὸς ἀκόμη δὲν εἶχεν εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

3. ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΣΦΑΖΟΥΝ

Ο ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε΄.

Ὁ Σουλτάνος μόλις ἔμαθεν, ὅτι ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Πελοπόννησος, διέταξε σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὰς Κυθωνίας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ἤρχισαν νὰ σφάζουν τοὺς Ἕλληνας ἀδιακρίτως, ἂν ἦσαν ἐπαναστάται ἢ ὄχι. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐσφαξάν τὸν μέγαν διεοικημένον Μουρούζην καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπισήμους Φαναριώτας.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σουλτάνος ὑποπτεύετο, ὅτι καὶ ὁ Πατριάρχης ἦτο ἐν γνώσει τῆς Ἐπαναστάσεως, διέταξε νὰ κρεμάσουν καὶ τοῦτον. Πατριάρχης τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ Γρηγόριος Ε΄. ἀπὸ τὴν Δημητσάναν, ἄνθρωπος ἐνάρετος, σεβαστὸς καὶ πολὺ ἐλεήμων.

Μερικοὶ ἐπίσημοι Ἕλληνες ἔμαθον τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἤλθον εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν προέτρεπον νὰ φύγῃ, διὰ νὰ σωθῇ. Ὁ Γρηγόριος ὁμοῦς ἀπήντησεν : «Ὁ Πατριάρχης δὲν ἀφήνει ποτὲ τὸ ποιμνίον του. Ἐάν φύγω ἐγώ, οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐξακριωθοῦν περισσότερον. Ἐάν ἀποθάνω, ὁ θάνατός μου θὰ δώσῃ ζωὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν !»

Τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1821 ἦτο Πάσχα καὶ τὴν νύ-

κατὰ ὁ Πατριάρχης ἐτέλει τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὸν ναὸν τοῦ Πατριαρχείου μὲ τοὺς συνοδικοὺς. Εἰς τὸν ναὸν παρευρίσκοντο πολλοὶ ἐπίσημοι Φαναριῶται καὶ πλῆθος ἄλλο Ἑλλήνων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας Τοῦρκοι στρατιῶται περιεκύκλωσαν τὰ Πατριαρχεῖα. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ λειτουργία, ἀνῆλθον εἰς τὰ δομᾶτια τῶν Πατριαρχείων ὁ Πατριάρχης, οἱ Συνοδικοὶ καὶ μερικοὶ ἐπίσημοι Ἑλληνας. Ἐκεῖ προσῆλθε Τοῦρκος ἀξιωματικὸς καὶ ἀνέγνωσε φερμάνι (διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου), κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Πατριάρχης, ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ἄπιστος εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καθαιρεῖται ἀπὸ Πατριαρχῆς καὶ φυλακίζεται. Ἀμέσως τότε τὸν παρέλαβον οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν φυλακὴν.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι τὸν ἔφεραν πάλιν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὸ ἀνώγειον τῆς μεσαίας πύλης, ἡ ὁποία ἔκτοτε μένει κλειστή.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε κρεμασμένον τὸ πτώμα τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν τετάρτην ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐξεκρέμασαν καὶ τὸ παρέδωκαν εἰς τὸν ὄγλον καὶ τοὺς Ἑβραίους. Οὗτοι, ἀφοῦ τὸ ἔδεσαν μὲ σχοινίον, τὸ ἔσυραν εἰς τοὺς ὄρωμεροὺς ὁρῶμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειτα τοῦ ἔδεσαν μίαν πέτραν εἰς τὸν λαμὸν καὶ τὸ ἔροψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ πτώμα ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐπιφανειαν τῆς θαλάσσης καὶ εἰς πλοίαρχος ἐκ Κεφαλληνίας, Σκλάβος ὀνομαζόμενος, τὸ ἀνέσυρε κρυφίως εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τὸ μετέφερεν εἰς τὴν Ὀδησόν. Ὁ Τσάρος διέταξε καὶ τὸ ἔθαψαν μεγαλοπρεπῶς.

Τὸ 1871 ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς μετεκόμισεν ἐξ Ὀδησοῦ

τὰ ὄσπᾶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τὰ ἔθαψαν ἐντὸς τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου σήμερον εὐρίσκονται. Εἰς ἔνδειξιν δὲ εὐγνωμοσύνης εἰς τὰ προύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐστήθη τὸ ἄγαλμά του.

Αἱ σφαγαὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου, ἀντὶ νὰ φοβίσουν τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐξηγγρίωσαν ἀκόμη περισσότερο κατὰ τῶν Τούρκων.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Εἶπομεν ὅτι οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου κατέφυγον εἰς τὰ φρούρια καὶ οἱ περισσότεροι εἰς τὴν Τρίπολιν, ἡ ὁποία γύρω εἶχε τείχη ὑψηλά. Ἡ Ἐπανάστασις διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔσπευδον οἱ ἄνδρες νὰ καταταχθῶν εἰς τὰ διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα τῶν καπεταναίων οἱ περισσότεροι ἄοπλοι, διότι οἱ Τούρκοι ἀπηγόρευον αὐστηρῶς τὴν ὀπλοφορίαν. Μὲ τοιοῦτον στρατὸν ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις.

Οἱ διασημότεροι καπεταναῖοι τῆς Πελοποννήσου ἦσαν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ἀπὸ τὴν Μάνην, οἱ Πετμεζαῖοι ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, οἱ Δεληγιανναῖοι ἀπὸ τὰ Λαγκάδια τῆς Γορτυνίας, οἱ Ζαῖμαῖοι ἀπὸ τὴν Κερπινὴν τῶν Καλαβρύτων, οἱ Νοταραῖοι ἀπὸ τὰ Τρίκαλα τῆς Κορινθίας καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο ἰκανότερος ὅλων, διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἦτο ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ «Γέρος τοῦ Μωριά», ὅπως τὸν ἔλεγον οἱ Ἕλληνες.

Π. Παναγοπούλου, Ἱστορία νεωτ. Ἑλλάδος, ἔκδ. Β'. ἀντ. 10.000 5

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦτο υἱὸς τοῦ κλέφτη Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε τὸν Χασάν πασᾶν νὰ ἐξολοθρευθῇ τοὺς Ἄλβανοὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, τὸ 1770, καὶ ὁ ὁποῖος ἐφρονεῦθη κατόπιν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη τὸ 1770 κάτωθι ἐνὸς δένδρου εἰς ἓν βουνὸν τῆς Μεσσηνίας, διότι ἡ μητέρα του παρηκολούθει τὸν καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων σύζυγόν της.

Ὅλη ἡ οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων ἦσαν ἀρματοῖι καὶ κλέφτες καὶ πολλὰ ἀνδραγαθήματα εἶχον κάμη κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχεν ἀποθάνῃ φρικτῶν θάνατον, παρὰ ὅλοι εἰς τὸν πόλεμον.

Ὅταν οἱ Τούρκοι ἐφόνευσαν τὸν πατέρα του καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς του, ὁ Θεόδωρος ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, μὲ τὴν μητέρα του. Τὰ παλληκάρια τότε τοῦ πατρός του τὸν ἀνεκίρυσαν ἀρχηγὸν εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατεδιώκετο ἀγρίως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ οὐδαμοῦ. Ἦναγκάσθη λοιπὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, κατεχομένης τότε ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καὶ κατετάχθη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατόν. Οἱ Ἄγγλοι τότε εἶχον πόλεμον μὲ τοὺς Γάλλους καὶ ἐπειδὴ ὁ Κολοκοτρώνης διέπρειπεν εἰς πολλὰς μάχας, ἐπροβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔφυγεν ἀπὸ τὸν Ἀγγλικὸν στρατόν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην. Ἐκεῖ

είδομεν, ὅτι μὲ τὸν Πετρόμπετην καὶ τὸν Ἀναγνωσταρῶν ἐκυρίευσαν τὰς Καλάμας.

Ἔπειτα μὲ 300 Μανιάτας ἦλθεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ κατέλαβε μίαν στενὴν δίοδον πλησίον τῆς Καρυταίνης. Ἐν Τουρκικὸν ἀπόσπασμα θέλον νὰ διέλθῃ τὴν δίοδον αὐτήν, κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ νίκη αὐτῆ ἔδωσε μέγα θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ προσήλθον εἰς αὐτὸν ἄλλοι ἑξακόσιοι Ἕλληνες μὲ τὸν Πετρόμπετην, Παπαφλέσαν καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς, ὀπλισμένοι οἱ περισσότεροι μὲ ρόπαλα, μαχαίρας καὶ δρέπανα. Ὅταν

ὅμως ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐκ δύο χιλιάδων πεζῶν καὶ 700 ἰππέων ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν ἐκ Τριπόλεως, ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν διεσκορπίσθη καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἔμειναν μόνοι.

Τότε οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ἢ ὁποῖα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν, ἦτο ἐλευθέρα· ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἤθελε νὰ μείνουν ἐκεῖ πλησίον τῆς Τριπόλεως.

Ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐπέμενον νὰ φύγουν, ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε : « Δὲν πάω ποῦθενά. " Ἄν θέλετε τραβάτε ἐσεῖς. Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλιὰ μὲ γνωρίζουν. " Ἄν χαθῶ, κάλλιο νὰ μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου ».

Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἔφυγον, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος. Δὲν ἀπηλπίσθη ὅμως καὶ ἤροχισε νὰ στρατολογῇ ἄνδρας ἀπὸ τὰ διάφορα χωριά, θέλων νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιόν του, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.

Εἶπομεν, ὅτι ἡ Τρίπολις ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου· ἐκεῖ ἔμεινε ὁ διοικητὴς, ἔμεινε στρατὸς, καὶ εἰς τὴν Τρίπολιν εἶχον καταφύγη οἱ ἐπισημότεροι Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου. Ἐφρόνει λοιπὸν ὁ Κολοκοτρώνης, ὅτι ἂν κυριευθῇ ἡ Τρίπολις, τὸ πρᾶγμα θὰ κάμῃ κατάπληξιν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ θὰ δώσῃ θάρρος μέγα εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἦτο δὲ καταλληλοτάτη ἡ περίστασις διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, διότι ὁ διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ πασᾶς, ἀνὴρ πολεμικὸς, ἀπουσίαζεν εἰς τὰ Ἰωάννινα πολιορκῶν τὸν ἀποστάτην Ἀλῆν πασσᾶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἐκτὸς τούτου καὶ στρατὸς ὀλίγος εὗρίσκετο ἐντὸς τῆς Τριπόλεως.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπανῆλθον πρὸς τὸν Κολοκοτρῶ-
νην, ὁ Πετρόμπεης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, παρεδέχθησαν
τὸ σχέδιόν του καὶ ἤρχισαν νὰ στρατολογοῦν ἄνδρας.
Συνεφώνησαν δὲ ὁ μὲν Πετρόμπεης νὰ ὀνομασθῆ ἄρχι-
στράτηγος τῆς Πελοποννήσου, ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης ἀρ-
χηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ προωρισμένου διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς
Τριπόλεως.

Διὰ νὰ ἀποκόψουν οἱ Ἕλληνες τὰς συγκαινωνίας τῆς
Τριπόλεως, κατέλαβον τὰ χωρία Βαλτέτσι, Πιάναν, Ἀ-
λωνίσταιναν, Βέρβαινα, Χρυσοβίτσι καὶ Λεβίδι, τὰ ὁ-
ποῖα ἦσαν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Τριπόλεως ἄλλα μίαν
καὶ ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἄλλα δύο. Εἰς τὰς τοποθεσίας αὐ-
τὰς ἴδρυσαν στρατόπεδα καὶ ἠμιπόδιζον νὰ εἰσέλθουν εἰς
τὴν Τρίπολιν τρόφιμα ἀπὸ ἄλλα μέρη.

Εἰς τὰ στρατόπεδα αὐτὰ προσήρχοντο καὶ κατετάσσον-
το ὡς στρατιῶται ἄνδρες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Πελοπον-
νήσου. Ψυχὴ ὄλων τῶν στρατοπέδων αὐτῶν ἦτο ὁ πολύ-
πειρος Κολοκοτρῶνης, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἀπόλυτον ἐπι-
στοσύνην ὅλοι οἱ Ἕλληνες, διότι ὅλην τὴν ζωὴν του εἶχε
διέλθῃ πολεμῶν. Ἦρχισε λοιπὸν συστηματικὴ ἢ πολιορ-
κία τῆς Τριπόλεως.

5. Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΟΛΙΑΝΩΝ

Εἶπομεν, ὅτι διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου ἦτο ὁ Χουρ-
σίτ πασᾶς, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὰ Ἰωάννινα, πολιορ-
κῶν τὸν Ἄλῆν.

Ὁ Χουρσίτ εἶχεν ἀφήσῃ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τοὺς
θησαυροὺς του εἰς τὴν Τρίπολιν, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ἐπα-
νέλθῃ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων.

Όταν ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ἀπέστειλε τὸν Μουσταφάμπην, μὲ 3500 Ἀλβανούς, νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ αἶμα. Ὁ Μουσταφάμπης ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, διὰ τῆς δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατῆλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, χωρὶς νὰ εὔρη οὐδαμοῦ ἀντίστασιν. Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον ἐπέρασε μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον. Οἱ πολιορκοῦντες τὸν Ἀκροκόρινθον Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν καὶ ὁ Μουσταφάμπης ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν 6ην Μαΐου 1821 ἔφθασε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Τρίπολιν. Οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν Ἕλληνες δὲν ἐτόλμησαν νὰ πολεμήσουν κατ' αὐτοῦ. Οἱ Τούρκοι τῆς Τριπόλεως ἀνεθάρρουν καὶ ἐθεώρουν βεβαίαν τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὴν 12 Μαΐου 1821, ὁ Μουσταφάμπης μὲ 8000 ἀνδρας ὄρμησε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ἐκεῖ ἦσαν ὠχυρωμένοι 8500 ἄνδρες, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Κυριαζοῦλην καὶ Ἡλίαν Μαυρομιχάλην. Οἱ Ἕλληνες ἀντεστάθησαν γενναίως εἰς τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων, ἂν καὶ ὄλοι σχεδὸν πρώτην φορὰν ἐπολέμουν. Μετὰ τρεῖς ὥρας ἔρχεται καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μὲ 600 ἄνδρας καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ τῶν ὀπισθεν. Μετ' ὀλίγον ἐπέρχεται ἡ νύξ καὶ καταπαύει ἡ μάχη. Τὴν νύκτα ὁ Κολοκοτρώνης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ἀφοῦ ἐνεθάρρουνε τοὺς πολεμιστάς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ Μουσταφάμπης ἐπανελάβε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Βαλτετσίου μὲ μεγαλυτέραν ὀρμήν. Εἰς βοήθειαν ὅμως τῶν μαχομένων ἔρχεται ὁ Πλαπούτας

ἀπὸ τὴν Πιάναν μὲ 800 ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ τῶν ὄπισθεν. Οἱ Τοῦρκοι τότε τρέπονται εἰς ἄτακτον φυγὴν, ἀφήσαντες εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων δύο τηλεβόλα, τὰς ἀποσκευάς των καὶ πολλὰ ἄλλα λάφυρα.

Οἱ Ἕλληνες, μὲ γυμνὰ τὰ ξίφη, τοὺς κατεδίωκον καὶ οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ σωθοῦν, ἔρριπτον τὰ ὄπλα των εἰς τὸν δρόμον καὶ οἱ Ἕλληνες κύπτοντες διὰ νὰ τὰ συλλέξουν ἐπεβράδυνον τὴν καταδίωξιν.

Ὁ Μουσταφάμπεης μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του εἰσηλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν κατησχημένος.

Ἡ νίκη αὕτη τοῦ Βαλτετσίου ἔδωσε μέγα θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ἐνῶ ἄλλοτε, ὅταν ἤκουον «Ἐρχονται οἱ Τοῦρκοι», ἔφευγον φοβισμένοι, τώρα ἠρώτων : «Ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι ;»

Μετὰ ἕξι ἡμέρας ὁ Μουσταφάμπεης, θέλων νὰ ἀποπλύνῃ τὴν ἐντροπὴν τοῦ Βαλτετσίου, ἀπέστειλεν 6,000 ἄνδρας μὲ δύο τηλεβόλα κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὰ Βέρβαινα. Ὄταν οἱ Τοῦρκοι διήρχοντο διὰ τῶν Δολιανῶν, τοὺς ἔκοψε τὸν δρόμον ὁ Νικίτας Σταματελόπουλος, ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Οὗτος μὲ 200 ἄνδρας κατέλαβε τὰς οἰκίας τῶν Δολιανῶν καὶ ἐπὶ ἕνδεκα ὥρας ἀνθίστατο κατὰ τῶν Τούρκων. Ὄταν δὲ ἦλθεν ἀπὸ τὰ Βέρβαινα βοήθεια εἰς τοὺς Ἕλληνας τῶν Δολιανῶν, ὥρμησαν οὗτοι ἀπὸ τὰς οἰκίας μὲ γυμνὰ τὰ ξίφη καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ Νικίτας Σταματελόπουλος ἐφόνευσε μὲ τὸ ξίφος του τόσους πολλοὺς Τούρκους κατὰ τὴν φυγὴν, ὥστε ὠνομάσθη Τουρκοφάγος.

6. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως εἰς τὴν Πελοπόννησον εὐρίσκοντο διάφοροι καπεταναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἦσαν ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ συνήθροισαν στρατόν, τοιοῦτοτρόπως εὐρίσκοντο καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τοιοῦτοι. Ἐπισημότεροι τούτων ἦσαν ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος, ὁ Πανουργιάς, ὁ Δυοβουνιώτης, ὁ Σκαλτσᾶς καὶ ἄλλοι.

Αὐτοὶ ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν, κατεδίωξαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀμφίσης καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἔστειλεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὸν Ὀμέρ Βρουώνη καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶν, μὲ 9 χιλιάδας ἀνδρῶν, νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Πανουργιάς, ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Διάκος ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐπερχομένους Τούρκους, καὶ ὁ μὲν Πανουργιάς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης κατέλαβον τὰ πλάγια τῆς Οἴτης, ὁ δὲ Διάκος τὴν μᾶλλον ἐπικίνδυνον θέσιν τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας.

7. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἐγεννήθη εἰς τὴν Μουσουνίτσαν τῆς Δωριδος. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἔμεινε ὀρφανὸς πατρὸς καὶ ἡ μήτηρ του τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Προδρόμου, κείμενον πλησίον τῆς Ἀρτοτίνης, διὰ νὰ

Ἄθασάσιος Διάκος

γῆνη καλόγηρος. Ὁ νεαρὸς Ἀθανάσιος ἐχειροτονήθη διάκος καὶ ἀφοῦ ἔμεινεν ὀλίγα ἔτη εἰς τὸ μοναστήριον, ἔγινε κλέφτης· ἐπειδὴ ἤκουε τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν καὶ ἠθέλεε καὶ αὐτὸς νὰ διαπράξῃ ὅμοια. Ὡς κλέφτης ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείαν καὶ τὸ ὄνομά του διεφημίσθη εἰς ὅλην τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ Ἄλῃ πασαῶς ἐσκέπτετο νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον καὶ ὅτι συνήθροϊζε πρὸς τοῦτο στρατὸν ἐξ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν. Πολλοὶ τότε κλέφτες προσήλθον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἄλῃ πασαῶ καὶ μετὰξὺ τῶν ἄλλων προσήλθε καὶ ὁ Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Διάκος, ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὸ μοναστήριον. Ἐκεῖ ὑπηρετεῖ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος καὶ οἱ δύο ἄνδρες συνεδέθησαν διὰ στενῆς φιλίας.

Ὅταν ὁ Ὀδυσσεὺς διορίσθη ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ πασαῶ ἀρματωλὸς εἰς Λεβαδείας, παρέλαβε μαζί του καὶ τὸν Διάκον ὡς πρωτοπαλλῆκαρον. Ἐκεῖ καὶ οἱ δύο ἔγιναν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ὅταν ὁ Σουλτᾶνος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἄλῃ πασαῶ, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος ἔτρεξεν εἰς βοήθειάν του καὶ ἀφῆκε τὸν Διάκον ἀρματωλὸν τῆς Λεβαδείας. Ἐκεῖ, περὶ τὰ τέλη Μαρτίου τοῦ 1821, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος λοιπὸν κατέλαβε μὲ 400 παλληκάρια τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἐπετέθη πρῶτον κατὰ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Δυοβουνιώτου. Οἱ ἄνδρες τῶν μόλις εἶδον τοὺς Τούρκους ἐπερχομένους, διεσκορπίσθησαν. Τότε ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἐπέτεσε μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις του κατὰ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ἀλλὰ καὶ τούτου οἱ ἄνδρες, μόλις εἶδον τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων, ἐφοβήθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν. Ἐπρότειναν καὶ εἰς τὸν Διάκον νὰ φύγῃ, ἀλλ' οὗτος ἀποκρίνεται μὲ ὑπερηφάνειαν : «Ὁ Διάκος ποτὲ δὲν φεύγει. Μᾶς βλέπουν οἱ 300 Σπαρτιᾶται ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας. Ἄς τοὺς μμηθῶμεν». Μόνον 40 παλληκάρια ἀπέμειναν μὲ τὸν Διάκον εἰς τὰς θέσεις των. Οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ δὲν θέλουν νὰ

φύγουν. Μένουν ἐκεῖ καὶ ἀγωνίζονται ὡς λέοντες. Φονεύουν καὶ φονεύονται. Τὸ ὄπλον τοῦ Διάκου θραύεται. Τότε αὐτὸς σύρει τὸ ξίφος, ἀλλὰ καὶ τούτου τὴν λαβὴν σπάζει μία σφαῖρα Τουρκικῆ. Ὁ Διάκος πληγώνεται καὶ συλλαμβάνεται ζωντανὸς καὶ προσάγεται ἐνώπιον τοῦ Ὁμέρου Βρουώνη. Οὗτος θαυμάσας τὸ ὠραῖον παράστημα καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Διάκου, τοῦ προσφέρει πολλὰς τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἂν ἀρνηθῆ τὴν πίστιν του καὶ γίνῃ Τούρκος. Ὁ Διάκος μὲ ὑπερηφάνειαν ἀποκρίνεται : « Ἐγὼ Ἕλληνα ἐγεννήθηκα καὶ Ἕλληνα θ' ἀποθάνω ». Ὅταν ὁ Ὁμέρου Βρουώνης τὸν ἠπέιλησεν, ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν, ἀπήντησεν : « Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλοὺς Διάκους ». Ὁ Ὁμέρου Βρουώνης τότε διέταξε καὶ ἔφεραν τὸν Διάκον εἰς τὴν Λαμίαν. Ἐκεῖ τοῦ ἐπέβαλον τὸν μαρτυρικώτατον θάνατον, τὸν ἐσοῦθλισαν καὶ τὸν ἔψησαν ζωντανόν. Ὁ Διάκος ὑπέμεινε καρτερικώτατα τὸ μαρτύριον. Οὐδὲ εἷς στεναγμὸς ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸ στόμα του. Μόνον στρέψας τὸ βλέμμα του πρὸς τοὺς γύρω χλοερὸς λειμῶνας—καὶ ἦτο τότε 23 Ἀπριλίου—εἶπε τὸ δίστιχον τοῦτο :

Γιὰ ἰδῆς καιρὸ πὸν διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,

Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάξει ἡ γῆ χοστάρι.

Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου κατελύτησεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ μένει εἰς τὴν ἱστορίαν σπάνιον παράδειγμα φιλοπατοίας.

8. Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματαῶλῦ Ἀνδρούτσου, τὸν ὁποῖον εἶδομεν πολεμοῦντα τοὺς Τούρκους

μέ τον Λάμπρον Κατσώνη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐγεννήθη τὸ 1788 εἰς τὴν Ἰθάκην, ὅπου εἶχε καταφύγη ἢ μήτηρ του διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ ἡ Ἰθάκη κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Ἀνάδοχός του ἦτο ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ Ὀμηρικοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο γενναῖος, πολυμήχανος καὶ τόσον ταχύς, ὥστε οὔτε ὁ καλύτερος ἵππος δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν φθάσῃ. Ὄταν ἔγινε 18 ἐτῶν κατετάχθη εἰς τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, μαζὶ μὲ ἄλλους κλέφτες. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἐκτιμῶν τὴν ἀνδρείαν του, τὸν διώρισεν ἀρματολὸν τῆς Λεβαδείας, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος του.

Ὄταν ἐφρονεύθη ὁ Διάκος, ὁ Ὀδυσσεὺς εὐρίσκατο ἐξ τὴν Αἰτωλίαν καὶ μαθὼν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ φίλου του, ἔσπευσε νὰ τὸν ἐκδωκῆ.

Ὁ Ὀμὲρ Βρουῶνης ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἐσκόπευε νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν ἐπαναστατημένη Ἀμφισσαν. Διὰ νὰ φθάσῃ ὅμως εἰς τὴν Ἀμφισσαν, ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ στενὰ τῆς Γραβιάς. Ἐκεῖ πλησιάζουν ὁ Παρνασσὸς καὶ ἡ Γκιῶνα καὶ σχηματίζουν ἓν στενόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διέρχεται ὁ Κηφισσοὺς ποταμὸς καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. Ἄλλος δρόμος δὲν ὑπῆρχε, διότι καὶ τὰ δύο ὄρη Παρνασσὸς καὶ Γκιῶνα, εἶναι ἀπόκρημα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἀκριβῶς εἰς τὸ βόρειον στόμιον τοῦ στενοῦ εἶναι ἡ Γραβιά καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε χάνι, διὰ νὰ ἀναπαύωνται οἱ ὁδοιπόροι.

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ὀμὲρ Βρουῶνην νὰ διέλθῃ διὰ τῶν στενῶν. Ἦλθε λοιπὸν μὲ τὰ

παλληγάρια του εις τὸ χάνι καὶ εἶπεν : «Ὅποιος ἀπὸ
 σᾶς θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἄς πιασθῇ εἰς τὸν χορόν»,
 καὶ ἔσπουε πρῶτος αὐτὸς τὸν χορόν. Ἐκ τῶν 1300 μόνον
 118 ἐπιάσθησαν εἰς τὸν χορόν καὶ ἄδοντες καὶ χορεύοντες
 εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι. Ἐφραξαν μὲ λίθους τὰς θύρας καὶ
 τὰ παραθύρα καὶ ἤνοιξαν πολεμίστρας. Μετ' ὀλίγον κα-
 ταφθάνει ὁ Ὁμήρ Βρυώνης καὶ διατάσσει ἔφοδον κατὰ
 τοῦ χανίου· τὸ πῦρ ὅμως τῶν Ἑλλήνων δεκατίζει τοὺς
 Τούρκους. Ὁ Ὁμήρ Βρυώνης λυσαῖ ἀπὸ τὸν θυμὸν του
 καὶ διατάσσει καὶ ἄλλας ἐφόδους, ἀλλὰ κανὲν ἀποτελεσμα-
 δὲν φέρουν. Ὁ γύρω τοῦ χανίου τόπος καλύπτεται ἀπὸ
 τὰ πτώματα τῶν Τούρκων.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἠγωνίσθη ὁ Ὁμήρ Βρυώνης νὰ κυ-
 ρεύσῃ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χάνι καὶ δὲν ἠδυνήθη. Τὴν νύκτα
 ἡ μάχη ἔπαυσεν. Ὁ Ὁμήρ Βρυώνης ἔστειλεν εἰς τὴν Λα-
 μίαν νὰ φέρῃ κανόνια, διὰ νὰ κρημίσῃ τὸ χάνι, τὸ μεσο-
 νύκτιον ὅμως οἱ Ἕλληνες ἐξῆλθον ἀπαρατήρητοι ἀπὸ τὸ
 χάνι καὶ ἐσώθησαν εἰς τὰ πλησίον ὄρη.

Ἀφῆκαν εἰς τὸ χάνι μόνον δύο νεκρούς. Εἰς τὸ μέρος,
 ὅπου ἦτο τὸ χάνι, ἔχουν στήσῃ σήμερον τὴν προτομὴν τοῦ
 Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσου.

9. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ

Ὁ Ὁμήρ Βρυώνης δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ διὰ
 τῶν στενῶν πρὸς τὴν Ἀμφισσαν καὶ διὰ τῆς πεδιάδος
 τῆς Φωκίδος ἐπροχώρει πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Ἐκυρίευσεν
 τὴν Λεβάδειαν καὶ ἐπροχώρει πρὸς τὰς Θήβας.

Μετ' ὀλίγον ἄλλος στρατὸς ὑπὸ τὸν Μπαϊράμ πασᾶν
 κατήλθεν ἐκ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Λαμίαν, μὲ σιοπὸν

νά ἐνωθῆ μετὸν στρατὸν τοῦ Βουώνη καὶ ἀφοῦ ἠνωμένοι καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ Ἕλληνες μετὸν Πανουργιᾶν, τὸν Δυοβουνιώτην καὶ τὸν Γκούραν κατέλαβον τὴν ὄχυρὰν θέσιν Βασιλικά, κειμένην εἰς τὸν δρόμον Λαμίας—Ἀταλάντης, ὅποθεν θὰ διήρχετο ὁ Μπαϊράμι. Ἐτάχθησαν ἀπὸ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ δρόμου καὶ ἀνέμενον τοὺς Τούρκους. Ὅταν οὗτοι διήρχοντο πρὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐπετέθησαν οὗτοι ἐναντίον των καὶ θέσαντες αὐτοὺς μεταξὺ δύο πυρῶν, τοὺς ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Μπαϊράμι ἐδοκίμασε καὶ πάλιν νὰ περάσῃ, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες τὸν ὑπέδεχθησαν μετὰ σφοδρὸν πῦρ. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἠκούσθη φωνή: «Ἐρχεται ὁ Ὀδυσσεύς!» καὶ οἱ Ἕλληνες ξιφῆρεις ὤρμησαν κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν μέχρι βαθείας νυκτός.

Ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν 1500 καὶ 100 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Δύο τηλεβόλα, 800 ἵπποι καὶ πλούσια λάφυρα περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν ἔγινε τὴν 25ην Αὐγούστου 1821.

Ὁ Ὀμὲρ Βουώνης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ τῆς Βοιωτίας εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Αἱ νίκαι τῆς Γραβιάς καὶ τῶν Βασιλικῶν εἶχον μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν Ἐπανάστασιν, διότι συνετρίβησαν δύο στρατοί, οἱ ὁποῖοι, ἂν ἔφθανον εἰς τὴν Πελοπόννησον, θὰ ἐνίσχυνον τὴν Τρίπολιν καὶ δὲν θὰ ἐκυριεύετο αὕτη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

10. ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰς νίκας τοῦ Βαλτεταίου καὶ τῶν Δολιχῶν, ἀπέκτησαν μέγα θάρρος καὶ ἐπλησίασαν πολὺ πρὸς τὴν Τρίπολιν καὶ τὴν ἐπολιόρησαν στενότερον.

* Ἄλλοτε οἱ Τοῦρκοὶ ἔκαμνον ἐξόδους καὶ εἰσεκόμιζον ὀλίγα τρόφιμα καὶ χόρτον διὰ τοὺς ἵππους τοῦ ἵππικοῦ τῶν. Τώρα ἐφοβοῦντο νὰ ἐξέλθουν καὶ τὸ ἵππικόν τῶν ἦτο ἄχρηστον, διότι οἱ ἵπποι, ἀδύνατοι ἀπὸ τὴν πείναν, δὲν ἠδύναντο νὰ τρέχουν. Ἡ ἀχρηστέυσις τοῦ ἵππικοῦ ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι τὸ ἐφοβοῦντο.

Οἱ πολιορκούμενοι ὑπέφερον πολὺ ἀπὸ τὴν πείναν, διότι, μὴ ὑποπτευόμενοι πολιορκίαν, δὲν εἶχον κάμη προμηθείας καὶ ἐξ ἄλλου εἶχον συναθροισθῆ πολλοὶ Τοῦρκοὶ εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ αἱ τροφαὶ ἐξηντλήθησαν ἐνωρίτερον. Ἐνεκα δὲ τῆς συσσωρεύσεως πολλῶν ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν εἰς τὴν Τρίπολιν, ἀνεπτύχθησαν ἐπιδημικαὶ νόσοι, αἱ ὁποῖαι ἐδεκάτιζον τοὺς κατοίκους.

Οἱ Τοῦρκοὶ ἐλύσσων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξήτουν ἀπὸ τὸν διοικητὴν νὰ φανεύσῃ τοὺς ὀμήρους ἐπισκόπους καὶ προεστούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φυλακισμένοι. Ὁ διοικητὴς δὲν τοὺς ἐφόνευσεν, ἠὔξησεν ὅμως τὰ μαρτύριά των. Ἐκείντο ὅλοι ἀλυσσοδεμένοι εἰς σκοτεινὴν φυλακίαν, ρακένδυτοι, φθειριῶντες, ἀκάθαρτοι, νηστικοί, ἀσθενεῖς. Μερικοὶ τούτων ἀπέθανον ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας καὶ οἱ ἐπιζῶντες ἐπεθύμουν τὸν θάνατον ὡς σωτηρίαν τῶν.

Ὁ Τουρκικὸς ὄχλος, καὶ πρὸ πάντων αἱ γυναῖκες, συνήθροίζοντο ἔξωθι τοῦ διοικητηρίου καὶ ἐφώναζον ζητοῦσαι ἄρτον. Οἱ ἐπίσημοι Τοῦρκοὶ ἤριζον μεταξύ των. Ἄλλοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως εἰς τοὺς Ἕλ-

ληνας καὶ ἄλλοι κατά. Εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων εἶχε προσέλθῃ διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οὗτος ἐπρότεινε εἰς τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶν, ἀλλὰ αὐτοὶ ἀπέρριψαν μὲ ὑπερηφάνειαν τὴν πρότασιν.

Οἱ Ἀλβανοί, φροντίζοντες μόνον διὰ τὴν ἰδιζὴν τῶν σωτηρίαν, συνεφώνησαν μὲ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα τῶν διὰ τὴν πατρίδα τῶν.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον λάβῃ τόσον θάρρος, ὥστε ἐπλησίαζον εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπώλουν εἰς τοὺς φρουροὺς τροφίμα.

Τὴν 25ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1821 ὁ Τουρκικὸς ὄχλος εἶχε συναχθῆ πρὸ τοῦ διοικητηρίου καὶ μὲ φωνὰς ἐζήτουν ἄσποντον. Ὁ διοικητὴς ἐκάλεσεν ὅλους τοὺς προεστώτας Τούρκους καὶ συνεσκέπτοντο τί νὰ κάμουν. Ἐνῶ ἐγίνοντο αὐτὰ εἰς τὴν πόλιν, μερικοὶ Ἕλληνες παρετήρησαν ὅτι ἐν μέρει τῶν τειχῶν ἦτο ἀφύλακτον. Τότε πατοῦντες ὁ εἰς ἐπὶ τῶν ὄμων τοῦ ἄλλου ἀνῆλθον εἰς τὸ τεῖχος καὶ ἦνοιξαν τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου. Εἶχε αὐτὸ τὸ ὄνομα, διότι ἦτο εἰς τὸν δρόμον τὸν φέροντα πρὸς τὸ Ναύπλιον. Οἱ εἰσελθόντες ἦνοιξαν τὴν πύλην καὶ οἱ Ἕλληνες ὄρμησαν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἤρχισαν νὰ σφάζουν τοὺς Τούρκους. Δὲν ἐφείδοντο οὐδενός. Γυναῖκας, παιδία, γέροντας τοὺς ἔσφαζον ὅλους. Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου τοὺς ἔκαμινεν ἀγριωτέρους: Πειθαρχία καμμία δὲν ὑπῆρχεν. Ὅλοι ἔσφαζον καὶ διήρπαζον. Οἱ Τούρκοι ἠμύνοντο ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τῶν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες εὗρον τὸν θάνατον εἰς τοὺς δρόμους τῆς Τριπόλεως. Τρεῖς ἡμέρας διήρκεσεν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία. Οἱ δρόμοι ἐγέμισαν ἀπὸ πτώματα. Ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ὁ ἵππος του ἐπάτει μόνον εἰς πτώματα. Οἱ

Ἕλληνας ἐλειλάτησαν ὅλας τὰς οἰκίας τῶν Τούρκων καὶ πλούσια λάφυρα ἀπέστειλαν εἰς τὰς πατρίδας των.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐτήρησε τὸν λόγον του πρὸς τοὺς Ἀλβανούς. Τοὺς ἀφῆκεν ἐλευθέρους καὶ ἔφυγον εἰς τὴν πατρίδα των μὲ τὰ ὄπλα των.

Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ἐστερέωσε τὴν Ἐπανάστασιν, διότι ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔλυσε καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ὀπλισμοῦ. Οἱ ἄοπλοι Ἕλληνες ἔλαβον τὰ ὄπλα τῶν φονευθέντων Τούρκων καὶ ἐπῆραν καὶ τὰ κανόνια τῆς Τριπόλεως.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἀπέκτησε μεγάλην δόξαν ὁ Κολοκοτρώνης, διότι ἡ ἄλωσις τῆς ἦτο σχέδιον ἰδικόν του.

3

11. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ἌΛΛΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, δηλαδή τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀχαρνανίαν, ἐβράδυνεν ὀλίγον νὰ ἐκραγῇ ἡ Ἐπανάστασις. Τὸν μῆνα Μάϊον ἐπανεστάτησε τὸ Μεσολόγγιον ὁ ἀρματωλὸς Δημήτριος Μακρῆς. Ἀμέσως κατοπιν ἐπανεστάτησαν τὸ Ξηρόμερον, ἡ Ναύπακτος, ἡ Βόνιτσα, τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὸ Καρπενήσιον.

Ὅταν ὁ Χουρσίτ ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀπέστειλεν ἐξ Ἰωαννίνων τὸν Ἰσμαῖλ πασᾶν Πλιάσαν μὲ 1800 ἐκλεκτοὺς Ἀλβανούς, διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Ἰσμαῖλ δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀχαρνανίαν, διότι εἰς τὸ Κομπότι, κείμενον εἰς τὸν δρόμον Ἄρτης—Καρθασσαρᾶ τὸν ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ἴσκον καὶ τὸν Βακώλαν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Π. Παισαγροπούλου, Ἱστορία νεωτ. Ἑλλάδος ἐκδ. Β'. ἀντ. 10.000 6

Ἐπανάστασις ἐξεργάγη καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἰδίως εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου. Ἐμψυχωτῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς, ἄνθρωπος πολὺ πεπαιδευμένος. Οἱ ἐπαναστάται συνέστησαν διοικήσιν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη «Βουλὴ». Ἡ ἐπανάστασις τῆς Θεσσαλίας κατεστάλη ἀμέσως ἀπὸ τὸν πασᾶν τῆς Λαοῖσης Δράμαλην.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπανεστάτησεν ἡ Χαλκιδικὴ καὶ πρὸ πάντων οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Οἱ Τοῦρκοι ὁμῶς ὀρμήσαντες κατέπνιξαν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν Νιάουσαν οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν 10.000 Χριστιανούς.

12. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΠΡΩΤΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἶπομεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον σπουδαῖον ναυτικόν, ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν συγχρόνως. Ὄταν λοιπὸν ἐξεργάγη ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα, ἐπανεστάτησαν καὶ αἱ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρὰ καὶ κατόπιν ἡ Σάμος, ἡ Κάσος, ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος.

Οἱ πλοίαρχοι ἀμέσως διέκοψαν τὰ ταξίδια των, ὅπλισαν καλύτερον τὰ πλοῖά των, προσέλαβον περισσοτέρους ναύτας καὶ ἠνώθησαν, διὰ νὰ ἀποτελέσουν στόλον ἀξιόμαχον. Τὰ περισσότερα πλοῖα εἶχον αἱ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρὰ. Ἐκ τούτων ἡ Ὑδρα προσέφερεν 92 πλοῖα, αἱ Σπέτσαι 44 καὶ τὰ Ψαρὰ 40.

Οἱ πλούσιοι ἐφοπλιστὰὶ ἤνοιξαν τὰ ταμεῖά των καὶ

προσέφερον τὰ χορήματά των ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ὑδραΐος Λάζαρος Κουντουριώτης προσέφερεν αὐτὸς μόνον δύο ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Οἱ στόλοι τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ἠνώθησαν, δὲν εἶχον ὅμως ἓνα ἀρχηγόν, ἀλλ' ἐκάστη νήσος εἶχε τὸν ναύαρχόν της. Τὰ Ψαρὰ εἶχον τὸν Νικόλαον Ἀποστόλην, αἱ Σπέτσαι τὸν Γεώργιον Ἀνδρουῦτσον καὶ ἡ Ὑδρα τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην. Ὁ Τομπάζης ὅμως παρητήθη καὶ ναύαρχος τῶν Ὑδραίων, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, διωρίσθη ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης κατήγετο ἀπὸ τὴν Ὑδραν καὶ ἦτο πλοίαρχος εἰς ἰδιόκτητον ἐμπορικὸν πλοῖον ἐξωπλισμένον. Μὲ τὸ πλοῖόν του ἐταξίδευεν εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἀτρόμητος εἰς τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης. Ἦτο φημισμένος διὰ τὴν τόλμην του. Ὅταν ἡ Γαλλία μὲ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα εὗρίσκετο εἰς πόλεμον μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, ὁ ναύαρχος τῶν Ἀγγλῶν Νέλσον εἶχεν ἀποκλείσει τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας καὶ Γαλλίας. Ὁ Μιαούλης σιγὰ παρεβίαζε κρυφίως τὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἐπώλει εἰς τοὺς ἀποκεκλεισμένους λιμένας σῖτον καὶ ἄλλα τρόφιμα. Μίαν φορὰν συνελήφθη ἀπὸ Ἀγγλικὸν πλοῖον προσπαθῶν νὰ παραβιάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἤχθη πρὸ τοῦ Νέλσονος. «Καὶ τώρα ποίαν τιμωρίαν νομίζεις ὅτι θὰ σοῦ ἐπιβάλω ;» τὸν ἠρώτησεν ὁ ναύαρχος. «Θὰ μὲ κρεμάσῃς εἰς τὴν κεραιάν τοῦ πλοίου σου», ἀπάντησεν ὁ Μιαούλης μὲ θάρρος. Ὁ Νέλσον ἐθαύμασε τὴν τόλμην τοῦ Μιαούλη καὶ τὸν ἀφήκεν ἐλεύθερον.

Ὁ στόλος λοιπὸν τῶν τριῶν νήσων ἠνωμένος, ἐξῆλθεν

εις τὸ Αἶγαϊον καὶ ὅπου συνήντα Τουρκικὸν πλοῖον τὸ ἐβύθιζεν.

Εἶδομεν ὅτι ἐκάστη νῆσος εἶχε τὸν ἰδικόν της ναύαρχον. Ἐπειδὴ ὅμως τολμηρότερος καὶ ἰκανώτερος ὄλων ἦτο ὁ Μιαούλης, σιωπηρῶς ἀνεγνωρίσθη αὐτὸς ὡς ἀρχιναύαρχος καὶ οἱ ἄλλοι ὑπῆκουον εἰς αὐτόν. Ὁ Μιαούλης ἐκτὸς τῆς τόλμης, εἶχε καὶ χαρακτῆρα ἀκαμπτον καὶ ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἀτιθάσσους ναύτας. Εἶχε δὲ καὶ στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος πολλάκις κατεναυμάχησε τοὺς Τουρκικοὺς στόλους καὶ μὲ ὀλιγοτέρας δυνάμεις. Ὅ,τι ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης κατὰ ξηρὰν, ἦτο ὁ Μιαούλης κατὰ θάλασσαν.

Περὶ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ 1821, ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθε τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἔπλεεν εἰς τὸ Αἶγαϊον πέλαλος, μὲ σκοπὸν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν νήσων. Προηγείτο μία φρεγάτα μὲ 85 κανόνια. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα μόλις τὴν εἶδον ἀπομεμονομένην, τὴν κατεδίωξαν καὶ ἐκεῖνη κατέφυγεν εἰς τὴν Ἐρεσσὸν τῆς Λέσβου. Τότε τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα τὴν ἐπλησίασαν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν ἔνεκα τοῦ σφοδροῦ κανονιοβολισμοῦ τῆς φρεγάτας. Τὰ κανόνια τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἦσαν μικρά, ἐνῶ τὰ κανόνια τῆς φρεγάτας ἦσαν μεγάλα καὶ ἐκτύπων πολὺ μαζράν. Ἐπομένως τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν πλησιάσουν. Τότε οἱ Ἕλληνες ἐσκέφθησαν νὰ τὴν πυροπολήσουν κρυφίως. Δύο λοιπὸν τολμηροὶ Ψαριανοί, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης, παραλαβόντες δύο πυροπολικά, ἔπλευσαν πρὸς τὴν φρεγάταν. Τὰ πυροπολικά ἦσαν παλαιὰ μικρὰ πλοῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔθετον πυρίτιδα, θεῖον, καὶ ἄλλας εὐφλέκτους ὕλας.

Τὰ πυροπολικά τὸ μετεχειρίζοντο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον:

Ἐπλησίαζον κρυφίως εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, προσεκόλλουν τὸ πυροπολικὸν εἰς τὰ πλευρά του, τὸ ἦναπτον καὶ ἀμέσως οἱ πυροποληταὶ ἐπίβδον εἰς λέμβον, ἡ ὁποία ἠκολούθει τὸ πυροπολικόν, καὶ ἀπεμαζύροντο. Τὸ πυροπολικὸν ἦναπτε διὰ μιᾶς καὶ μετέδιδε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Τὰ πλοῖα τότε ἦσαν ξύλινα, ἀλεμμένα μὲ πίσσαν καὶ εἶχον ἰστία. Ἦσαν λοιπὸν καὶ αὐτὰ εὐφλεκτα. Οἱ ναῦται δὲν ἐπρόφθανον πολλάκις νὰ κατασβέσουν τὴν πυροκαϊάν, τὸ πῦρ μετεδίδεται εἰς τὰ ἰστία καὶ τὰ σχοινία καὶ ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, τὸ πλοῖον ἀνετινάσσετο εἰς τὸν ἀέρα.

Οἱ δύο λοιπὸν τολμηροὶ πυροποληταὶ ἐπλησίασαν τὴν φρεγάταν, ἀψηφοῦντες τὰς βόμβας τῶν κανονίων καὶ τὰς σφαίρας τῶν ὅπλων καὶ προσεκόλλησαν τὰ πυροπολικά των. Καὶ τὸ μὲν πυροπολικὸν τοῦ Καλαφάτη οὐδεμίαν βλάβην ἔκαμε, τὸ πυροπολικὸν ὅμως τοῦ Παπανικολῆ μετέδωσε τὸ πῦρ εἰς τὴν φρεγάταν. Μάτην οἱ Τούρκοι προσεπάθουν νὰ κατασβέσουν τὸ πῦρ. Τοῦτο μετεδόθη εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἐκ τῶν 1000 ναυτῶν του, μόνον 8 ἐσώθησαν.

Τὸ πρῶτον τοῦτο ναυτικὸν κατόρθωμα ἐνέπλησε θάρρους τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπέδειξε τὴν ἀξίαν τῶν πυροπολικῶν, μὲ τὰ ὁποῖα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, οἱ Ἕλληνες ἀνετίναξαν εἰς τὸν ἀέρα πολλοὺς Τουρκοὺς κολοσσούς.

Ὁ ἄλλος Τουρκοκὸς στόλος ἐκ φόβου, ἐπανέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐκρούθη εἰς τὰ στενά.

13. Η ΠΡΩΤΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Μετὰ τὴν ἄλωση τῶν Καλαμῶν, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ Κολοκοτρώνης, Πετρόμπεης καὶ Ἀναγνωσταράς, ἐ-

σχημάτισαν μίαν προσωρινήν Κυβέρνησιν, ή όποία όνομάσθη «Μεσσηνιακή Γερουσία» και πρόεδρος αυτής ανεκηρύχθη ό Πετρόμπεης.

Κατά τόν Ιούνιον του 1821 έφθασεν εις τό στρατόπεδον τής Τριπόλεως ό Δημήτριος Ύψηλάντης, ό όποίος διωρίσθη άρχιστράτηγος τών στρατευμάτων τής Πελοποννήσου.

Τήν ιδίαν έποχήν έφθασεν εις τό Μεσολόγγιον ό Άλέξανδρος Μαυροζορδάτος, άνθρωπος πολύ μορφωμένος, καταγόμενος από Φαναριωτικήν οικογένειαν. Ούτος ίδρυσεν τήν Γερουσίαν τής Δυτικής Ελλάδος, ή όποία ώρισεν συμβούλιον εκ δώδεκα μελών, δια νά διευθύνη τόν άγώνα.

Έπειτα εις τήν Ανατολικήν Ελλάδα, ό Θεόδωρος Νέγρης ίδρυσεν τήν Γερουσίαν τής Ανατολικής Ελλάδος, ή όποία διώρισεν συμβούλιον εκ δώδεκα μελών, δια νά διευθύνη τά πράγματα τής Ανατολικής Ελλάδος. Τό συμβούλιον τουτο όνομάσθη «Άρειος Πάγος».

Έκάστη τών τριών νήσων πάλιν ειχεν ιδιαίτεραν διοίκησιν. Ύπηρχον λοιπόν τότε εις τήν έπαναστατημένην Ελλάδα τρεις Γερουσίαι και τρεις διοικήσεις τών νήσων Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών.

Κατ' αυτόν τόν τρόπον, δέν ήτο δυνατόν νά διοικηθῆ ή Ελλάδα, διότι ό άγών ήτο κοινός. Άπεφασίσθη λοιπόν νά συναχθοῦν εις τήν Νέαν Επίδαυρον τής Αργολίδος αντιπρόσωποι όλων τών Γερουσιών και όλων τών Διοικήσεων, οι όποιοι έθεωροῦντο αντιπρόσωποι όλου του Έθνους, δια νά κάμουν τό πολίτευμα τής Ελλάδος και νά όρίσουν τήν Κεντρικήν Κυβέρνησιν.

Τήν 20ήν Δεκεμβρίου 1821 συνήλθον εις τήν Νέαν Επίδαυρον οι αντιπρόσωποι του Έθνους και έψήφισαν

τὸ πρῶτον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἦτο «Δημοκρατία». Κατὰ τὸ Σύνταγμα, ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ ἐλεύθεροι. Ἐκαστος ἦτο ἐλεύθερος νὰ ἔχῃ ὅποιανδήποτε θρησκείαν ἠθέλε καὶ ἡ δημοσιογραφία ἦτο ἐλευθέρη. Ὁρίσθησαν δὲ δύο πολιτικὰ Σώματα νὰ διευθύνουν ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὸ «Βουλευτικόν», τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 70 μέλη καὶ ἦτο ὅμοιον μὲ τὴν σημερινὴν Βουλὴν, καὶ τὸ «Ἐκτελεστικόν», τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 5 μέλη καὶ ἦτο, ὅπως εἶναι σήμερον τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον.

Πρόεδρος τοῦ «Βουλευτικοῦ» ἐξελέγη ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ προέεδρος τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ», ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Ἡ Συνέλευσις ὥρισεν ὡς προσωρινὴν ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως τὴν Κόρινθον καὶ ὡς χρώματα τῆς σημαίας τὸ λευκὸν καὶ τὸ κυανοῦν.

Τοιουτοτρόπως ἐτελείωσε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, μὲ θρίαμβον τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων εἰς τὴν Πελοπόννησον, Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ κατὰ θάλασσαν.

200Ν ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1822

14. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Τοὺς θριαμβοὺς τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων κατὰ τὸ 1ον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, διεδέχθησαν μερικὰ θλιβερὰ ἀτυχήματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν κατὰ τὸ 2ον ἔτος. Ἐκ τούτων πρῶτον εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου.

Ἡ νῆσος Χίος κεῖται πλησίον τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ γῆ τῆς εἶναι γόνιμος καὶ τὸ κλίμα τῆς ὥραϊον. Οἱ φιλόπονοι, δραστήριοι καὶ φιλήσυχοι κάτοικοί τῆς εἶχον μεταβάλλῃ τὴν νῆσόν των εἰς ἀληθινὸν παράδεισον. Ἡ Χίος παράγει μαστίχαν καὶ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι ἔστελλον κατ' ἔτος εἰς τὸ χαρμίον τοῦ Σουλτάνου ὡς δῶρον μεγάλην ποσότητα μαστίχης, ἡ νῆσος διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βασιδῆ Σουλτάνας, δηλαδὴ τῆς πρῶτης συζύγου τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐπομένως δὲν ἠνωχλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πολλοὶ Χιοὶ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ὡς ἔμποροι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην καὶ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ εὐδοκίμων.

Οἱ φιλήσυχοι Χιοὶ δὲν ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν τὸ πρῶτον ἔτος, ὅπως ἔκαμον αἱ ἄλλαι νῆσοι καὶ ἡ γείτων αὐτῆς Σάμος. Τὸν Μάρτιον ὁμοῦ τοῦ 1822 ὁ πρόκριτος τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Χίον μὲ 2500 ἄνδρας καὶ ὑψώσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ Τούρκοι τῆς Χίου φοβηθέντες ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ Σουλτάνος, μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χίου, ὀργισθεὶς φέρερά· καὶ ἀμέσως 60 ἔμποροι Χίοι, ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐσφάγησαν. Στόλος δὲ ἐκ 46 πλοίων, μὲ τὸν ναύαρχον Καρᾶ Ἀλῆν κατέπλευσεν εἰς τὴν Χίον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τὴν καταστρέψῃ τελείως. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς, ἀφοῦ ἐβομβάρδισε σφοδρῶς τὴν πόλιν, ἀπεβίβασεν 7000 ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐνίκησαν τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ κλεισμένοι Τούρκοι ἐξῆλθον καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἤρχισε γενικὴ σφαγὴ τῶν κατοίκων. Οἱ ἐπαναστάται, μὲ τὸν Λυκουῦργον Λογοθέτην ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ Ψαριανὰ πλοῖα καὶ ἔφυγον, ἀφήσαντες τὴν νῆσον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι λοιπὸν ἤρχισαν νὰ φονεύουν ἀδιακρίτως ὅλους τοὺς κατοίκους. Εἰσῆρχοντο εἰς τὰς οἰκίας καί, ἀφοῦ ἐσφάζον τοὺς ἐνοίκους, διήρπαζον τὰ πολυτίμα πράγματα. Πολλοὶ κάτοικοι ἔτρεχον ἀλλόφρονες εἰς τοὺς δρόμους, διὰ νὰ σωθοῦν καὶ ἐκεῖ κατεκόπτοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ δρόμοι ἐγένεσαν ἀπὸ πτώματα καὶ τὸ αἷμα ἔτρεχεν ἐκ τῶν δρόμων εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπειτα οἱ Τούρκοι διεσπάρησαν εἰς τὴν ἐξοχὴν, ὅπου κατέσφάζον τοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν καὶ ἠρήμωνον τὸν τόπον. Πολλοὶ κάτοικοι φεύγοντες ἔφθανον εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς νήσου καὶ ἔβλεπον πρὸς τὸ πέλαγος, μίπως φανοῦν Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ τοὺς σώσουν. Ἐκ τούτων ὀλίγοι διεσώθησαν ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν πλοίων.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου συνετελέσθη. Ἐκ τῶν 100 χιλιάδων κατοίκων τῆς, μόνον δύο χιλιάδες ἐσώθησαν. Περισσότεροι ἀπὸ 30 χιλιάδες ἐπολήθησαν ὡς δούλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Σμύρνης,

τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Τὰ χωρία κατεκρήσαν καὶ αἱ θαλαραὶ φυτεῖαι τῆς νήσου κατεστράφησαν. Ὁ παράδεισος μετεβλήθη εἰς κόλασιν.

15. Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

Ἡ εἶδησις τῆς καταστροφῆς τῆς Χίου ἐπροξένησε κατὰ πλῆξιν εἰς ὄλους τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ναυτικούς, οἱ ὅποιοι δὲν κατώρθωσαν μὲ τὰ πλοῖά των νὰ τὴν προλάβουν. Καὶ ἔπλευσε μὲν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος πρὸς βοήθειαν τῆς Χίου, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Κατώρθωσε μόνον νὰ διασώσῃ μερικὸν φυγάδα, καταφυγόντας εἰς τὰ παράλια τῆς νήσου καὶ ἀναμένοντας σωτηρίαν. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ ναυμαχήσῃ μὲ τὸν Τουρκικὸν στόλον, διότι ἠμποδίσθη ὑπὸ ἐναντίον ἀνέμων. Ἐπλευσε λοιπὸν εἰς τὰ Ψαρά καὶ προσωρμίσθη ἐκεῖ. Οἱ ναύαρχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὰ πυρπολικά.

Δύο τολμηροὶ ναῦται ἐπαρουσιάσθησαν καὶ ἀνέλαβον νὰ πυρπολήσουν τὸν Τουρκικὸν στόλον, ὁ Ἀνδρέας Πιπῖνος ἀπὸ τὴν Ὑδραν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἀπὸ τὰ Ψαρά. Τὸ ὄνομα τοῦ Κανάρη μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς ὀλίγους ἦτο γνωστόν. Ἦτο εἷς μικρόσωμος ναύτης, εἰς τὸν ὅποιον κανεὶς δὲν εἶχε προσέξῃ. Καὶ ὅμως εἰς τὸ μικρὸν ἐκείνο σῶμα ἐκρύπτετο ψυχὴ ἥρωος.

Ἦτο ἡ τελευταία νύξ τοῦ Ραμαζανίου, τῆς νηστείας

Ἡ πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος

τῶν Τούρκων, καὶ ἐξημέρωνε τὸ Μπαϊράμι, δηλ. τὸ Πάσχα τῶν Τούρκων (6—7 Ἰουνίου).

Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς, κατευχαριστημένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου, εἶχε προσκαλέσῃ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης,

διὰ νὰ ἐορτάσουν. Τρεῖς χιλιάδες Τοῦρκοι ἦσαν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, οἱ ὁποῖοι ἔτρωγον καὶ διεσκέδαζον, μὲ μουσικήν, τύμπανα καὶ ἀλαλαγμούς. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ τὸ πλοῖον ἔλαμπεν, ἀπὸ τὴν φωτοχυσίαν. Ὁ Πιπῖνος καὶ ὁ Κανάρης, ἀφοῦ ἐκοινώνησαν τῶν Ἀρχράντων Μυστηρίων εἰς τὰ Ψαρά, εἰσῆλθον εἰς τὰ πυρπολικά των μὲ τοὺς συντρόφους των καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὸν λιμένα τῆς Χίου, ἀκριβῶς τὴν νύκτα ἐκείνην τῆς ἐορτῆς. Εἰσῆλθον ἀπαρατήρητοι εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου καὶ ὁ μὲν Πιπῖνος διηυθύνθη εἰς τὴν ὑπωναυαρχίδα, ὁ δὲ Κανάρης εἰς τὴν ναυαρχίδα. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου ἀπέτυχεν. Ὁ Κανάρης ὅμως ἐκόλλησε τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὸ πλευρὸν τῆς ναυαρχίδος, τὸ ἤναψεν ὁ ἴδιος καὶ ἐπήδησεν εἰς τὴν λέμβον, τὴν ἀκολουθοῦσαν τὸ πυρπολικὸν του. Αἱ φλόγες ἀπὸ τὸ πυρπολικὸν μετεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ βοηθοῦμενα ἀπὸ τὸν ἄνεμον, τὴν περιετόλιξαν ὀλόκληρον. Οἱ Τοῦρκοι ἔντρομοι προσεπάθησαν νὰ σβήσουν τὴν πυρκαϊάν, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον. Τέλος ὅλοι μὲ κραυγὰς ἀπελπισίας ἔτρεχον, διὰ νὰ σωθοῦν. Ἄλλοι ἐορίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι κατεβίβασαν τὰς λέμβους καὶ ἐπήδων ἐντὸς αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπεβιάζοντο πολλοί, αἱ λέμβοι ἀνετρέποντο καὶ οἱ ἐπιβαίνοντες ἐπνίγοντο.

Ὁ Κανάρης, εὐρισκόμενος ἐν ἀσφαλείᾳ ἔξω τοῦ λιμένος, ἔβλεπε τὸ καίόμενον πλοῖον καὶ ἔλεγε : «Τί ὥραία φωτοχυσία !» Ὁ Καραῖ Ἀλῆς ἐπέβη μίᾳ λέμβου καὶ ἐνῶ αὕτη ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀπομακρυνθῆ, κατέπεσε μία κερσία τοῦ πλοίου καὶ τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὴν κεφαλὴν. Τὸν μετεκόμισαν ἀναίσθητον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ, ὅπου εἶχε σφάξῃ χιλιάδας ἀνθρώπων. Τὸ πλοῖον ἐξηκολούθει καίόμενον. Τὰ γεμιᾶτα κανόνια, θεοφαινώμενα ἀπὸ

τάς φλόγας, ἔξεπυρσοζρότουν μόνα των. Καὶ ὅταν τὸ πῦρ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἠκούσθη τρομερὸς κρότος καὶ τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Τεμάχια ξύλων ἀναμμένα, πτώματα ἀνθρώπων, σχοινία καὶ ἄλλα πράγματα, ἔπιπτον κατόπιν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐκ τῶν τριῶν χιλιάδων Τούρκων σχεδὸν κανεὶς δὲν ἐσώθη. Τοιοιτοτρόπως ὁ Κανάρης μὲ ἓνα δαυλὸν ἐξεδικήθη τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου.

Οἱ πυροποληταὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ψαρά, χωρὶς νὰ πάθῃ κανεὶς τίποτε καὶ ἐκεῖ ἔγινεν εἰς αὐτοὺς λαμπρὰ ὑποδοχή. Ὁ Κανάρης καὶ οἱ σύντροφοί του, μόλις ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηράν, διηυθύνθησαν γυμνόποδες εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἠὺχαρίστησαν τὸν Θεόν.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη ἐγνώσθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ὄνομά του ἀπέβη ἔνδοξον. Αὐτὸς ὅμως ἦτο πολὺ μετριόφρων καὶ πάντοτε ἔλεγεν, ὅτι ἔκαμε τὸ καθήκον του.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος, μετὰ τὴν συμφορὰν αὐτήν, δὲν ἐτόλμησεν οὔτε τὰ Ψαρά νὰ προσβάλλῃ, οὔτε τὴν Σάμον, ὅπως εἶχε σκοπὸν, ἀλλ' ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου ἐγνώσθη διὰ τῶν ἐφημερίδων εἰς ὅλοκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ διήγειρε μεγάλην συμπάθειαν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ὡς ἐκ τούτου ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν, νὰ γίνωνται ἔρανοι ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ φιλέλληνες ἔσπευδον εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἀγωνισθοῦν μετὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

“Ολοι πλέον ἐνόησαν, ὅτι ἡ συμβίωσις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἦτο ἀδύνατος.

16. Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἐκυρίευσεν τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐφόνευσε τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Οἱ Σουλιῶται, καθ' ὃν χρόνον ὁ Χουρσίτ ἐπολιοῖρκει τὰ Ἰωάννινα, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ τὰ ἄλλα μέρη, ὅπου εἶχον καταφύγη. Ὁ Χουρσίτ, ἅμα ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος μὲ τὸν Ἀλῆν, ἐπετέθη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ δυστυχεῖς Σουλιῶται ἀπὸ τοὺς ἀποκρήμινους βράχους τῶν ἤρχισαν νέον πόλεμον, σφοδρότερον, διότι οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοί. Ὁ Χουρσίτ τοὺς ἐπολιοῖρησεν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ ὑπέφερον πολὺ ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων. Ἀντίσταντο ὅμως ἡρωϊκῶς.

Ὁ Χουρσίτ, βαρυνθεὶς τὴν πολιορκίαν, ἀνέθεσε τὴν ἐξακολούθησιν ταύτης εἰς τὸν Ὁμέρ Βουδώνην καὶ αὐτὸς ἀπῆλθεν εἰς τὴν Λάρισαν. Οἱ Σουλιῶται ἐζήτησαν τότε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ὁ Πρόεδρος τοῦ «Ἐτελεστικοῦ» Μαυροκορδαῶτος ὑπεστήριξε τὴν αἴτησιν τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἀνέλαβε μάλιστα ὁ ἴδιος τὴν ἐκστρατείαν. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἔλαβον μέρος καὶ πολλοὶ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι, οἱ ὅποιοι ἄφησαν τὰς ἐργασίας των καὶ τὰς οἰκογενείας των καὶ κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της. Μεταξὺ τῶν φιλελλήνων ἐπισημότεροι ἦσαν ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Νόρμαν, ὁ Πολωνὸς Μιρζεβούσκις, ὁ Ἑλβετὸς Σεβαλιέ, οἱ Ἴταλοὶ Ταρέλλας καὶ Δάνιας, ὁ Γάλλος Μινιάκ καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέστειλεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον τὸν ἥρωα τοῦ Βαλτετεσίου Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. μὲ 500 Μανιάτας, εἰς τὸ Φανάριον, παράλιον τοποθεσίαν τῆς Ἡπείρου, ἀπέχουσαν ἐπτὰ ὥρας ἀπὸ τὴν Κιάφαν, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ Σοῦλι. Ἐκεῖ ὅμως ὁ Μαυρομιχάλης περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐφρονεύθη. Τὸν νεκρὸν του μετεκόμισαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου τὸν ἔθαψαν μεγαλοπρεπῶς.

Τὸ κάτωθι δημοτικὸν τραγοῦδι περιγράφει τὴν λύπην τοῦ Πετρόμπεη, διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του :

Στὸ θάνατο τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη

Πετρόμπεης καθότανε ψηλὰ στὸ Πετροβοῦνι

καὶ σφούγγιζε τὰ μάτια του μ' ἓνα χρυσὸ μαντήλι.

—Τί ἔχεις, μπέη μου, καὶ κλαῖς καὶ χύνεις μαῦρα δάκρυα;

—Σὰν μ' ἐρωτᾷς, Κυριάκενα, καὶ θέλεις γιὰ νὰ μάθῃς ἀπόψε μοῦρθαν γράμματα ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι :

τὸν Κυριακούλη σκότωσαν, τὸν πρῶτο καπετάνιο,

καὶ στάζουνε τὰ μάτια μου καὶ τρέχουν μαῦρα δάκρυα.

Ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὸν ἄλλον στρατὸν ἐκίνησεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἐφθασεν εἰς τὸ Κομπότι, κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καρβασαρά—Ἄρτης. Ἐκεῖ κατενίκησε τὸ ἱππικὸν τῶν Τούρκων. Ἀντὶ ὅμως νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Τούρκων, εὐρισκομένων εἰς τὴν Ἄρταν, διήρσεσε τὸν στρατὸν του εἰς τμήματα. Καὶ τὸ μὲν κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὸν φιλέλληνα Νόρμαν, κατέλαβε τὸ Πέτα, κείμενον πλησίον τῆς Ἄρτης, ἕτερον τμήμα, μὲ τὸν Μῶρνον Μπότσαρην, διετάχθη νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ Πέντε Πηγά-

δια, τὰ ὁποῖα εἶναι μεταξύ Ἄρτης καὶ Ἰωαννίνων, καὶ ὁ ἴδιος, ὁ Μαυροκορδάτος, μετ' ὀλίγων Ἑλλήνων ἀπεμακρύνθη, διὰ τὰ προμηθευθῆ τροφάς.

Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰ Πέντε Ἰηγάδια, τὰ εὔρε κατελιμμένα ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Πέτα, διότι ἄλλος δρόμος πρὸς τὸ Σούλι δὲν ὑπῆρχε.

Τὴν νύκτα τῆς 3—4 Ἰουλίου τοῦ 1822, ὁ Ρεσιτ πασᾶς, ὁ ἐπονομαζόμενος Κιουταχῆς, ὄρμησεν ἀπὸ τὴν Ἄρταν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ Πέτα, ἔχων ἕξ χιλιάδας Ἀλβανούς.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν δύο χιλιάδες καὶ κινλωθέντες ἔπαθον τελείαν καταστροφὴν. Οἱ φιλέλληνες ἀνδρείοτατα πολεμήσαντες, ἐφονεύθησαν ὅλοι, πλὴν 25. Ὁ Νόρμαν ἐπληρώθη βαρέως, κατόρθωσαν ὁμῶς οἱ σύντροφοί του νὰ τὸν ἀποκομίσουν.

Ἡ ἐστρατεία λοιπὸν πρὸς τὸ Σούλι ἀπέτυχεν.

Οἱ Σουλιῶται, ἀφοῦ ἀντέστησαν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1822, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μετὰ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ ἄφησαν διὰ δευτέραν φορὰν τὴν πατρίδα των. Καὶ ἄλλοι μὲν τούτων κατέφυγον εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, κατεχομένους τότε ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, ἄλλοι δὲ κατήλθον εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἠνώθησαν μετὰ τὸν ἄλλον ἐπαναστατικὸν στρατὸν, διὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων.

17. ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟ- ΛΟΓΓΙΟΥ

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ἀφοῦ ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τοὺς Σουλιώτας, ἦλθεν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ

Κιοῦταχί. Καὶ οἱ δύο μαζί, ἔχοντες 11 χιλιάδας ἀνδρῶν, κατήλθον τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1822 εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου εἶχον καταφύγη τὰ λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μὲ τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην καὶ τὸν Νόρμαν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορκήσαν τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀσθενῆ ὀχυρώματα καὶ τροφὰς μόνον δι' ἓνα μῆνα. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τοῦ Μεσολογγίου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 380 ἀνδρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ Νόρμαν μετὰ πέντε φιλελλήνων καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τριάκοντα Σουλιώτας. Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Γιουσουφ πασᾶς ἀπέκλεισε τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἄν οἱ Τοῦρκοι ἐπεχειροῦν ἀμέσως ἔφοδον κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, πιθανὸν νὰ τὸ ἐκυρίευσον, ἀλλ' ἔχασον τὸν καιρὸν τῶν εἰς μικροσυμπλοκὰς καὶ διαπραγμάτευσεις περὶ παραδόσεως. Περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου, τοῦ αὐτοῦ ἔτους, μοῖρα τοῦ Ὑδραϊκοῦ στόλου ἦλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, διέλυσε τὴν κατὰ θάλασσαν πολιορκίαν, ἐτροφοδότησε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀπέβιβασε χιλίους Πελοποννησίους ὑπὸ τὸν Πετρόμπετην, τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Δεληγιάννην. Οἱ Ἕλληνες τότε παρήγγειλαν εἰς τὸν Ὁμέρ Βρυώνην : « Ἄν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς ! »

Ἡ θέσις τῶν Τοῦρκων ἦτο δεινῆ. Ὑπέφερον ἀπὸ τὰς βροχάς, τὸ ψῦχος καὶ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμικοφιδίων.

Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ κάμουν μίαν ἀποφασιστικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Καὶ ἐξέλεξαν πρὸς τοῦτο τὴν νύκτα τῆς 24—25 Δεκεμβρίου, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐορτάζοντες τὰ Χριστούγεννα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως εἶχον εἰδοποιηθῆ καὶ ἐφύ-

λαπτον ἄγρυντοι ὄπισθεν τῶν ὀχυρωμάτων. Καὶ ἀφοῦ ἄφησαν τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ πυκνοὺς πυροβολισμοὺς. Οἱ Τούρκοι ὑπεχώρησαν ἀτάκτως.

Οἱ Ἕλληνες διέδωσαν ἐπίτηδες, ὅτι καταφθάνει καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτος καὶ οἱ Τούρκοι διέλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἔφυγον, ἀφοῦ ἄφησαν πολλὰ κανόνια καὶ ὅλας τὰς ἀποσκευὰς των. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν πέραν τοῦ Ἀγρινίου καὶ πολλοὶ Τούρκοι διερχόμενοι τὸν Ἀχελῷον ποταμὸν, ἐπνίγησαν.

Τοιοιουτρόπως ἐλύθη ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1822.

Μὲ τὴν τοιαύτην ἔκβασιν τῆς πολιορκίας ἱκανοποιήθη καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ κυριώτερος ὄργανος τῆς ἀμύνης.

18. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΥΤΟΥ

Αὐτὰ ἔγιναν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔγιναν σπουδαιότεραι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, μὲ μεγάλας ἐπιτυχίας των Ἑλλήνων.

Ὁ Σουλτᾶνος, ἀφοῦ κατέστρεψε τὸν Ἀλῆν, ἀπεφάσισε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀπέστειλε λοιπὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸν Μαχμουὺν πασᾶν τῆς Δράμας, τὸν ἐπονομαζόμενον Δράμαλην, μὲ 24.000 πεζοὺς, 6000 ἵππεϊς καὶ πολλὰ κανόνια. Ὁ Δράμαλης ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου τοῦ 1822, διῆλθε τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Βοιωτίαν,

χωρίς νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ ἀντισταθῇ. Ἄροῦ ἐλεηλάτησε τὴν Ἄττικὴν, διήλθεν ἀνενόχλητος τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος καὶ τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον. Τὴν 12 Ἰουλίου ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ τὰ στρατεύματά του ἐπλημμύρισαν τὴν πεδιάδα. Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄργους κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, εὕρισκόμενα εἰς τὸ Ἄργος, κατέφυγον εἰς δύο πλοῖα.

Ὁ Πρόεδρος ὅμως τοῦ «Βουλευτικοῦ», Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἠρνήθη νὰ σοθῇ εἰς τὰ πλοῖα καὶ ὅταν εἰς τὸν προέτρεπε νὰ φύγῃ, ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ βαδίσῃ. Εἰς τῶν συναγωνιστῶν του προσεφέρθη νὰ τὸν πάρῃ εἰς τοὺς ὄμους του, ἐκεῖνος ὅμως ἀπήντησε : «Τὸ σῶμά μου εἶναι ἐλαφρόν, ἡ καρδία μου ὅμως βαρεῖα !» Ἐμεινε λοιπὸν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ συναθροίσας ἑπτακοσίους γενναίους ἄνδρας, κατέλαβε τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους.

Ὁ Δράμαλης εἶχε σκοπὸν ἐξ Ἄργους νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως καὶ τοιουτοτρόπως νὰ σβήσῃ τὴν Ἐπανάστασιν. Δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ἀφήσῃ ὀπισθὲν του τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔμεινε νὰ τὸ πολιορκήσῃ.

Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Κολοκοτρώνης εὕρισκετο εἰς τὴν Τρίπολιν καί, ὅταν ἔμαθε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη εἰς τὸ Ἄργος, ἦλθε μὲ στρατὸν καὶ κατέλαβε τοὺς Μύλους, εὕρισκομένους πλησίον τοῦ Ἄργους. Μαζί του ἦσαν ὁ Πετρόμπεης καὶ ὁ Παπαφλέσας.

Οἱ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους κεκλεισμένοι ὑπέφερον ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος. Ὁ Κολοκοτρώνης

ὅμως τοὺς διευκόλυνε καὶ ἐξῆλθον τοῦ φρουρίου καὶ ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Μύλους.

Ἡ θέσις τοῦ Δράμαλι δὲν ἦτο καθόλου εὐχάριστος. Δὲν εἶχε προνοήση νὰ ἀποθηκεύσῃ τροφᾶς καὶ ὁ στρατός του ἤρχισε νὰ πεινᾷ. Νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν ἦτο ἀδύνατον, διότι τοῦ ἔφρασσον τὸν δρόμον οἱ Ἕλληνας, οἱ ἐστρατοπεδευμένοι εἰς τοὺς Μύλους. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Κόρινθον. Ἦθελεν ὅμως νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ μὴ καταλάβουν τὰ Δερβενάκια, τὰ ὁποῖα εἶναι ὄρεινὰ στενά, μεταξὺ Ἄργους—Κορίνθου. Ἐξαπέστειλε λοιπὸν τὸν γραμματέα του, ὁ ὁποῖος ἦτο Χριστιανός, εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐπρότεινε εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ προσκυνήσουν καὶ τοὺς ὑπέσχετο ἀμνηστίαν. Οἱ ἀρχηγοί, μόλις ἤκουσαν αὐτά, ἐγέλασαν. Τότε ὁ γραμματεὺς τοὺς λέγει δῆθεν ἐμπιστευτικῶς, ὅτι ὁ Δράμαλις θὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν καὶ τοὺς συνεβούλευσε νὰ καταλάβουν τὰς στενάς διόδους μεταξὺ Ἄργους—Τριπόλεως. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τὸν ἐπίστευσαν, μόνον ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόησε τὸ τέχνασμα τοῦ Δράμαλι καὶ ὅταν ἔφυγεν ὁ γραμματεὺς, τοὺς εἶπεν, ὅτι ὁ Δράμαλις δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν καὶ ὅτι εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Κόρινθον καὶ τοὺς ἐπρότεινε νὰ καταλάβουν τὰ στενά τῶν Δερβενακίων. Ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ δὲν ἐπέιθοντο, ὁ Κολοκοτρώνης παρέλαβε δύο χιλιάδας ἰδικούς του στρατιώτας, πιστοὺς εἰς αὐτόν, καὶ κατέλαβε τὰ Δερβενάκια. Τὸν ἠκολούθησεν ὁ ἀνεπιός του Νιαΐτας ἢ Νικηταράς, ὁ ἥρωας τῶν Δολιανῶν, ὁ Ὑψηλόνης καὶ ὁ Παπαφλέσας.

Τὴν 25ην Ἰουλίου 1822 ἐξεκίνησεν ἡ ἐμπροσθοφυλα-

κή τοῦ Δράμαλι καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὴν Κόρινθον. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, οἱ Ἕλληνες κορυμμένοι ἀπὸ τὸ ἓν μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, τοὺς ἐδεκάτιζον. Πλησίον τῶν στενῶν εἶναι τὸ ὑψόμενον τοῦ Ἁγίου Σώστου. Οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ καί, ὅταν ἀνῆλθον εἰς τὴν κορυφὴν, ἐνόμισαν ὅτι ἐσώθησαν. Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος, διὰ νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν Κόρινθον, ἔπρεπε νὰ καταβοῦν εἰς μίαν χαράδραν, τὴν ὁποίαν ἔφρασσε λόφος. Αὐτὸν τὸν λόφον εἶχον καταλάβη ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νικηταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσας. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν χαράδραν, ὤρμησαν ἀπὸ τὸν λόφον οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς κατέκοψαν. Τέσσαρες χιλιάδες Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν καὶ πλούσια λάφυρα ἔπεσον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Νικηταρᾶς ὠνομάσθη ἐκεῖ διὰ δευτέραν φοράν Τουρκοφάγος.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἐξεκίνησε καὶ ὁ Δράμαλις διὰ τὴν Κόρινθον. Δὲν ἠκολούθησεν ὅμως τὸν ἴδιον δρόμον. Ἐβάδισεν ἀνατολικώτερον, διὰ νὰ διέλθῃ ἀπὸ ἄλλο στενόν, ἀπὸ τὸ Ἁγινόρι. Ὁ Κολοκοτρώνης παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἐστρατοπεδευμένους εἰς Μύλους νὰ καταδιώξουν ἐκ τῶν ὀπισθεν τὴν Δράμωλην. Οὗτοι ἔσπευσαν, ἀλλ' ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦτο πρὶν ἐστρατοπεδευμένος ὁ Δράμαλις, εὗρον πλῆθος ἀποσκευῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐγκαταλείψῃ ὁ Δράμαλις φεύγων. Ἐπεδόθησαν λοιπὸν εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν ἀποσκευῶν αὐτῶν καὶ ὁ Δράμαλις ἔλαβε καιρὸν νὰ ἐκφύγῃ. Τοῦ ἐπετέθησαν μόνον οἱ φυλάττοντες τὰ Δερβενάκια. Ἄν ὅμως ἐλάμβανον μέρος καὶ οἱ ἄλλοι, οὐδὲ εἰς Τοῦρκος θὰ ἐσώζετο.

Ὁ Δράμαλις ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐλεεινὸς καὶ τρισάθλιος. Καὶ ὁ μὲν

Δράμαλης ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν τοῦ ἀπέθανεν, ὁ δὲ στρατός του, ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὰς ἐπιδημικὰς ἀσθενείας ὀλόκληρος σχεδὸν κατεστράφη. Οἱ ὀλίγοι διασωθέντες ἐζήτησαν νὰ μεταβοῦν εἰς τὰς Πάτρας διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ. Ὅταν ὅμως διήρχοντο ἀπὸ τὴν Ἀκρόταν, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν οἱ Ζαϊμαῖοι, ὁ Λόντος, ὁ Πετμεζᾶς καὶ ὁ Χαραλάμπης καὶ τοὺς ἐξωλόθρευσαν σχεδὸν ὅλους.

Τοιοῦτον τέλος εἶχεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη.

Τὴν 30 Νοεμβρίου 1822 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ Παλαμῆδιον καὶ μετὰ δέκα ἡμέρας ἡ Ἀκροναυπλία καὶ τὸ Ναύπλιον. Ἡ καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη ἦτο καθαρῶς ἔργον τοῦ Κολοκοτρώνη. Τοῦτο ἀνεγνώρισε καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

30Ν ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1 8 2 3

19. ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ.—ΘΑΝΑΤΟΣ ΑΥΤΟΥ.—ΝΕΑΙ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Σουλτᾶνος ἀπέστειλε κατὰ τῆς Ἑλλάδος δύο στρατούς, ἓνα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἕτερον εἰς τὴν Δυτικὴν. Αὐτὰ ἀφοῦ θὰ κατέστειλλον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, θὰ ἠνοῦντο καὶ θὰ εἰσέβαλλον εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα εἰσέβαλεν ὁ Γιουσουφ κασῶς Βερκόφτσαλης, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐπροχώρησε μέγιστα

τῆς Ἀττικῆς, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Λαμίαν, διότι εἰς τὸν στρατόν του ἔπεσεν ἐπιδημικὴ ἀσθένεια.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα εἰσέβαλεν ὁ Μουσταῖ πασᾶς τῆς Σκόδρας, μὲ 8000 Τουρκαλβανούς, τοὺς καλουμένους Μιδρῖτας. Οὗτος διὰ τῶν Ἀγράφων ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης δὲ μὲ 400 εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀχαρνανίαν.

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῖ, μὲ 4000, ὑπὸ τὸν Τσελαλεδὶν μπέην, ἔφθασεν εἰς τὸ Καρπενήσιον καὶ ἐστρατοπέδευσε πρὸ αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος κανεὶς δὲν ἠθέλε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Τούρκων. Τότε ἐπαρουσιάσθη ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα.

Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ἐγεννήθη εἰς τὸ Σοῦλι καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν καὶ συνεμερίσθη τοὺς κινδύνους καὶ τὰς κακουχίας τῶν συμπατριωτῶν του. Ἦτο ἄνθρωπος σιωπηλὸς καὶ μετριόφρων. Εἰς τὸ Πέτα ἐπολέμησε γενναίως καὶ κατόπιν κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν σωτηρίαν του. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐκτιμῶσα τὰς ἀρετάς του, τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ τὸν ἐξήλευον διὰ τοῦτο. Τότε ὁ μετριόφρων Μᾶρκος Μπότσαρης ἔσχισε τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ εἶπεν : «Ὅποιος εἶναι ἄξιος παίρνει τὸ δίπλωμα μὲ τὸ σπαθὶ ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐχθρόν». Παραλαβὸν δὲ 300 γενναίους Σουλιώτας ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Καρπενήσιον.

Τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου 1823 ὁ Μπότσαρης ἐπέπεσεν αἰφνιδίως κατὰ τῶν κοιμωμένων Τουρκαλβανῶν

καὶ τοὺς ἐπρόξενησε μεγάλην καταστροφὴν. Ὁ Μπότσαρης ἦτο πληγωμένος εἰς τὸν μηρὸν καὶ ὅμως ἐμάχετο. Ἦθελε νὰ συλλάβῃ ὁ ἴδιος αἰχμάλωτον τὸν Τζελαλεδίν, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν σκηνὴν του ἐντὸς μιᾶς μάνδρας. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ὕψωσε τὴν κεφαλὴν του ὑπὲρ τὴν μάνδραν, διὰ νὰ ἴδῃ τὸ μέρος, ὅποτε μία σφαῖρα τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν ἔρριψε νεκρόν. Οἱ Σουλιῶται μετέφερον τὸ πτώμα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς. Ὁ θάνατός του κατελύτησεν ὅλους τοὺς Ἑλληνας, διότι ἦτο πολὺ ἀγαπητός.

Τὸ πρὸ κάτωθι δημοτικὸ τραγοῦδι μᾶς δείχνει τὴν λύπην τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη :

Τὸ ἄκουσε ἡ μαύρη γῆ
 τρεῖς μῆνες δὲ χορτιάξει,
 τὸ ἄκουσαν καὶ τὰ βουνά,
 καὶ ἐκεῖνα ραϊσῆσαν.

Τὸ ἄκουσε καὶ ὁ οὐρανὸς
 τρεῖς χρόνους δὲ σταλάξει.
 Ὁ Μᾶρκος ἐσκοτώθηκε
 καὶ σκότωσε καὶ χίλιους.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν καὶ ὁ Μουσταῆς εἰς τὸ Καρπενήσιον καὶ ἐπροχώρησαν ὅλοι πρὸς τὰ κάτω. Καθ' ὁδὸν ἠνώθη μετὰ τὸν Ὅμηρ Βρουώνη καὶ οἱ δύο μαζὶ ἐπολιόρησαν τὸ Αἰτωλικόν, μικρὸν νησίδιον, κείμενον πλησίον τοῦ Μεσολογγίου. Ἐφθασεν ὁ χειμὼν καὶ δὲν εἶχον κατορθώσῃ τίποτε. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέφερον ἀπὸ ἔλλειψιν τρο-

φῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν ἄπρακτοι εἰς τὴν Ἑπειρον.

20. ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

Οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης δυσηρεστήθησαν, ὅταν ἔμαθον τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, διότι ἀτιμωμένοι ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην.

Οἱ λαοὶ ὅμως τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς συνεπάθουν πολὺ τοὺς Ἕλληνας, καὶ διὰ τὴν δόξαν τῶν προγόνων των καὶ διὰ τὰ θάσανα, τὰ ὁποῖα ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἦκουσαν λοιπὸν μὲ εὐχαρίστησιν τὴν Ἐπανάστασιν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ρωσίαν καὶ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς διάφοροι φιλέλληνες ἐσχημάτισαν ἐπιτροπὰς, αἱ ὁποῖαι συνέλεγον χρήματα, τροφίμα, ἐνδύματα καὶ πολεμφοῦδια καὶ τὰ ἀπέστελλον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν καὶ αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλων μερῶν, δημοσιευόμενα εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας, ἀνέπτυσσον περισσότερον τὴν συμπάθειαν τῶν λαῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Πολλοὶ ἐκ τῶν φιλελλήνων κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα οἱ ἴδιοι πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς καὶ εἶδομεν, ὅτι εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα ἐφονεύθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν.

Ὁ ἐξοχώτερος τῶν φιλελλήνων ἦτο ὁ Λόρδος Βύ-

ρων. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀνήκεν εἰς ἀριστοκρατικὴν καὶ πολὺ πλουσίαν οἰκογένειαν. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ἠγάπησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχε περιηγηθῆ πολλά μέρη τῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰς Ἀθήνας.

Ἐπειδὴ ἦτο ἔξοχος ποιητής, εἰς τὰ ποιήματά του ἔψαλλε τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ προέτρπεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των.

Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, εἰργάσθη πολὺ εἰς τὴν πατρίδα του Ἀγγλίαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ τὸ 1823 παρήτησε τὰς ἀναπαύσεις του καὶ τὰ πλοῦτή του καὶ κατήλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, διὰ νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀμέσως μὲ χρήματα ἰδικά του κατήρτισε σῶμα ἐκ 500 Σουλιωτῶν καὶ τοὺς ἐγύμναζε, διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Τούρκων.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐφιλονεῖκουν μεταξὺ των περὶ τῶν πρωτείων καὶ τοῦτο ἐλύπει πολὺ τὸν Βύρωνα καὶ προσεπάθει νὰ τοὺς συμβιδάσῃ. Τὸν Μάρκον Μπότσαρην ἐξέτιμα πολὺ διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν μετριοφροσύνην του καὶ ἐλυπήθη πολὺ διὰ τὸν θάνατόν του.

Τὸ ὑγρὸν ὅμως κλίμα τοῦ Μεσολογγίου, οἱ κόποι, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλετο καὶ αἱ διάφοροι στενοχωρία, ὑπέσκαψαν τὴν ὑγείαν του. Εἰς μίαν ἐκδρομὴν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἔφιππος, κατελήφθη ὑπὸ βροχῆς καὶ ἐκρῶσεν. Ἐπαθεν ἐκ πνευμονίας καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν 7ην Ἀπριλίου τοῦ 1824, χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν.

Ὁ Λόρδος Βύρων

Ἀποθνήσκων ὁ Βύρων ἔλεγε : « Ἑλλάς, σοῦ ἔδωκα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ ἄνθρωπος· τὰ πλούτη μου, τὸν καιρόν μου, τὴν ὑγείαν μου καὶ τώρα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μου. Εἶθε αἱ θυσίαι μου νὰ συντελέσουν εἰς τὴν εὐτυχίαν σου ».

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐθρήνησαν τὸν θάνατόν του. Ἐτάφη εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου εὐρίσκεται σήμερον τὸ μνημεῖ-

όν του καὶ εἰς τὸν κῆπον τοῦ Ζαπτείου τῶν Ἀθηνῶν ἔχει στηθῆ τὸ ἄγαλμά του.

Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Σολομὸς ἔγραψε διὰ τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος ποίημα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ εἶναι :

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί.
Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπαίρον τὸ κορμί.

21. ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἶπομεν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸ «Βουλευτικόν», μὲ πρόεδρον τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ ἀπὸ τὸ «Ἐκτελεστικόν», μὲ πρόεδρον τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 συνήλθεν εἰς τὸ Ἄστρος ἡ δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διηρέθησαν εἰς δύο κόμματα, εἰς τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ εἰς τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον. Τὰ δύο αὐτὰ κόμματα ἐφιλονείκουν τρομερὰ μεταξύ των.

Τὸ «Βουλευτικόν» ἦτο δυνατώτερον ἀπὸ τὸ «Ἐκτελεστικόν» καὶ διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου. Τὸ «Ἐκτελεστικόν» διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ δὲν συνειργάζετο μὲ τὸ «Βουλευτικόν». Ὁ Μαυροκορδάτος τότε κατήρτισεν ἄλλο «Ἐκτελεστικόν» μὲ πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην. Ἀλλὰ καὶ τὸ παλαιὸν

«Ἐκτελεστικὸν» ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται μόνον του.
Ἔγιναν λοιπὸν δύο κυβερνήσεις.

Τὰ κοιμησιακὰ πάθη τότε ἦσαν τόσο πολὺ ἐξημιμένα, ὥστε ἔξωθι τῆς Τριπόλεως ἐγένεν ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης, χάριν τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος, ὑπεχώρησε καὶ παρεχωρήθη εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του ἀμνηστία.

Ἡ εἰρήνευσις ὅμως αὐτῆ τῶν κοιμιμάτων δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἐξεργαγῆ καὶ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐφρονεύθη ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πᾶνος, ὑπὸ σφαίρας Ἑλληνικῆς. Ὁ Κολοκοτρώνης, συντετριμμένος ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του, ἐζήτησε καὶ πάλιν ἀμνηστίαν. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως, μὲ πρόεδρον τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ» τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, τὸν συνέλαβε καὶ μὲ 24 ἄλλους ὀπαδοὺς του, τὸν ἐκλείσεν εἰς ἓν Ὑδρομοναστήριον τοῦ προφήτου Ἡλία.

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, εὐρισκόμενος εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἐκατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του, ὅτι συννοεῖτο μὲ τοὺς Τούρκους. Ἡ Κυβέρνησις ἀπέστειλε κατὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς τὸν Γκούραν, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἦτο πρωτοπαλλῆκαρον του. Ὁ Ὀδυσσεὺς, ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ἀπὸ τὸν Γκούραν, ὅτι θὰ τοῦ δοθῆ ἀμνηστία, παρεδόθη εἰς αὐτόν. Ὁ Γκούρας παρέβη τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ ἀφοῦ ἔδωσε τὸν Ὀδυσσεῖα, τὸν ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν ἐφυλόκασεν εἰς ἓνα πύργον τῆς Ἀκροπόλεως. Μετὰ τινα χρόνον εὐρέθη τὸ πτώμα τοῦ Ὀδυσσεὺς κάτωθι τοῦ πύργου κρημνισμένον.

40^{ON} ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1824

22. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΖΗΤΕΙ ΒΟΗΘΕΙΑΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟΝ

Ὁ Σουλτᾶνος Μαχμουτὸ Β΄ εἶδεν, ὅτι ὅλοι οἱ στρατοί, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, κατεστράφησαν. Ἐπίσης εἶδεν, ὅτι καὶ ὁ στόλος του τίποτε δὲν δύναται νὰ κάμῃ. Ἐνόησεν, ὅτι μόνος δὲν δύναται νὰ καταβάλλῃ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ὑποτελοῦς του πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἄλῃ.

Ἡ Αἴγυπτος εἶναι τόπος πλουσιώτατος καὶ ὁ Μεχμέτ Ἄλῃς, ἄνθρωπος δραστήριος, κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ ἐξ ἐντοπίων στρατῶν ὀργανωμένον κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκόν τρόπον. Μετεκάλεσεν Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς, οἱ ὅποιοι ἐγύμναζον τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν καὶ τὸν ἐξήσκησαν εἰς αὐστηρὰν πενταρχίαν.

Ὁ Μεχμέτ Ἄλῃς ἦτο ἄνθρωπος προοδευτικός. Ὑπεστήριξε τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν καὶ κατέστη ἡ Αἴγυπτος τόσον πλουσία καὶ ἰσχυρά, ὥστε ὁ Μεχμέτ Ἄλῃς ἦτο σχεδὸν ἀνεξάρτητος, πληρώνων μόνον μικρὸν φόρον ὑποτελείας εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Τούτου λοιπὸν τὴν συνδρομὴν ἐζήτησεν ὁ Σουλτᾶνος.

Ὁ Μεχμέτ εὐχαρίστως ἐδέχθη καὶ συνεφωνήθη νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς τὸν Μεχμέτ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος καὶ νὰ διορισθῇ πασᾶς τῆς Πελοποννήσου ὁ θετὸς υἱὸς

τοῦ Μεχμέτ, Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος ἀνελάβε καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Συμφωνήθη ἐπίσης οἱ μὲν Αἰγύπτιοι νὰ ὑποτάξουν τὴν Πελοπόννησον, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος νὰ καθυποτάξῃ τὴν Κρήτην καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν Κάσον, ὁ δὲ Τουρκικὸς νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρὰ καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ ἐνωθῶσιν οἱ δύο στόλοι, νὰ ὑποτάξουν τὴν Σάμον, τὴν Ὑδραν καὶ τὰς Σπέτσας.

23. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΣΟΥ

Ἡ Κρήτη εἶχεν ἐπαναστατήσῃ μαζί μὲ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Τὴν διοίκησιν ταύτης, εἶχεν ἀναθέσει ὁ Σουλτᾶνος ἀπὸ τὸ 1822 εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλὴν τῆς Αἰγύπτου. Οὗτος ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τὸν γαμβρὸν του, Χασάν πασᾶν, νὰ ὑποτάξῃ τὴν νῆσον. Ὁ Χασάν, μὲ τὸν τακτικὸν στρατὸν του, ἐνίκησε καὶ διεσκόρπισε τοὺς Κρητας ἐπαναστάτας καὶ ἐνέσπειρε παντοῦ τὴν φρίκην καὶ τὸν ὄλεθρον. Εἶναι ἀπερίγραπτα τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησεν εἰς τὴν νῆσον ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατός. Δύο χιλιάδες ἄνδρες καὶ γυναῖκες κατέφυγον εἰς ἓν σπήλαιον, κείμενον πλησίον τοῦ χωρίου Μαλάτου, τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπολιορκήσαν τὸ σπήλαιον καὶ ἔκαμιν ἐπανειλημμένας ἐφόδους, διὰ νὰ τὸ κυριεύσουν. Ἐπὶ δέκα πέντε ἡμέρας οἱ πολιορκούμενοι ἀπέκρουον τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐτελείωσαν τὰ πολεμφοδία καὶ τὰς τροφάς, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν. Οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς μὲν ἄνδρας κατέσφαξαν ὅλους, τὰς δὲ γυναῖκας ἐπώλησαν ὡς δούλας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χασάν οἱ Κρηῖτες ἐπανεστάτησαν πάλιν καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἔστειλε κατὰ τῆς Κρήτης μὲ στόλον καὶ στρατὸν τὸν Ἀλβανὸν Χουσεῖν μπέην. Οὗτος ἔφθασεν εἰς τὴν Κρήτην τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 καὶ μεταχειρισθεὶς τὰ σκληρότερα καὶ αἰμοβορότερα μέσα, καθυπέταξε τὴν νῆσον. Εἰς ἓν σπήλαιον, κείμενον παρὰ τὸ χωρίον Μελιδόνι, κατέφυγον τριακόσιοι ἐβδομήκοντα ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά. Ὁ Χουσεῖν ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐπολιοῦρει τὸ σπήλαιον καὶ δὲν κατώρθωνε νὰ τὸ κυριεύσῃ, ἂν καὶ μετεχειρίζετο καὶ πυροβόλα. Οἱ πολιορκούμενοι ἀπέκρουον τὰς ἐφόδους του. Τότε ὁ Χουσεῖν μετεχειρίσθη ἓν ἀπαίσιον μέσον. Ἀφοῦ ἔφραξε τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου μὲ πέτρας καὶ ξύλα, ἤνοιξε μίαν ὀπὴν εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σπηλαίου. Ἀπ' ἐκεῖ ἔρριψε μέσα εἰς τὸ σπήλαιον εὐφλέκτους ὕλας ἀναμμένας καὶ ἄλλα πράγματα καὶ οἱ δυστυχεῖς ἐγκλειστοὶ ἀπέθανον ἀπὸ ἀσφυξίαν.

Τὴν αὐτὴν τύχην εἶχε καὶ ἡ μικρὰ νῆσος Κάσος, κείμενη πλησίον τῆς Κρήτης. Οἱ Κάσιοι εἶχον ὀχυρώσει ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου, ὅπου ἦτο δυνατόν νὰ ἀποβιασθῇ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐφύλαττον ἄγρουπνοι. Ὁ Χουσεῖν ὅμως εὗρεν ἀφύλακτον ἓν ἀπρόσιτον μέρος τῆς νήσου καὶ ἐκεῖ ἀπεβίβασε στρατὸν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Αἰγύπτιοι κατέλαβον τὰ νῶτα τῶν Κασίων. Τρομερὰ ὑπῆρξεν ἡ σφαγὴ τῶν κατοίκων. Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ὅλοι κατεσφάγησαν. Ὀλίγιστοι ἐσώθησαν καταφυγόντες εἰς τὰ ὄρη.

24. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Τὴν καταστροφὴν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου, ἐπηκολούθησαν ἄλλαι συμφοραί. Ὁ Ἰμπραήμ μὲ στρατὸν τα-

Ἡ δόξα τῶν Ψαρῶν

κτικόν, ἠτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος· ὁ Σουλτάνος ἠτοίμαζε στόλον καὶ στρατὸν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐφιλονεῖκουν διὰ τὰ κόμματα.

Καὶ ἔνεκα τῶν ἐρίδων καὶ τῆς ἀπρονοησίας τῶν Ἑλλήνων, ἐπῆλθεν εἰς αὐτοὺς μεγάλη συμφορὰ.

Τὴν 24 Μαρτίου 1824 ὁ Τουρκικὸς στόλος, ὑπὸ τὸν Χοσρέφ πασάν, ἐξῆλθε τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐπλεεῖ κατὰ τῶν Ψαρῶν. Οἱ Ψαριανοὶ ἀμέσως εἰδοποίησαν τὴν Π. Παναγοπούλου, Ἱστορία νεωτ. Ἑλλάδος, ἔκδ. Β' ἀντ. 10.000 8

Κυβέρνησιν καὶ τοὺς Ὑδραίους καὶ Σπεισιώτας, ἄλλὰ κανεὶς δὲν ἐκινήθη. Καὶ εἶχον τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν, διότι ὁ Χοσρέφ ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν Ψαρῶν τὴν 20ῆν Ἰουνίου.

Οἱ Ψαριανοί, ἐγκαταλειφθέντες μόνοι, ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν μέχρις ἐσχάτων. Ἐτοποθετήθησαν κανόνια εἰς τὰ ὄχυρά μέρη τῆς νήσου καὶ κατένειμαν ἀναλόγους φρουράς εἰς ἕκαστον τούτων. Ἡ νῆσος περιεκυκλώθη ἀπὸ 245 Τουρκικὰ πλοῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχε πεζικὸς στρατὸς ἐκ 14.000 ἀνδρῶν.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 20ῆς Ἰουνίου ἤρχισεν ὁ Χοσρέφ σφοδρὸν κανονιοβολισμὸν κατὰ τῆς πόλεως, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπῆντων ἐπιτυχῶς τὰ κανόνια τῶν Ψαριανῶν. Ὅλην τὴν νύκτα ἐξηκολούθησεν ὁ κανονιοβολισμὸς εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς νήσου.

Τὴν 8ην πρωϊνὴν ὥραν οἱ Τοῦρκοι εὔρον ἐν μέρος τῆς νήσου ἀφύλακτον καὶ ἀπεβιάσθησαν ἐκεῖ. Βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τὸ πῦρ τῶν πλοίων, ἐπροχώρησαν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τῶν πολεμούντων εἰς τὴν πόλιν.

Παρ' ὅλην τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν Ψαριανῶν, ἡ πόλις ἐκυριεύθη καὶ παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας. Ἐπικολούθησεν ἀμέσως ἀγρία σφαγὴ ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν κατοίκων. Γυναῖκες καὶ παιδιά ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔφθανον εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα κατεβυθίζοντο ἀπὸ τὰς βόμβας τῶν Τουρκικῶν πλοίων ἢ συλλαμβάνοντο. Μόνον 16 βρῖκια διεσώθησαν καὶ 7 πυρπολικά. Ἡ πόλις μετεβλήθη εἰς σωρὸν καπνίζόντων ἐρειπίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὕρισκοντο χιλιάδες πτώματα.

Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου εὕρισκετο τὸ φρούριον Παληόκαστρον καὶ εἰς τοῦτο εἶχον καταφύγη πολλοὶ

Ψαριανοί, μὲ πολλὰ γυναικόπαιδα. Οὗτοι ἀντέστησαν ἐπὶ δύο ἡμέρας εἰς τὰς ἐφοδούς τῶν Τούρκων. Ἄφροῦ ὄμως οἱ πολεμισταὶ ὅλοι σχεδὸν ἐφονεύθησαν, ὁ Ἀντώνιος Βρατσάνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀντινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα, μαζὶ μὲ 2000 Τούρκους, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰσέλθῃ ἐντός.

Εἰς τὰ Ψαρὰ εἶχον καταφύγη ἐκ Κυθωνιῶν, ἐκ Σιμόρης καὶ ἐκ Χίου 23.000 πρόσφυγες καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἦσαν 7000. Ἐκ τῶν Ψαριανῶν ἐσώθησαν μόνον τρεῖς χιλιάδες ἐκ δὲ τῶν προσφύγων 17.000 ἐφονεύθησαν ἢ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν ἦτο τρομερὰ καὶ ὁ Ἐθνικὸς ποιητὴς Σολωμὸς τὴν ὑμνήσε μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς στίχους :

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη,
Περπατῶντας ἢ δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληγάρια.
Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
Γινομέν' ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Πεῦχαν μείνη στὴν ἔρημη γῆ.

25. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΑ

Ἡ εἰδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν ἐπροξένησε τρομερὰν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὰ νήσους Ὑδραν καὶ Σπέτσας. Ἡ Κυβέρνησις εἶχε συνάβῃ δάνειον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἶχον ἔλθῃ χορήματα εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἀμέσως ἐστάλησαν χορήματα εἰς τὴν Ὑδραν καὶ εἰς τὰς Σπέτσας καὶ ἠτοιμάσθη ὁ στόλος.

Ὁ Χοσρέφ, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ἔσπευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ παραλάβῃ

στρατόν, νὰ τὸν ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν Σάμον, νὰ κάμῃ καὶ ἐκεῖ τὰ ἴδια ὅ,τι ἔκαμεν εἰς τὰ Ψαρά. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὅμως, μὲ ναύαρχον τὸν Σαχτούρην, ἔπλευσεν εἰς τὸ στενὸν μεταξύ Σάμου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἠμπόδιζε τὸν Χοσρέφ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σάμου. Ἐκεῖ ἔγιναν ἀπὸ 31 Ἰουλίου μέχρι 5 Αὐγούστου 1824, αἱματηραὶ ναυμαχίαι, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Τουρκικὸς στόλος ὑπέστη πολλὰς ζημίας. Εἰς τὴν τελευταίαν ναυμαχίαν, ὁ Κανάρης, ὁ Βατικιώτης καὶ ὁ Ματρόζος, ἀντιτίναξαν εἰς τὸν ἄερα τρία Τουρκικὰ πλοῖα.

Ὁ Χοσρέφ ἠναγκάσθη τότε νὰ πλεύσῃ εἰς Κῶ καὶ ἐκεῖ ἀνέμενε τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον μὲ τὸν Ἰμπραήμ. Οἱ δύο στόλοι ἠνώθησαν καὶ ἔπλευσαν κατὰ τῆς Σάμου. Ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 400 πλοῖα, μὲ 2500 πυροβόλα. Ἐντὸς τῶν πλοίων εὐρίσκοντο 50.000 ναῦται καὶ στρατιῶται. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 30 πλοῖα, μὲ 860 πυροβόλα καὶ 5000 ναύτας. Ναύαρχος ἦτο τότε ὁ Ἄνδρέας Μιαούλης. Ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος συνήντησε τὸν Ἑλληνικὸν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα, κείμενον μεταξύ Σάμου καὶ Ἀλικαρνασσοῦ. Τὴν 24ην Αὐγούστου συνεκρούσθησαν οἱ δύο στόλοι καὶ, ἀφοῦ ἐναυμάχησαν μέχρι βαθείας νυκτός, ἐχωρίσθησαν χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Τὴν 29ην Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, παρὰ τὰ Τσάταλα, κείμενα πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, συνεκροτήθη τριμερὴς ναυμαχία, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Μιαούλης ἔδειξε τὴν μεγάλην στρατηγικὴν του ἰκανότητα καὶ οἱ Ἕλληνες τὴν μεγάλην ἀνδρείαν των. Ἄν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν κατὰ πολὺ ὀλιγώτερα καὶ μικρότερα τῶν Τουρκικῶν καὶ τὰ πυροβόλα των μικροτέρας ὀλκῆς, ἐπρο-

ξένησαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Αἰγυπτίους τρομερὰς καταστροφάς.

Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ Ὑδραῖος πυρπολητῆς Θεοφάγης, ἐπυρπόλησε τὴν ναυαρχίδα.

Ὁ Χοσρὲφ καὶ ὁ Ἰμπραήμ, βλέποντες, ὅτι δὲν δύνανται νὰ καταστρέψουν τὴν Σάμον, ἐχωρίσθησαν, καὶ ὁ μὲν Χοσρὲφ εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ ἔπλεε πρὸς τὴν Κρήτην. Τὸν κατεδίωξεν ὁμοῦς ὁ Μισούλης καὶ ἔξωδι τοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης ἔγινε νέα ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ διεσκόρπισαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμπραήμ. Κατώρθωσεν ὁμοῦς οὗτος νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἀσφαλῆ λιμένα τῆς Σούδας, εἰς τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἶχον πάθη πολλὰς ζημίας ἀπὸ τὰς συχνὰς ναυμαχίας καὶ τὰς τρικυμίας καὶ οἱ ἄνδρες εἶχον πολὺν ταλαιπωρηθῆ. Ἐπειδὴ ἦλθε καὶ ὁ χειμὼν, ὁ Μισούλης ἐπέστρεψε μὲ τὸν στόλον εἰς τὴν Ὑδραν καὶ οἱ ἄλλοι νησιῶται εἰς τὰς πατρίδας των. Δὲν ἐφραντάζοντο δὲ ποτέ, ὅτι ὁ Ἰμπραήμ ἐν καιρῷ χειμῶνος θὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν τινά.

50Ν ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1825

26. ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ.—ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΟ ΚΡΕΜΜΥΔΙ

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐνόμισεν, ὅτι ὁ Ἰμπραήμ ἐν καιρῷ χειμῶνος, δὲν θὰ ἐπιχειρήσῃ καμμίαν ἐχθροπραξίαν καὶ ὅτι θὰ διαχειμάσῃ εἰς τὴν Σούδα. Διὰ τοῦ-

το ἄφησε τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων νὰ παραμένη εἰς τὴν Ὑδραν καὶ τὰς Σπέτσας. Ὁ Ἱμπραήμ ὅμως εἶχε θέλησιν ἀδάμαστον καὶ ἐπιμονὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Αἱ ἀποτυχίαι δὲν τὸν ἀπεθάρρυνον. Διαμένων εἰς τὴν Σούδαν τῆς Κρήτης, εἶχε τὰ βλέμματά του ἐστραμμένα πρὸς τὴν Πελοπόννησον, καὶ τὴν 11 Φεβρουαρίου 1825, χωρὶς κανεὶς νὰ περιμένη, ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης μὲ 50 πλοῖα καὶ ἀπεβίβασε 4000 πεζοὺς καὶ 500 ἰππεῖς. Ἀμέσως ἔστειλε πλοῖα εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἔφεραν ἄλλους 6000 πεζοὺς, 500 ἰππεῖς καὶ πολλὰ κανόνια. Καὶ κατὰ τὰ δύο ταξίδια ταῦτα οὐδὲ ἓν Ἑλληνικὸν πλοῖον συνήντησεν ὁ Ἱμπραήμ. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ, ὡς εἶδομεν, ἀνεπαύοντο εἰς τὰς πατρίδας των. Ἄν ὅμως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εὐρίσκετο ἐν κινήσει εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου, ὁ Ἱμπραήμ δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ ἀποβιβάσῃ στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ ἀπεφεύγοντο ὅλαι ἐκεῖναι αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποίας θὰ ἐξιστορήσωμεν κατωτέρω.

Ὁ Ἱμπραήμ, ἀφοῦ διεσκόρπισε τοὺς Ἕλληνας τοὺς πολιορκοῦντας τὴν Κορώνην, ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ναυαρίνου.

Ἡ εἶδησις τῆς ἀποβάσεως τοῦ Ἱμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔπεσεν ὡς κεραυνὸς εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Τότε ἐνόησε τὸ λάθος τῆς, νὰ ἀφήσῃ ἀφρούρητον τὴν θάλασσαν. Ἀμέσως ἔστειλε πολλὰ τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυαρίνου καὶ βοήθειαν ἐξ ἀνδρῶν, δὲν ἀπεφυλάκισεν ὅμως τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς, τοὺς φυλακισμένους εἰς τὴν Ὑδραν. Ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Γεώργιος Κουντουριώτης ἀνέλα-

βεν ὁ ἴδιος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ, μὲ 8000 ἄνδρας.

Ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Καλάμας, μὴ ὑποφέρων τὰς ταλαιπωρίας τῆς ἐκστρατείας, ἀπῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του Ὑδραν. Ὡς ἀρχιστράτηγον δὲ ἄφησε τὸν πλοίαρχον Σκούρτην, καλὸν καὶ γενναῖον ναυτικόν, ἄπειρον ὅμως τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου.

Ὁ Σκούρτης κατέλαβε τὸ Κρεμμύδι, θέσιν κειμένην δύο ὥρας μακρὰν τῆς Μεθώνης, καὶ εἰς τὸν δρόμον Μεθώνης—Ναυαρίνου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἰμπραήμ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ Ναυαρίνον. Ὁ Ἰμπραήμ, ἐπιπεσὼν μετὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ του κατὰ τῶν Ἑλλήνων, εὐκολώτατα τοὺς διεσκόρπισε καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ναυαρίνον.

27. ΛΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑΣ

Τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου φράσσει ἡ μικρὰ νῆσος Σφακτηρία, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρίσκοντο 800 Ἕλληνες καὶ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου πέντε Ἑλληνικὰ πλοία ὑπὸ τὸν Ἀναστάσιον Τσαμαδόν. Ὁ Ἰμπραήμ εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν Χουσεῖν μπέην, τὸν καταστροφέα τῆς Κρήτης, τὴν ἄλωσιν τῆς Σφακτηρίας. Οὗτος, ἀφοῦ ἐκανονιοδόγησε σφοδρῶς τὴν Σφακτηρίαν, κατώρθωσε νὰ ἀποθιβάσῃ 4000 Ἀραβας, οἱ ὅποιοι ἀναρριχηθέντες εἰς τοὺς βράχους τῆς Σφακτηρίας, τὴν ἐκυρίευσαν.

Οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν γενναίως καὶ 350 ἔπεσον ἐνδόξως. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ ὁ Τσαμαδός, ὁ Σαχίνης, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ φιλέλλημ Ἰταλὸς Σαν-

ταρόζας. 250 Ἕλληνες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι καὶ οἱ ἄλλοι ἐσώθησαν ἐντὸς τῶν πλοίων, τὰ ὅποια πολεμοῦντα πρὸς τὸν ἐχθρικὸν στόλον, ἐσώθησαν.

Μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Σφακτηρίας ἦσαν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Δημήτριος Σαχτούρης. Οὗτοι ἐπεβιάσθησαν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τσαμαδοῦ «Ἄρης». Οὗτος ἐβράδυνε νὰ ἀποπλεύσῃ, διότι οἱ ναῦται ἀνέμενον τὸν Τσαμαδόν. Ὅταν δὲ ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ἐφονεύθη, ἐδοκίμασαν νὰ φύγουν, ἀλλὰ περιεκυκλώθησαν ὑπὸ 31 Αἰγυπτιακῶν πλοίων, τὰ ὅποια ἤνοιξαν σφοδρὸν κανονισβολισμὸν ἐναντίον τοῦ «Ἄρεως».

Ὁ «Ἄρης» κατόρθωσε νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ νὰ σωθῆ, ὡς ἐκ θαύματος, μὲ τὰ ἰστία κατεσχισμένα.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἴμπραήμ, ἤτοιμάσθη καὶ ἔπλευσε πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Πελοποννήσου, ὅπου διεξίγητο ὁ ἀγών. Ὁ Μισαούλης εἰσέπλευσεν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης καὶ ἐπυρπόλησε 30 Αἰγυπτιακὰ πλοῖα, πολεμικὰ καὶ φορτηγά.

Ἐπίσης καὶ ὁ Γεώργιος Σαχτούρης, συναντήσας παρὰ τὸν Καφηρέα τὸν ὑπὸ τὸν Χοσρέφ Τουρκικὸν στόλον, τὸν κατενίκησεν.

Ὁ Ἴμπραήμ ὅμως δὲν ἀπεθαροῦνθη ἀπὸ τὰ κατὰ θάλασσαν ἀτυχήματα. Κατὰ ξηρὰν εἶχε μεγάλας ἐπιτυχίας. Οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Ναυαρίνου, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιέξουν εἰς τὸν βομβαρδισμὸν τῶν Αἰγυπτίων, παρεδόθησαν διὰ συνθήκης. Ἐπίσης παρεδόθη καὶ τὸ φρούριον τῆς Πύλου. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν δύο τούτων φρουρίων, ὁ Ἴμπραήμ ἠτοιμάζετο νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου.

Κατόπιν ὁ Μισαούλης προσέβαλε πάλιν τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον καὶ ἐπυρπόλησε μίαν κορβέταν. Ὁ δὲ Κανάρης μαθὼν, ὅτι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἦτο ἕτοιμος στόλος Αἰγυπτιακός, διὰ νὰ πλεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔπλευσεν ἐκεῖ μὲ τὸ πυροπολικόν του, διὰ νὰ τὸν πυρπολήσῃ· δὲν τὸ κατώρθωσεν ὁμῶς, διότι ὁ ἄνεμος ἦτο ἐναντίος.

28. ΜΑΧΗ ΠΑΡΑ ΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ.

ΗΡΩΪΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΑ

Αἱ νῆαι τοῦ Ἱμπραήμ ἐπροξένησαν κατάπληξιν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὅλοι ἐθεώρουν τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν ἀήττητον. Καὶ μόνον πρὸς ἓνα ἄνδρα ἔστρεφον τὰ βλέμματά των καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἀνέμενον σωτηρίαν, τὸν Κολοκοτρώνην.

Ἡ Κυβέρνησις ὁμῶς ἐξηκολούθει νὰ τὸν κρατῇ φυλακισμένον εἰς τὴν Ὑδραν. Τότε ἐπαρουσιάσθη ὁ Παπαφλέσας καὶ ἀνέλαβε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ. Οὗτος ἦτο ἀτρόμητος εἰς τοὺς κινδύνους καὶ πολὺ φιλόδοξος. Παρέλαβε ἀπὸ τὸ Ναύπλιον χιλίους ἄνδρας καὶ ἀφοῦ συνέστησεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀποφυλακίσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, ἦλθε περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου εἰς τὸ Μανιάκι, κείμενον πλησίον τῆς Πύλου. Ἐκεῖ ἀφοῦ κατεσκευάσεν ἐκ τοῦ προχείρου τρεῖς προμαχῶνας (ταμπούρια) ἀνέμενε τὸν Ἱμπραήμ.

Τὴν 20ὴν Μαΐου ὁ Ἱμπραήμ, μὲ 6.000 ἄνδρας καὶ μὲ ἱπικόν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Παπαφλέσα. Οἱ Ἕλληνες, μόλις εἶδον τοὺς Ἀραβας νὰ ἐπέρχονται κατὰ τάξεις, μὲ ὀπλισμὸν Εὐρωπαϊκόν, κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ ἔφυ-

γον. Μόνον 300 Μεσσήνιοι ἔμειναν μετὸν Παπαφλέσαν, καὶ ἐπολέμησαν ἐκεῖ, ὅπως ἄλλοτε ἐπολέμησαν οἱ 300 Σπαρτιᾶται, μετὸν Λεωνίδα ἐν τῷ Θερμοπύλῳ. Οἱ Ἄραβες ὄρωσαν κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπεκρούοντο μετὰ μεγάλην φθοράν. Ὁ ἀγὼν ὁμοῦς ἦτο ἀνισος. Οἱ ἔχθροὶ ἦσαν πολυαριθμότεροι καὶ καλύτερον ὀπλισμένοι. Κατῶρθωσαν καὶ εἰσεπήδησαν εἰς τὰ ὀχυρώματα τῶν Ἑλλήνων μετὰ ἐφ' ὄπλου λόγχην. Ἐκεῖ ἐγένετο πλεον ἀγὼν ἐκ τοῦ πλησίον. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐτρούπων τοὺς Ἑλληνας μετὰ τὰς λόγχας καὶ οἱ Ἕλληνας κατέκοπτον τοὺς Αἰγυπτίους μετὰ τὰ ξίφη. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔπεσον ἡρωϊκῶς μαχόμενοι, πολυάριθμοι δὲ ἔχθροὶ ἐκάλυψαν τὸ ἔδαφος.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης καὶ ὁ Ἰμπραήμ, διέταξε νὰ εὔρουν τὸ πτώμα τοῦ Παπαφλέσα. Τὸ εὔρον εἰς σωρὸν πτωμάτων, χωρὶς κεφαλῆν. Ὅταν εὔρον τὴν κεφαλὴν, ὁ Ἰμπραήμ διέταξε νὰ στηρίξουν τὸ πτώμα ὄρθιον εἰς ἓν δένδρον καὶ νὰ βάλουν τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν θέσιν τῆς. Ὁ Παπαφλέσας ἐφαίνετο ὡς ζωντανός. Τότε ὁ Ἰμπραήμ, ἀφοῦ ἐκοίταξε πολλὴν ὥραν τὸ πτώμα, εἶπεν : « Ἀλήθεια, ἦταν παλληκῆρι : » καὶ πλησιάσας ἐφίλησε τὸν νεκρὸν.

29. ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ἡ Κυβέρνησις βλέπουσα τὴν γενικὴν κατακραυγὴν τοῦ κόσμου, ἀπεφυλάκισε τὸν Κολοκοτρώνην, καθὼς καὶ τοὺς συντρόφους του, δύο ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰς τὸ Μανιάκι καὶ τὸν διώρισε μάλιστα καὶ ἀρχιστράτηγον τῆς

Πελοποννήσου. Ὄταν ὁ Κολοκοτρώνης ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη ἐνθουσιωδῶς ὡς σωτήρα.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπρότεινεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ καταστρέψουν οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες τὴν χώραν, νὰ κατακρημνίσουν τὰ τείχη καὶ τὰς οἰκίας τῆς Τριπόλεως, καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο φρούριον, ὥστε νὰ μὴ εὗρισκουν οἱ Αἰγύπτιοι τί νὰ φάγουν καὶ νὰ ἀναγκασθῶν νὰ φύγουν. Ἡ Κυβέρνησις ὁμῶς δὲν ἐνέκρινε τὸ τολμηρὸν τοῦτο σχέδιον, διότι δὲν ἐφαινόετο τὸν κίνδυνον τῆς χώρας τόσον μέγαν, ὅσον ὁ Κολοκοτρώνης.

Εἰς τὸ ἄκουσμα, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεφυλακίσθη καὶ διωρίσθη ἀρχιστρατήγος, χιλιάδες πολεμιστῶν ἔτρεξαν καὶ κατετάχθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας του, διότι εἶχον ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς αὐτόν.

Ὁ Ἰμπραήμ, μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Μεσσηνίαν καταστρέφων τελείως τὴν χώραν. Ἐπυρπόλει τὰς κατοικίας, κατέκοπτε τὰ δένδρα, κατέστρεφε τὰς φυτείας καὶ ἐφόνευσεν τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ κάτοικοι ἔντρομοι κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ὅταν ἀπεμακρύνετο ὁ Ἰμπραήμ, ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας των. ὅπου εὗρισκον ἐρείπια. Ὁ Ἰμπραήμ, ἀφοῦ ἐπυρπόλησε τὸ Νησίον καὶ τὰς Καλάμας, ἐτράπη πρὸς τὴν Τρίπολιν.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐδοκίμασε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἰμπραήμ παρὰ τὸ Ἄκιον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε τίποτε. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἦλθεν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι καὶ διέταξε νὰ πυρπολήσουν τὴν Τρίπολιν, διὰ νὰ μὴ εὔρῃ ὁ Ἰμπραήμ ποῦ νὰ μείνῃ. Μόλις ὁμῶς ἤναψαν τὴν πυρκαϊάν, κατέφθασε καὶ ὁ Ἰμπραήμ καὶ ἀφοῦ ἔσβησε τὴν πυρκαϊάν, κατέλαβε τὴν Τρίπολιν.

Μόλις ἐπ' ὀλίγον ἀνεπαύθη ὁ στρατὸς τοῦ Ἰμπραήμ εἰς

τὴν Τρίπολιν, ἀμέσως ἐξεκίνησε διὰ τὸ Ναύπλιον, τὸ ὅποι-
εν ἦτο καὶ ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως. Ὄταν ὅμως ἐπλη-
σίασεν εἰς τοὺς Μύλους, τὸν ἠμπόδισεν ὁ Δημήτριος Ὑ-
ψηλάντης νὰ προχωρήσῃ καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ
πάλιν εἰς τὴν Τρίπολιν. Τοιουτοτρόπως τὸ Ναύπλιον ἐσώ-
θη. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐδοκίμασε νὰ πολιορκήσῃ τὸν Ἰμ-
πραῖμ εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ κατέλαβεν, ὅπως ἄλλοτε, τὰ
γύρω χωρία. Ὁ Ἰμπραῖμ ὅμως ἐπήρχετο μετὰ ταχύτητος
κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς διεσκόρπιζεν. Ὡστε πόλεμος
τακτικὸς κατὰ τοῦ Ἰμπραῖμ ἦτο ἀδύνατος.

Περιορίζετο λοιπὸν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἄλλοι ἀρ-
χηγοὶ εἰς κλεφτοπόλεμον. Ὁ Ἰμπραῖμ ἐξεκίνει ἀπὸ τὴν
Τρίπολιν καὶ περιήρχετο τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Λακωνίαν
τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἡλιδα, καταστρέφων καὶ ἐρημιώ-
νων τὰ μέρη. Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν παρηκολούθει καὶ τοῦ
ἐπέφερεν ἀρκετὰς ζημίας, ἀλλὰ μάχην ἀποφασιστικὴν δὲν
ἠδύνατο νὰ δώσῃ. Οἱ κάτοικοι εἰς τὸ ἄκουσμα, ὅτι ἔρχεται
ὁ Ἰμπραῖμ, παρήτουν τὰ χωρία των καὶ κατέφευγον εἰς
τὰ ὄρη καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐπανήρχοντο πάλιν. Ἐ-
σπειρον πάλιν τὴν γῆν, δὲν ἐγνώριζον ὅμως καὶ ἂν θὰ θε-
ορίσουν.

Καὶ ὅμως λόγος περὶ ὑποταγῆς οὐδαμοῦ ἠκούετο. Ὁ
Ἰμπραῖμ κατέκτησε τὴν χώραν, ὄχι ὅμως καὶ τὰς ψυχὰς
τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰμπραῖμ ἔδωσε διαταγὴν εἰς
τὸν στρατὸν του νὰ σφάζῃ καὶ νὰ αἰχμαλωτίζει ἐλευθέρως
μὲ σκοπὸν νὰ φονεύσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Πελοπον-
νήσου καὶ νὰ μεταφέρῃ Αἰγυπτίους νὰ κατοικήσουν.

Ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἦτο εἰς τὴν διάθεσίν του. Μόνον
τὸ Ναύπλιον δὲν ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Μάνην. Ἐδοκίμασε νὰ
εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μάνην ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύς τοῦ Ταῦ-

γέτου. Οί Μανιάται ὁμῶς ἀντέστησαν γενναϊότατα καὶ τὸν ἀπέκρουσαν, προξενήσαντες εἰς τὸν στρατὸν του μεγάλῃν φθορὰν.

Ἐκτοτε, τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου ἐνίκηθησαν οἱ Ἄραβες ὑπὸ τῶν Μανιατῶν, λέγεται «Πολυάραβος».

30. ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὁ Σουλτᾶνος μανθάνων τὰ κατορθώματα τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ηὔχαριστεῖτο μὲν, ἐξήλευν ὁμῶς καὶ ἤθελε νὰ κάμουν καὶ οἱ Τοῦρκοι ὅμοια εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Διέταξε λοιπὸν τὸν Κιουταχῆν, τὸν νικητὴν τῆς μάχης τοῦ Πέτα, νὰ κυριεύσῃ μὲ κάθε τρόπον τὸ Μεσολόγγιον. «Ἡ τὸ Μεσολόγγιον ἢ τὸ κεφάλι σου!» τοῦ ἔγραφεν.

Ὁ Κιουταχῆς παραλαβὸν 30.000 ἄνδρας, διήλθε τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, χωρὶς νὰ εὔρη ἀντίστασιν, καὶ τὴν 13 Ἀπριλίου τοῦ 1825 ἐπαρουσιάσθη πρὸ τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν.

Τὸ Μεσολόγγιον εὐρίσκετο τότε εἰς καλυτέραν κατάστασιν. Εἶχον κατασκευασθῆ ὀχυρώματα ἰσχυρὰ καὶ ἡ φρουρά του ἀνῆρχετο εἰς 4000 ἄνδρας. Εἶχεν ὁμῶς καὶ 2.000 γέροντας, γυναῖκας καὶ παιδιά, οἱ ὅποιοι ἐχρειάζοντο πολλὰς τροφᾶς.

Ὁ Χοσρὲφ πασᾶς, μὲ πολυάριθμον στόλον, ἀπέκλεισε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἐφοδίασε τὸν Κιουταχῆν μὲ ἀφθόνους τροφᾶς καὶ πολεμεφόδια.

Ὁ Κιουταχῆς ἐπρότεινε εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ παρα-

δοθοῦν, ἀλλ' οὗτοι ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις του. Τότε ὁ Κιουταχῆς ἔκαμε τρομερὰς ἐφοδούς, ἀλλ' ὅλαι ἀπεκρούοντο μὲ μεγάλας ζημίας.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ὁσημέραι καθίστατο δεινότερα, διότι ἐστεροῦντο τροφῶν καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσ-αχθοῦν τοιαῦται ἀπὸ θαλάσσης, μετὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἀποκλεισμόν τῆς πόλεως. Τὴν 23ην Ἰουλί-ου 1825 ὅμως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, μὲ ναύαρχον τὸν Μια-οῦλην, διέσπασε τὸν ἀποκλεισμόν, εἰσήγαγεν εἰς τὸ Με-σολόγγιον τροφὰς καὶ πολεμφοδία καὶ κατεδίωξε τὸν Τουρκικὸν στόλον μέχρι τοῦ Ταϊνάρου.

Οἱ Ἕλληνες ἔλαβον θάρρος καὶ ἀνδίσταντο μετὰ μεγα-λυτέρας ἐπιμονῆς. Ἡ θέσις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο εὐχάριστος. Κατὰ τὰς διαφόρους ἐφοδούς ὑφίστατο πολλὰς ζημίας· διάφοροι ἐπιδημῖαι ἐδεκάτιζον τοὺς ἄν-δρας, καὶ ἤρχισαν οἱ στρατιῶται νὰ λιποτακτοῦν. Ἐπὶ ἄλ-θεν ὁ χειμὼν καὶ ὁ Κιουταχῆς δὲν εἶχε κατορθῶση τίπο-τε. Ἐφθειρεν ἀδίκως τὸν στρατὸν του. Εἰς διάστημα ἑξ-μηνῶν ἔχασε 13.000 στρατιώτας. Ἦθελε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ, ἐνεθυμεῖτο ὅμως τοὺς λόγους τοῦ Σουλτάνου : « Ἡ τὸ Μεσολόγγι ἢ τὸ κεφάλι σου : » καὶ ἀπεφάσισε νὰ παραχειμάσῃ ἔξωθι τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Σουλτᾶνος βλέπων, ὅτι ὁ Κιουταχῆς δὲν δύναται νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον, παρεκάλεσε τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν νὰ διατάξῃ τὸν Ἰμπραῆμ νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς εἰς Μεσολόγγιον καὶ νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Κιουταχῆ.

Ὁ Ἰμπραῆμ μόλις ἔλαβε τὴν διαταγὴν τοῦ πατρὸς του καὶ ἐπικουρίαν ἐκ 10.000 ἀνδρῶν, ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν 28 Δεκεμβρίου 1825 καὶ ἐστρα-τοπέδευσε πλησίον τοῦ Κιουταχῆ.

Καὶ κατὰ πρῶτον ἐπεθεώρησε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Μεσολογγίου καὶ εἶπεν εἰς τὸν Κιουταχὴν: «Αὐτὸν τὸν φράκτην δὲν ἠδυνήθης νὰ κυριεύσης ;» Ὁ Κιουταχὴς δυσηρεστήθη ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἀφῆκε τὰ πράγματα νὰ διδάξουν τὸν Ἰμπραήμ, ὅτι τὸ Μεσολόγγιον δὲν ἦτο φράκτης.

600Ν ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1826

31. ΕΞΟΔΟΣ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὁ Ἰμπραήμ εἶπεν εἰς τὸν Κιουταχὴν, ὅτι ἐντὸς δύο ἑβδομάδων θὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον. Ἀφοῦ περιέκλεισε στενῶς τὴν πόλιν, ἤρχισε σφοδρὸν κανονιοβολισμὸν ἐναντίον της. Αἱ βόμβαι ἐκρήμιζον οἰκίας, ἐφόνευον ἀνθρώπους καὶ δὲν ἄφηνον οὐδὲ στιγμῆς ἡσυχίαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους. Πλὴν τούτου ἤρχισε πάλιν ἡ ἔλλειψις τροφῶν, διότι οἱ Τούρκοι ἀπέκλεισαν τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἠδύνατο νὰ τροφοδοτήσῃ τὸ Μεσολόγγιον, διότι ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα νὰ ἐπισκευάσῃ καὶ ἐξοπλίσῃ τὰ πλοῖα καὶ προμηθευθῇ τροφίμα. Ἀφῆθη λοιπὸν τὸ Μεσολόγγιον εἰς τὰς ἰδίας του δυνάμεις.

Τὴν 16ην Φεβρουαρίου 1826 ὁ Ἰμπραήμ ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι ὑπερασπισταὶ του ἀπέκρουσαν τοὺς Αἰγυπτίους. Μὲ τὰ

ξίφη γυμνά ἐξηλθόν των οχυρωμάτων και κατεδίωξαν τους πολιορκητάς, προξενήσαντες εις αυτούς μεγάλην φθοράν.

Ὁ Ἰμπραήμ λοιπόν δὲν ἠδυνήθη ἐντὸς δύο ἐβδομάδων νὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτιν αὐτόν, ὡς ἐκαναχθή.

Εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου εὐρίσκονται τρία νησίδα, τὸ Βασιλάδι, ὁ Ντολμᾶς καὶ ἡ Κλείσοβα. Ὁ Ἰμπραήμ κατέλαβε τὸ Βασιλάδι καὶ τὸν Ντολμᾶν καὶ ἀπέκλεισε στενότερον τὸ Μεσολόγγιον. Ὁ Κιουταχῆς, διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι καὶ αὐτὸς δύναται νὰ κάμῃ τι, ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Κλείσοβαν, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον 130 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν. Ὁρμήσε λοιπόν κατ' αὐτῆς ὁ Κιουταχῆς μὲ 2000 Ἀλβανούς, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἄνδρας καὶ ἐπληρώθη καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν μηρόν. Τότε ἐπετέθη ὁ Χουσεῖν μὲ τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπεκρούσθη καὶ ἐφονεύθη μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος.

Ὅτι ὅμως δὲν ἔκαμον τὰ κανόνια καὶ τὰ ὄπλα, ἔκαμεν ἡ πείνα. Αἱ τροφαὶ τῶν πολιορκουμένων ἐτελείωσαν καθ' ὀλοκλήριαν. Ἐτρωγον δέρματα, ποντικούς, σκύλους καὶ ὅ,τι ἄλλο εὔρισκον. Ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν νόσοι θανατηφόροι. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον καταντήσῃ σκελετώδεις. Ὁ βομβαρδισμὸς ἐξηκολούθει καὶ εἰς τοὺς δρόμους ἐφονεύοντο ἄνθρωποι ἀπὸ τὰς βόμβας ἢ ἀπέθνησκον ἀπὸ τὴν πείναν.

Ὁ Ἰμπραήμ ἐπανειλημμένως ἐπρότεινε εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθοῦν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀπέκρουον τὰς προτάσεις του μὲ περιφρόνησιν.

Δὲν ἠδύναντο ὅμως νὰ ὑποφέρουν περισσότερον. Θὰ ἀπέθνησκον ὅλοι ἀπὸ τὴν πείναν. Ἀπεφάσισαν λοιπόν νὰ

Ἡ ἔξοδος τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου

κάμουν ἔξοδον, νὰ διασχίσουν τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ διασωθοῦν ὅσοι δυνηθοῦν. Διὰ νὰ διευκολύνουν τὴν ἔξοδον, ἤλθον εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Καραϊσκάκη, διαμένοντα εἰς τὸν Πλάτανον μὲ στρατόν, νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτὸς ἔξωθεν κατὰ τῶν Τούρκων.

Π Παναγοπούλου, Ἱστορία νεωστ. Ἑλλάδος, ἐκδ. Β' ἀντ., 10.000 9

Ὁ Καραϊσκάκης ὅμως ἦτο ἀσθενὴς καὶ μόνον ὁ Κώστας Μπότσαρης κατέβη, ἀλλ' ἐπιτεθέντες κατ' αὐτοῦ οἱ Ἄλβανοί, τὸν κατεδίωξαν.

Ἡ ἔξοδος εἶχεν ἀποφασισθῆ διὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1826, καὶ τὸ πρῶγμα ἐκρατεῖτο μυστικόν, διὰ νὰ μὴ τὸ μάθουν οἱ Τούρκοι. Κάποιος Βούλγαρος ὅμως προδότης, ἀνεκοίνωσε τὸ σχέδιον τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἶχον λάβῃ οὗτοι τὰ μέτρα των.

Τὴν νύκτα λοιπὸν τῆς 10ης Ἀπριλίου, ἀφοῦ ἀπεχαιρέτησαν τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἀκολουθήσουν, ἔξεκίνησαν. Εἶχον διαιρεθῆ εἰς τρία σώματα, τὸ ἓν μὲ τὸν Νότιον Μπότσαρην, τὸ ἄλλο μὲ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ τὸ τρίτον μὲ τὸν Μακρῆν. Ἐμπρὸς ἐπορεύοντο πολεμισταί, ἠκολούθουν τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ γέροντες καὶ εἶποντο ἄλλοι πολεμισταὶ μὲ γυμνὰ τὰ ξίφη. Ὅταν ὅμως ἔφθασαν εἰς τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς, τοὺς ὑπεδέχθη πυκνὸν πῦρ. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἀνέμενον. Οἱ ἀνδρεῖοι πολεμισταὶ ὅμως ἀνοίγουν δρόμον μὲ τὰ ξίφη. Ἐνῶ ὅμως ἐπροχώρουν, ἠκούσθη μία φωνή : « Πίσω στὰ προχώματα : » Οἱ περισσότεροι τότε ἀπὸ τοὺς ἀμάχους ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω, συμπαρασύροντες καὶ τοὺς ὀπισθεν ἐρχομένους πολεμιστὰς καὶ εἰσῆλθον πάλιν εἰς τὴν πόλιν. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσῆλθον καὶ οἱ Τούρκοι καὶ τότε ἤρχισεν ἀγρία πάλιν καὶ σφαγὴ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως.

Οἱ προφθάσαντες νὰ ἐξέλθουν περιέπεσαν εἰς δύο ἐνέδρας Ἄλβανῶν καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐσφάγησαν. Ἐξ ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ Μεσολογγίου μόνον 1800 διεσώθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 200 ἦσαν γυναῖκες καὶ παιδιά.

Ἄλλὰ καὶ τῶν ἐχθρῶν αἱ ἀπώλειαι δὲν ἦσαν μικραί. Ὅσοι πολεμισταὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν, ἐπώλησαν πολὺ ἀκριβὰ τὴν ζωὴν των. Ἐπολέμησαν μέχρι τελευταίας πνοῆς καὶ ἀνετίνασσαν εἰς τὸν ἀέρα τὰς πυριτιδαποθήκας.

Ὁ γηραιὸς πρόκριτος Χρηστος Καψάλης συνήθροισεν εἰς μίαν πυριτιδαποθήκην πολλοὺς ἀμάχους γέροντας καί, ὅταν εἰσῆλθον πολλοὶ Τοῦρκοι, ψάλλον τὸ «Μνήσθητί μου Κύριε...», ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα.

Τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσεν, ἀλλ' ἡ ἔνδοξος πτώσις του, ἐγνώσθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν ὅλων. Ὁ φιλελληνισμὸς ἀνεπτύχθη περισσότερον καὶ ἤρχισαν νὰ συγκινῶνται πλέον καὶ οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ κυβερνήσεις των.

Ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου κατηύνασε τὰ πολιτικὰ πάθη τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπέναντι τοῦ τρομεροῦ κινδύνου, συνεφιλώθησαν ὅλοι.

32. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου ἔγινεν ἀφορμὴ, ὡς εἶπομεν, νὰ συμφιλιωθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ παραιτηθῇ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου.

Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον ἐγένετο ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ ὅταν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἔμαθον τὴν θλιβερὰν εἴδησιν τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, κατελήφθησαν ὑπὸ ἀπελπισίας καὶ ἐνόησαν τότε τὰς φοβερὰς συνεπειὰς τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ἀμέσως λοιπὸν ἐ-

σχημάτισαν ἄλλην Κυβέρνησιν. με πρόεδρον τὸν Ἄνδρεάν Ζαΐμην καὶ ἤρχισαν νὰ σκέπτονται, πῶς θὰ σώσουν τὴν κατάστασιν.

Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἀπελπιστικὴ. Οἱ Τούρκοι κατεῖχον ὅλην τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κατεῖχον ὅλην τὴν Πελοπόννησον, πλὴν τῆς Μάνης καὶ τοῦ Ναυπλίου. Αἱ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι, Σάμος ἦσαν ἐλεύθεραι, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἡ θέσις δὲν ἦτο εὐχάριστος, διότι τὸ Δημόσιον δὲν εἶχε χρήματα διὰ νὰ ἐξοπλισθοῦν τὰ πλοῖα. Ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς εὐρίσκετο καὶ αὐτὸς ἐν διαλύσει, διότι τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, εἶχον ἐξαντληθῆ καὶ ἄλλοι πόροι δὲν ὑπῆρχον. Ὁ λαὸς φόρους δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ, διότι ὁ τόπος ἦτο κατεστραμμένος ἀπὸ τὰς λεηλασίας.

Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία φαίνεται πρὸ πάντων εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ ὁ φιλελληνισμὸς τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἠρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὅλοι ἠσθάνθησαν συμπάθειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐνόησαν ὅτι ὁ λαὸς, ὁ ὁποῖος διαπράττει τοιοῦτους ἠρωϊσμούς, εἶναι ἄξιος ἐλευθερίας. Εἰς τοὺς Παρισίους ὁ περίφημος συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς Σατωβριάνδος ἵδρυσε φιλελληνικὸν σύλλογον, ὁ ὁποῖος συνέλεγε χρήματα καὶ βοηθήματα διὰ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις τῆς Γαλλίας ἰδρύθησαν τοπικοὶ σύλλογοι, οἱ ὁποῖοι ἐπίσης συνέλεγον χρήματα καὶ τὰ ἔστελλον εἰς τὸν κεντρικὸν σύλλογον τῶν Παρισίων. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπίσης ὁ φιλελληνισμὸς ἀνεπτύχθη ἰσχυρότερος. Εἰς τὴν Γενεύην τῆς Ἑλβετίας

ὁ τραπεζίτης Ἐυνάρδος συνέστησεν ἐπίσης φιλελληνικὸν σύλλογον, ὁ ὁποῖος συνέλεγε βοηθήματα ἐξ Ἑλβετίας, Γερμανίας καὶ Ὀλλανδίας καὶ ἤρχετο εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν σύλλογον Παρισίων. Εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἄνθρωποι πάσης κοινωνικῆς τάξεως καὶ ἀγρόται ἀκόμη καὶ ὑπηρεταί, προσέφερον τὴν συνδρομὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἐξωπλίσθη ὁ στόλος καὶ ὁ Μιαούλης ἠνάγκασε τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ κλεισθῆ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὁ Κολοκοτρώνης συνέλεξε στρατὸν καὶ παρηκολούθει τὸν Ἰμπραήμ καὶ τὸν ἠνώγει διαρκῶς. Ὁ Ἰμπραήμ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐξηκολούθησε τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον του.

33. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΙΟΥΤΑΧΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κιουταχῆς ὑπέταξε τὴν Ἀμφισσαν καὶ τὰς Θήβας καὶ τὴν 3ην Αὐγούστου 1826 ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ πόλις τότε εἶχε γύρω τεῖχος, σφζόμενον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, καὶ λείψανα τούτου φαίνονται σήμερον παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ἀδριανουῦ. Ὁ Κιουταχῆς, ἀφοῦ ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν ἐπὶ 24 ὥρας, τὴν κατέλαβε. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπιζεν ὁ Γκούρας μὲ 1400 ἄνδρας καὶ 17 κανόνια. Τὸ φρούριον εἶχε τροφὰς διὰ 18 μῆνας καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐπολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολιν.

Τότε ἐφάνη νέος πολεμιστῆς καὶ ἀξιότατος στρατηγός, ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκουληκαριάν, μικρὸν χωρίον τῆς Ἄρτης. Νέος ἀκόμη κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπου ἔδειξε πολλὰ στρατιωτικὰ προτερήματα καὶ ὁ Ἀλῆς τὸν ἐξετίμα πολὺ. Ἦτο μικρόσωμος, εὐκίνητος καὶ ἀσθενικός, εὐφύεστατος καὶ φιλόδοξος.

Ὅταν ἐξεροράγη ἡ Ἐπανάστασις, ὁ Καραϊσκάκης ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὰ Τζουμέρκα τῆς Ἠλείου. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Κομπότι ἔλαβε μέρος καὶ ἐπληρώθη εἰς τὸν μηρόν. Ὅταν ἦτο ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου, ὁ Καραϊσκάκης ἦτο μὲ τὸ μέρος τῆς καὶ κατεδίωξε τοὺς ἀντιπάλους τῆς. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀντιπάλων τῆς Κυβερνήσεως Κουντουριώτου, ἦσαν καὶ οἱ Ζαΐμαῖοι καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἦλθε μὲ τοὺς ἄνδρας του εἰς τὴν πατρίδα τῶν Ζαΐμαίων, τὴν Κερπινὴν τῶν Καλαβρῶτων, καὶ τὴν ἔκαυσεν.

Εἰς τὴν δεινὴν περίστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκειτο ἡ Πατρίς, ὅλοι ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς τὸν Καραϊσκάκην, ὡς μόνον ἱκανὸν νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο ἀπὴρ σχολημένος μὲ τὸν Ἱμπραὴμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ἄνδρέας Ζαΐμης, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ἂν καὶ ἦτο προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, διότι ἔκαυσε τὴν πατρίδα του καὶ τὴν οἰκίαν του, ἐδέχθη νὰ διορισθῇ ὁ Καραϊσκάκης ἀρχιστρατήγος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ εἶπεν : « Ἄς σωθῇ ἡ Πατρίς καὶ ἄς ἀνυψωθῇ ὁ ἐχθρὸς μου ! »

Ὁ Καραϊσκάκης, ἅμα ἔλαβε τὸν διορισμὸν του, μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ Ζαΐμη, διὰ νὰ λάβῃ τὰς διατα-

Γεώργιος Καραϊσκάκης

γὰς τῆς Κυβερνήσεως. Τότε ὁ Ζαΐμης τὸν ἐνηγκαλίσθη, τὸν ἐφίλησε καὶ τοῦ εἶπεν : « Ἀγαπητέ μου, ἄς λησμονήσωμεν τὰς ἔχθρας καὶ ἄς φροντίσωμεν νὰ σώσωμεν τὴν Πατρίδα ! »

Εἰς τὴν συγκινητικὴν αὐτὴν στιγμὴν ἦτο παρὼν καὶ ὁ Ὑδραῖος Βασίλειος Μπουντούρης, ὁ ὁποῖος εἶπεν εἰς τὸν Καραϊσκάκη : « Καραϊσκάκη, ἕως τώρα δὲν ἔκαμες τὸ χρέος σου πρὸς τὴν Πατρίδα, ὅσον ἔπρεπεν. Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φωτίσῃ νὰ τὸ κάμῃς εἰς τὸ ἐξῆς ». Ὁ Καραϊσκάκης ἀπήντησε : « Δὲν τὸ ἀνοῦμαι. Ἐγώ, ὅταν θέλω, γίνομαι ἄγγελος καὶ ὅταν θέλω, γίνομαι διάβολος. Εἰς τὸ ἐξῆς θὰ γίνω ἄγγελος ». Καὶ ἐτήρησε τὸν λόγον του, ὡς θὰ ἴδαμεν.

Τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο νὰ προσβάλλῃ τὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ, νὰ τὸν καταστρέψῃ καὶ οὕτω νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς πολιορκουμένους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἐφυγε λοιπὸν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν 19 Ἰουλίου 1826 ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα μὲ 600 ἄνδρας. Ἐκεῖ ἠνώθη μὲ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Βάσσον καὶ Κριεζώτην, οἱ ὁποῖοι εἶχον 2000 ἄνδρας καὶ μὲ τὸν φιλέλληνα Φαβιέρον, Γάλλον συνταγματάρχην. Οὗτος εἶχεν 800 στρατιώτας τακτικούς, γυμνασμένους κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον καὶ μετ' αὐτῶν κατέλαβε τὴν θέσιν Χαϊδάρι, ἀπέχουσαν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Κιουταχῆς ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Χαϊδαρίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Φαβιέρος διεφώνησαν ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὁ Κιουταχῆς μὲ δευτέραν ἐπίθεσιν τοὺς

ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ὁ Κιουταχῆς ἐπολιόρησε στενότερον τὴν Ἀκρόπολιν. Μίαν νύκτα ἐφονεύθη ὁ φρούραρχος Γκούρας καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Μακρουγιάννης.

Ἐπειδὴ οἱ πολιορκούμενοι εἶχον ἀνάγκην βοηθείας, ὁ Κριεζώτης κατώρθωσε προχωρῶν εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἰλισσοῦ, νὰ ἀνέλθῃ κρυφίως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, μὲ 300 ἄνδρας. Ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Φαβιέρος πάλιν διεφώνησαν καὶ ὁ Φαβιέρος ὀργισθεὶς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ Μέθαινα καὶ οὕτως ἔμεινε μόνον ὁ Καραϊσκάκης νὰ πολεμήσῃ τὸν Κιουταχῆν.

34. ΤΟ ΜΕΓΑΛΟΦΥΕΣ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΡΑΧΩΒΗΣ

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι τόπος πτωχὸς καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ. Ἦτο λοιπὸν αὐτὸς ὑποχρεωμένος νὰ μεταφέρει τροφὰς διὰ ζώων ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Φθιώτιδα καὶ ἄλλα μέρη. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης νὰ καταλάβῃ διάφορα σημεῖα στρατηγικὰ ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Εὐβοϊκοῦ, νὰ κόψῃ τὰς συγκοινωνίας τοῦ Κιουταχῆ καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ οὕτω διὰ τῆς πείνης, νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Καὶ αὐτὸς μὲν κατέλαβε τὴν Δομβραϊναν, κειμένην πλησίον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τὸν δὲ Κωλέτην ἔστειλε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀταλάντην.

Ὁ Κιουταχῆς ἀπέστειλε κατὰ τοῦ Κωλέτη τὸν Μουσταφάμπεην, ὁ ὁποῖος διεσκόρπισε τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔξ

Ἀταλάντης διηυθύνετο εἰς τὴν Ἄμφισσαν. Μόλις ἔμαθε τοῦτο ὁ Καραϊσκάκης, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀραχώβαν, κειμένην εἰς τὸν δρόμον Ἀταλάντης—Ἀμφίσσης τοὺς Γαροδικιώτην Γρίβαν καὶ Ἀθανάσιον Βάγιαν μὲ 250 ἄνδρας, νὰ ἐμποδίσουν τὸν Μουσταφάμπετην νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἄμφισσαν. Ὁ Μουσταφάμπετης ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως φθάνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης καὶ περικυκλώνει τοὺς Τούρκους. Ἦτο χειμὼν καὶ εἰς τὰ ὄρεινά ἐκεῖνα μέρη ἔπασσε πολλὴ χιὼν. Οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς οἰκίας τῆς Ἀραχώβης, διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Οἱ Τούρκοι ἐνόμισαν κατὰλληλον τὴν περίστασιν, διὰ νὰ διαφύγουν καὶ τὴν νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Νοεμβρίου τοῦ 1826. ἐπεχείρησαν νὰ φύγουν διὰ μιᾶς χαράδρας τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τοὺς ἀντελήφθησαν καὶ τοὺς κατεδίωξαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔνεκα τῆς χιὼνος, δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ὄπλα των, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, μὲ τὰ ξίφη των. Χιλίους τετρακοσίους κατέκοψαν καὶ τετρακοσίους συνέλαβον αἰχμαλώτους. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Μουσταφάμπετης. Τότε ὁ Καραϊσκάκης εἰς ἓν ὕψωμα ἀπέναντι τῆς Ἀραχώβης, ἔστησε τροπαιὸν ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν Τούρκων. Μὲ τὴν νίκην τῆς Ἀραχώβης ἀνεξωπυρῶθη ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Σιεραὴν Ἑλλάδα.

70^{ον} ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1827

35. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ
ΠΑΝΩΛΕΘΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὁ δραστήριος Κιουταχῆς ἐξηκολούθει νὰ περισφίγη στενώτερον τὴν Ἀκρόπολιν. Οἱ πολιορκούμενοι ἤρριψαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ἔλλειψιν πυρίτιδος. Τότε ὁ φιλέλληνας Φαβιέρος παρέλαβε 500 γενναίους ἄνδρας, ἐφορτώθη ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἀπὸ ἓνα σάκκον πυρίτιδος καὶ μίαν νύκτα σκοτεινὴν ἀπεβιβάσθησαν ἐκ Μεθάνων εἰς Παλαιὸν Φάληρον, διέσχισαν τὰς τάξεις τῶν πολιορκητῶν καὶ ἀνῆλθον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη πράξις τοῦ Φαβιέρου ἐνεθάρρυνε πολὺ τοὺς πολιορκουμένους.

Ὁ Καραϊσκάκης εὐρίσκετο εἰς τὸ Δίστομον τῆς Βοιωτίας καὶ ἡ Κυβέρνησις τὸν διέταξε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ Καραϊσκάκης ἦλθεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα μὲ χιλίους ἄνδρας καὶ ἐκεῖ ἠνώθη μὲ τὸν Βάσσον καὶ τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν καὶ κατέλαβον τὸ Κερασίει, κείμενον παρὰ τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ Κιουταχῆς ἐπετέθη κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μετὰ ἐπιτάωρον μάχην, ὑποστὰς μεγάλας ζημίας.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνῆλθεν εἰς τὴν Τροιζῆνα ἡ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία διώρισεν ἀρχηγὸν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ τὸν Ἀγγλὸν Τζώρτζι, καὶ ἀρχηγὸν τοῦ στόλου τὸν Λόρδον Κόχραν. Καὶ οἱ δύο ἦσαν φιλέλληνες καὶ κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς. Ὁ Καραϊσκάκης λοιπὸν ἦτο ὑφιστά-

μενος τοῦ Τζώρτζ, καὶ ὁ Μιαούλης ὑφιστάμενος τοῦ Κόχραν.

Ὁ Καραϊσκάκης διατάχθη ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ συμπράξῃ μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς ἄνδρας διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ Κόχραν εἶχε τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιτεθοῦν οἱ Ἕλληνες ἀμέσως κατὰ τοῦ Κιουταχῆ καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ὁ Καραϊσκάκης ὅμως δὲν συνεφώνει μαζί του, λέγων, ὅτι οἱ Ἕλληνες μὲ τὰς μικρὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας εἶχον, δὲν θὰ κατώρθωνον νὰ ἐκδιώξουν τὸν Κιουταχῆν καὶ ὅτι τὸ καλύτερον ἦτο νὰ κόψουν τὰς συγκοινωνίας τῶν τροφίμων καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσουν διὰ τῆς πείνης νὰ φύγῃ.

Ὁ Κόχραν ὅμως ἐπέμενε καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, διότι ἦτο ὑφιστάμενος.

Πρὶν ὅμως γίνῃ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσουν τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸ ὁποῖον κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι. Ἡ ἔφοδος ὅμως κατὰ τοῦ μοναστηρίου ἀπεκρούσθη, διότι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν καλῶς ὠχυρωμένοι. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅμως οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον τροφίμα, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἐξέλθουν μὲ τὰ ὄπλα των. Οἱ Ἕλληνες ὅμως παρεσπόνδησαν καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον τοὺς ἔσφαξαν ὅλους σχεδόν. Τοῦτο δυσηρέστησε πολὺ τοὺς δύο Ἀγγλοὺς φιλέλληνας, καὶ ὁ μὲν Κόχραν ἐξύβρισε τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ Τζώρτζ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πλοῖόν του. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐλύπησαν πολὺ τὸν Καραϊσκάκη.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐλησμονήθη τὸ πρᾶγμα, καὶ οἱ δύο φιλέλληνες ἦλθον εἰς συνενόησιν μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη περὶ τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ γίνῃ

αὕτη τὴν νύκτα τῆς 21ης πρὸς τὴν 22αν Ἀπριλίου 1827. Ὁ Καραϊσκάκης τὴν 22αν Ἀπριλίου εἶχε σφοδρὸν πυρετὸν καὶ ἦτο κλινήρης. Εἶχε δὲ διατάξῃ καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ μὴ ἀκουσθῆ κανεὶς πυροβολισμός. Μερικοὶ Κρηῖτες ὅμως, διατελοῦντες ἐν εὐθυμίᾳ ἐπυροβόλησαν τοὺς Τούρκους τοῦ πλησιεστέρου ὄχυρώματος. Ἐκεῖνοι ἀντεπυροβόλησαν, προσέτρεξαν ἄλλοι Ἕλληνες πρὸς βοήθειαν τῶν Κρητῶν καὶ ἡ μάχη ἐγενικεύθη. Ὁ Καραϊσκάκης, μόλις ἤκουσε τοὺς πυροβολισμούς, πηδᾷ ἀπὸ τὴν κλινὴν του μὲ πυρετὸν καὶ βλέπον τοὺς Ἕλληνας νὰ φεύγουν, ἀναβαίνει εἰς ἓνα ἵππον, ἀρπάζει τὸ ξίφος ἐνὸς στρατιώτου καὶ ὁρμᾷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Μόλις τὸν εἶδον οἱ Ἕλληνες, ἔλαβον θάρρος καὶ ἀντεπιτεθέντες κατεδίωξαν τοὺς Τούρκους. Ὁ Καραϊσκάκης ὅμως, μὲ τὴν ὁρμὴν, ὅπου εἶχεν, ἐπροχώρησε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς περισσότερον τοῦ δεόντος. Ἐκεῖ εἷς Τούρκος ἵππεὺς ἐπυροβόλησεν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τὴν κοιλίαν. Οἱ Ἕλληνες τὸν μετέφερον πληγωμένον εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Ἰζώρτζ, ὅπου τὰ ἐξημερώματα τῆς 23ης Ἀπριλίου 1827, τὴν ἡμέραν δηλαδὴ τοῦ ὀνόματός του, ἀπέθανεν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐύρηνησαν τὸν θάνατον τοῦ γενναίου στρατηγοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον τόσας ἐλπίδας ἐστήριζεν ἡ Πατρίς. Τὸν ἔθαψαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅπως εἶχε παραγγείλῃ καὶ εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐφονεύθη ἀργότερον οἱ Ἕλληνες τοῦ ἡγαιρον μνημεῖον.

Ἡ γενικὴ ἔφοδος ἐγένεε τὴν 24ην Ἀπριλίου ἐκ τοῦ Φαλήρου. Κατ' αὐτὴν ὅμως ἐπεκράτει μεγάλη ἀταξία, διότι ἔλειπεν ὁ ὀργανωτὴς στρατηγός, καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐπιτεθεὶς μὲ ὅλον τὸν στρατὸν του ἐπέφερε τελείαν καταστροφὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Περισσότεροι τῶν 1500 ἀνδρῶν

ἐφρονεύθησαν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ ὀπλάροηγοί.
 Τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον διελύθη καὶ οἱ πολιορκού-
 μενοι εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἠναγκάσθησαν μετὰ ἓνα μῆνα
 νὰ παραδοθῶν.

36. Η ΕΝ ΝΑΥΑΡΙΝΩ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

Αἱ συμφοραὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ κατορθώματά των,
 συνεκίνησαν ἀκόμη περισσότερον τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώ-
 πης. ἤρχισαν νὰ διαμαρτύρωνται εἰς τὰς ἐφημερίδας
 καὶ εἰς διαφόρους συναθροίσεις, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ
 ἀφήσουν τοὺς φελάχους τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τοὺς Τούρκους
 νὰ καταστρέψουν τελείως τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, μὲ τόσον
 ἔνδοξον παρελθὸν καὶ μὲ τόσα ἥρωϊκὰ κατορθώματα.
 Ἡ κοινὴ γνώμη ἐπεβλήθη καὶ εἰς τὰς Κυβερνήσεις καὶ
 ἤρχισαν πλέον καὶ αὐταὶ νὰ ἐνδιαφέρονται ἐπισίμως διὰ
 τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Ὅταν μάλιστα πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας ἔγινεν ὁ
 φιλέλληνας Κάνιγγ, ἤρχισε ζωηρότερον τὸ ἐνδιαφέρον με-
 ταξὺ τῶν Κυβερνήσεων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας
 διὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Αἱ τρεῖς αὐταὶ Μεγάλαι
 Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ θέσουν τέρμα
 εἰς τὸν αἱματηρὸν αὐτὸν ἀγῶνα. Τὴν 22 Ἰουνίου τοῦ
 1827 αἱ τρεῖς Δυνάμεις ὑπέγραψαν συμφωνίαν, κατὰ τὴν
 ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο χώρα αὐτόνομος καὶ φέ-
 ρου ὑποτελεῖς εἰς τὴν Τουρκίαν. Τὴν συμφωνίαν ταύτην
 ἀνεκοίνωσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὴν
 Τουρκικὴν. Καὶ ἡ μὲν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐδέχθη τὴν
 αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Σουλτάνος ὅμως ἀπέρριψε
 μὲ ἀγανάκτησιν τὰς προτάσεις καὶ παρήγγειλεν εἰς τὰς

τρεις Κυβερνήσεις, να μη αναμιγνύονται εις τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους του. Καὶ διέταξε τὸν Ἱμπραήμ καὶ τὸν Κιουταχῆν, νὰ ἐξακολουθήσουν τὰς ἐχθροπραξίας.

Ὁ Ἱμπραήμ ἐξηκολούθει νὰ περιτρέχη τὴν Πελοπόννησον, ἐρημιῶνον αὐτήν. Ὁ πατήρ του, διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος, τοῦ ἀπέστειλεν ἐξ Αἰγύπτου 90 μεγάλα πλοῖα καὶ στρατὸν πεζικόν, ἵππικόν, τροφᾶς καὶ πολεμεφόδια. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἔφθασαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου.

Αἱ τρεῖς Μεγάλαι Δυνάμεις, μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Σουλτάνου νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις των, ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθοῦν βίαν. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ στόλοι των, ὑπὸ τοὺς ναύαρχους Κοδριγκτῶνα (*Αγγλον), Δεριγνὸ (Γάλλον), Ἐϋδεν (Ρῶσον), ἠνώθησαν καὶ ἔπλευσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀρχιναύαρχος τῶν ἠνωμένων στόλων ἦτο ὁ Κοδριγκτῶν. Οὗτος ἐξ ὀνόματος τῶν Κυβερνήσεων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἱμπραήμ, ὅτι πρέπει νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Οὗτος ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ παύσῃ ταύτας, μέχρις ὅτου λάβῃ διαταγὰς ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, τί πρέπει νὰ κάμῃ.

Ὁ Σουλτάνος διέταξε τὸν Ἱμπραήμ νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τί τοῦ παρήγγελον οἱ ναύαρχοι, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς. Ὁ Ἱμπραήμ τότε, ὑπακούων εἰς τὸν Σουλτάνον, διεσκόρπισε σίφη στρατιωτῶν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέστρεφον ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνῃ ἀπὸ τὰς προηγουμένας λεηλασίας. Ἀπὸ ὅπου διήρχοντο οἱ Αἰγύπτιοι, δὲν ἔμενε τίποτε, οὔτε ἄνθρωποι, οὔτε ζῶα, οὔτε δένδρα. Οἱ τρεῖς ναύαρχοι, ὅταν ἔμαθον τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου, εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1827 καὶ ἠγκυρο-

βόλησαν ἀντικρὺ τοῦ Τουρκοαἰγυπτιακοῦ στόλου εἰς τὰ ξιν μάχης. Ὁ στόλος τῶν συμμάχων ἀπετελεῖτο ἀπὸ 26 πλοῖα. Ἐκ τούτων 11 ἦσαν Ἀγγλικά, 7 Γαλλικά καὶ 8 Ρωσικά. Ὁ Τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 120 πλοῖα.

Ὅταν τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων εἰσήρχοντο εἰς τὸν λιμένα, ὁ Αἰγύπτιος Ναύαρχος Ταχὴρ πασᾶς παρήγγειλεν εἰς τὸν Κοδριγκτῶνα, νὰ μὴ εἰσπλεύσῃ ὄλος ὁ στόλος ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ὁ Ἀγγλὸς ναύαρχος ὁμῶς ἀπήντησεν ἔτσι: «Ἦλθα νὰ δώσω διαταγὰς καὶ ὄχι νὰ λάβω!»

Ἀφοῦ ἠγκυροβόλησεν ὁ συμμαχικὸς στόλος, ὁ Κοδριγκτῶν ἀπέστειλε μίαν λέμβον εἰς τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα, νὰ ἀναγγεῖλῃ κάτι τί, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, μόλις ἐπλησίασεν ἡ λέμβος, ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῆς καὶ ἐφόνευσαν ἓνα Ἀγγλὸν ἀξιωματικόν. Τότε ὁ Κοδριγκτῶν διέταξε πῦρ καὶ ἤρχισε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ναυμαχίας τοῦ κόσμου. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἔδειξαν ὑπέροχον ἡρωϊσμόν. Εἰς διάστημα τεσσάρων ὥρῶν ὁ Τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ λιμὴν ἦτο γεμάτος ἀπὸ συντρίμματα ναυαγίων καὶ πτώματα.

Διὰ τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας ἐξησφαλίσθη ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος.

37. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Ἡ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Τροιζῆνος τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 ἐψήφισεν ὡς κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἐκ Κερκύρας καταγόμενον Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας.

Ὁ Καποδίστριας ἐδέχθη τὸ ἀξίωμα τοῦτο καὶ ἀφῆσας

Ιωάννης Καποδιστριας

τάς τιμὰς καὶ τὰ πλούτη, τὰ ὅποια εἶχεν εἰς τὴν Ρωσίαν, κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1828 ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἡ Κυβέρνησις τότε ἤδρευεν εἰς τὴν Αἴγινα καὶ ἐκεῖ ἔφθασε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Καποδιστριας. Εἶδομεν εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκειτο τότε ἡ Ἑλλάς. Ὁλόκληρος Π. Παναγοπούλου, Ἱστορία νεωτ. Ἑλλάδος, ἔκδ. Β', ἀντ. 10.000 10

ἦτο πλήρης ἐρειπίων. Οἱ ἄνθρωποι ἐπλανῶντο εἰς τὰ ὄρη δυστυχεῖς, ρακένδυτοι καὶ πεινῶντες. Τὰ χωρία τῶν ἦσαν πυρπολημένα καὶ οἱ ἀγροὶ τῶν κατεστραμμένοι καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐντὸς τῆς χώρας. Αὐτὴν τὴν χώραν λοιπὸν ἀνέλαβε νὰ κυβερνήσῃ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας.

Μὲ πολλὴν σύνεσιν ἤρχισε τὸ ἔργον του. Διήρесе τὸν στρατὸν εἰς χιλιαρχίας καὶ ἄλλας μὲν τούτων ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ ἄλλας εἰς τὴν Δυτικὴν ὑπὸ τὸν Τζώρτζ, διὰ νὰ ἐκδιώξουν ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους. Ἰδρυσε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, διὰ νὰ μορφώνωνται τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ. Ἐπίσης ἰδρυσε γεωργικὸν σχολεῖον εἰς τὴν Τίρυνθα, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ προαγάγῃ τὴν γεωργίαν. Συνέστησεν εἰς τὴν Αἴγιναν ὄρφανοτροφεῖον, ὅπου περιεμαζεύθησαν ὅλα τὰ ὄρφανά, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς ἐσφάγησαν ἢ ἐχάθησαν. Συνέστησεν ἐκεῖ Διδασκαλεῖον, διὰ νὰ μορφώνωνται διδάσκαλοι καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον ἰδρυσε στρατιωτικὴν σχολήν.

Ἐφρόντιζε πολὺ νὰ ἐφαρμόζωνται οἱ νόμοι καὶ ἐπέμενεν εἰς τοῦτο πολὺ. Τοῦτο ὅμως δυσηρέστησε πολλοὺς στρατιωτικοὺς καὶ ἄλλους προκρίτους, οἱ ὅποιοι πολεμοῦντες ἐπὶ τόσα ἔτη, δὲν ἦσαν συνηθισμένοι νὰ ὑπακούουν εἰς νόμους. Ἀπέκτησε λοιπὸν πολλοὺς ἐχθρούς. Ὅταν δὲ εἰς τὴν Μάνην ἐξεργράγη ἐπανάστασις ἐναντίον του, ὁ Καποδίστριας νομίζων, ὅτι ὑπεκίνησεν αὐτὴν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὸ φρούριον Ἰτς Καλὲ τοῦ Ναυπλίου. Τότε ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης, ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη, ἐδολοφόνησαν τὸν Καποδίστριαν εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1831,

καθ' ἣν ὄραν εἰσήρχετο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν θεῖαν λειτουργίαν.

8ῶΝ ΚΑΙ 9ῶΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1828—1829

38. Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὅταν ὁ Σουλτᾶνος ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου, κατελήφθη ὑπὸ λύσσης. Διέταξε νὰ γίνουιν ἀμέσως προετοιμασίαι διὰ νέας ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἰμπραήμ ἐξηκολούθει νὰ περιέρχεται τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ τὴν ἐρημώῃ. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἡ θέσις δὲν ἦτο καθόλου εὐχάριστος, διότι οἱ στόλοι τῶν τριῶν Δυνάμεων τοῦ ἀπέκοψαν τὰς συγκοινωνίας μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐπομένως ἐστερεῖτο τροφῶν καὶ πᾶλεμεφοδίων.

Ὁ Σουλτᾶνος νομίζων ὅτι αἰτία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου του, εἶναι ἡ Ρωσία, ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους καὶ τοὺς προέτρεπεν εἰς ἱερὸν πόλεμον καθ' ὅλων τῶν ἀπίστων Χριστιανῶν. Τότε ὁ Τσάρος Νικόλαος Β'. ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὰ Ρωσικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Μαλδαβίαν.

Συγχρόνως Γαλλικὸς στρατὸς ἐκ 14.000, μὲ τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα, ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἰμπραήμ νὰ ἀπέλθῃ ἐκ Πελοποννήσου πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ

ὁ Τζῶρτζ, ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη, τὰ ὁποῖα κατεῖχον.

Τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1829 εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μὲ 3000 Ἑλληνας, κατετρόπωσεν 7000 Τούρκους. Αὕτη ἦτο ἡ τελευταία μάχη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις διὰ πρωτοκόλλου, τὸ ὁποῖον ὑπέγραψαν τὴν 10ην Μαρτίου 1829 εἰς τὸ Λονδῖνον, ὥρισαν ὅτι ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, ἡ Πελοπόννησος, αἱ Κυκλάδες νῆσοι καὶ ἡ Εὐβοία θὰ ἀποτελέσουν ἡγεμονίαν ἀνεξάρτητον μὲν καθ' ὅλα, ὑποχρεωμένην ὅμως νὰ πληρώνη φόρον εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῶν Δυνάμεων δὲν ἱκανοποίησε τοὺς Ἑλληνας, διότι πολλαὶ Ἑλληνικαὶ χῶραι ἔμενον πάλιν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων. Καὶ αἱ ἐλευθερούμεναι θὰ ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὑπὸ τὸν Καποδίστριαν, ὑπέβαλεν ἐνστάσεις κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῶν Δυνάμεων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σουλτᾶνος δὲν ἐδέχθη τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων καὶ ἐπέμενε νὰ ὑποδουλώσῃ καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐνικήθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων τῆς 10ης Μαρτίου 1829.

Τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1830 αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις ἀνεκίρῳξαν τὴν Ἑλλάδα κράτος τελείως ἀνεξάρτητον, μὲ τὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα προαναφέρομεν καὶ προσέφερον τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα εἰς τὸν Βέλγον πρίγκηπα Λεοπόλδον. Οὗτος ὅμως δὲν ἐδέχθη, διότι τὰ σύνορα τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἦσαν πολὺ στενά.

Τότε αἱ Δυνάμεις προσέφερον τὸ στέμμα εἰς τὸν Ὁθω-

να, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλέλληνος βασιλέως τῆς Βαυαρίας, Λουδοβίκου.

Ἡ Τουρκία, θέλουσα καὶ μὴ, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, καὶ οὕτως ἔληξεν ὁ αἱματηρὸς πόλεμος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐλευθέρη.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Ὁ Ὀθων ἐδέχθη τὸ στέμμα καὶ ἀπεθιάσθη εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον τότε ἦτο πρωτεύουσα τοῦ Κράτους, τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1833. Ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ δάκρυα χαρᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἀνήλικος, ἐκυβέρνησα τὸν τόπον Ἀντιβασιλεία, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Γερμανῶν Ἀρμαάνσπεργ, Μάουερ καὶ Ἐϋδεν.

Ἡ Ἀντιβασιλεία διήρесе τὸ Κράτος εἰς νομοῦς, ἐπαρχίας καὶ δήμους, συνέστησε δικαστήρια, ἐκήρυξε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος αὐτοκέφαλον καὶ συνέταξε τοὺς νόμους κατὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἐκυβερνᾶτο ἡ Ἑλλάς.

Τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1835 ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὴν 20ὴν Μαΐου 1836 ὁ Ὀθων ἐνηλικιώθη καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους. Τὴν 10ην Νοεμβρίου 1836 ἐνυμφεύθη τὴν Γερμανίδα πριγκίπισσαν Ἀμαλίαν, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Ὁ Ὀθων ἠγάπησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, ἐφόρει τὴν Ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὸ ὄνειρόν του ἦτο

νά ἀναστήσῃ τὸ παλαιὸν Βυζαντινὸν κράτος, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸ 1837 ἴδρυσε τὸ Πανεπιστήμιον.

Τὸ πολίτευμα τοῦ Κράτους ἦτο ἀπόλυτος μοναρχία καὶ ὁ φιλελεύθερος Ἑλληνικὸς λαὸς τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1843 ἐπανεστάτησε καὶ ἠνάγκασε τὸν Ὅθωνα νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ Σύνταγμα ὁ Ὅθων ἐπενέβαινε εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν βουλευτῶν, θέλων ὅλη ἢ διοικήσεις νὰ ἀπορρῆῃ ἐξ αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο τὸ 1862 ἐξεργράγη ἐπανάστασις καὶ ὁ Ὅθων ἐξεθρονίσθη καὶ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἑλλάδος. Εἰς τὴν πατρίδα του εὐρισκόμενος δὲν ἐλησμόνησε τὴν Ἑλλάδα. Ἐφόρει τὴν Ἑλληνικὴν φουστανέλλαν καὶ παρήγγειλε νὰ τὸν θάψουν μὲ αὐτὴν.

Τὴν ἰδίαν ἀνάμνησιν διὰ τὴν Ἑλλάδα εἶχε καὶ ἡ Ἀμαλία.

2. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄

Τὴν 10ην Δεκεμβρίου τοῦ 1862 συνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία ἐψήφισεν ὡς βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Γεώργιον Α΄, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ. Ὁ Γεώργιος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863. Ἡ Ἀγγλία τότε παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπὶ ἀνίσησον. Τὸ 1866 ὁ Γεώργιος ἐνυμφεύθη τὴν Ρωσίδα πριγκίπισσαν Ὀλγαν.

Τὸ 1866 ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη καὶ ἐκίρυσε τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπανάστασις διήρκεσε τρία ἔ-

τη, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Κρητικὸς λαὸς ἔδωκε δείγματα ἠρωϊσμοῦ. Αἱ Δυνάμεις ὅμως τῆς Εὐρώπης δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης καὶ μόνον προνόμιά τινα ἐλευθερίας ἐπέβαλον εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Κρητας.

Τὸ 1877 ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐξεργάγησαν ἐπαναστατικὰ κινήματα εἰς τὴν Ἥπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ Θεσσαλίας, διότι ὑπεγράφη εἰρήνη μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας.

Τότε, πρὸς τακτοποίησιν τῶν πραγμάτων τῆς Εὐρώπης, συνήλθεν εἰς τὸ Βερολίνον Εὐρωπαϊκὸν συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἥπειρος. Ἡ Τουρκία ἠρνήθη τὰς παραχωρήσεις αὐτάς, ἐν τέλει ὅμως ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μικρὸν τμήμα τῆς Ἥπειρου.

Τὸ 1897 ἐπανεστάτησε πάλιν ἡ Κρήτη καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἐξεργάγη πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, εἰς τὸν ὁποῖον ἠττήθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Θεσσαλίαν. Ἐν τούτοις αἱ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ δεχθῇ νὰ γίνῃ ἡ Κρήτη ἡγεμονία, φόρου ὑποτελῆς εἰς αὐτὴν καὶ πρῶτος ἡγεμῶν διωρίσθη ὁ πρίγκηψ Γεώργιος δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α'. Ἡ Τουρκία ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ πάλιν τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἔλαβε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν παρὰ αὐτῆς 100 ἑκατομμύρια δραχμάς.

3. ΒΑΛΚΑΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ 1908 κατηργήθη δι' ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα καὶ ἀνεκηρύχθη τὸ συνταγματικόν. Οἱ Τούρκοι ὑπεσχέθησαν ἰσότητα εἰς ὅλας τὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, δὲν ἐτήρησαν ὅμως τὰς ὑποσχέσεις των.

Ἔνεκα τούτου ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία καὶ τὸ Μαυροβούνιον τὸ 1912 συνεμάχησαν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἐξερράγη τὸν Ὀκτώβριον ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος. Ὅλοι οἱ Σύμμαχοι ἐπέπεσον διὰ μιᾶς κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, κατέλαβε τὴν Ἐλασσῶνα καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου. Ἐκεῖ συνήντησε σφοδρὰν ἀντίστασιν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ κατόρθωσε καὶ τοὺς ἐνίκησε. Κατέλαβεν ἔπειτα τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνην καὶ τὴν Βέροιαν. Τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ὑπεδέχοντο οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμόν, διότι τοὺς ἠλευθέρωσεν ἔπειτα ἀπὸ προαιώνιον δουλείαν. Εἰς τὰ Ἰαννιτσὰ τῆς Μακεδονίας ἐγίνε μάχη σφοδρὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 25ης Ὀκτωβρίου οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ προῖξεναι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, μετὰ τοῦ Τούρκου φρουράρχου ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ταχσὶν πασᾶ ἀρχηγοῦ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, καὶ ἐπρότειναν εἰς τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, νὰ παραδώσουν τὴν πό-

λιν, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ κρατήσῃ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς τὰ ὄπλα του καὶ νὰ μείνῃ οὐδέτερος μέχρι τέλους τοῦ πολέμου.

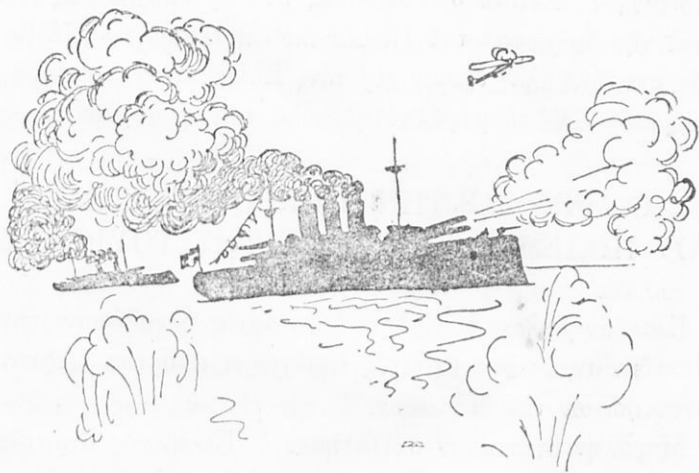
Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ὅμως ἀπέρριψε τὸν ὄρον τοῦτον, καὶ ἀπήτησε νὰ παραδώσῃ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς τὰ ὄπλα, νὰ θεωρηθοῦν οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται αἰχμάλωτοι πολέμου καὶ νὰ παραδοθῇ καὶ τὸ ὄχυρῶμα Καρὰ-Μπουρνοῦ. Ὁ Ταχσὶν ἔφερε μερικὰς δυσκολίας, ἔπειτα ὅμως ἐδέχθη καὶ τὴν 26ην Ὀκτωβρίου ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην θριαμβευτικῶς. Ὁλος ὁ Τουρκικὸς στρατὸς, ἀνερχόμενος εἰς 25.000, παρέδωσε τὰ ὄπλα καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ του καὶ οἱ στρατιῶται μετεφέρθησαν αἰχμάλωτοι εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ οἱ Σέρβοι εἰσήλασαν νικηφόροι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ κατέλαβον τὸ Μοναστήριον. Οἱ Βούλγαροι ἐπίσης εἰσήλασαν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἀργότερον καὶ ἐκυρίευσαν.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 27ης Ὀκτωβρίου ἐν τμημα Βουλγαρικῷ στρατοῦ, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεοδωρῶφ, ἔφθασεν ὀλίγον ἔξωθι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ στρατηγὸς παρεκάλεσε τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν στρατὸν του νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ. Οἱ Βούλγαροι μόνις ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἤρχισαν νὰ προβάλλουν ἀξιώσεις συγκυριαρχίας, λέγοντες ὅτι αὐτοὶ κατέλαβον τὴν πόλιν. Ἐκ τούτου προήρχοντο πολλὰ προστριβαὶ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

4. ΟΙ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝΕΣ

Ἐνῶ κατὰ ξηρὰν ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους οἱ Ἕλληνες, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι, κατὰ θάλασσαν ἐπολέμουν μόνον οἱ Ἕλληνες, διότι μόνον αὐτοὶ εἶχον στόλον. Ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στόλον. Οὗτος, μὲ ἀρχηγὸν τὸν ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην, ἀπέκλεισεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ πο-

Ὁ «Ἀθέρωφ»

λέμου τὸν Τουρκικὸν στόλον ἐντὸς τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ κατέστη τοιοῦτοτρόπως κυρίαρχος ὅλου τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἀποβατικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰς νήσους Λήμνον, Ἴμβρον, Τένεδον, Σαμοθράκην, Ψαρά, Λέσβον, Χίον, Σάμον καὶ τὴν Χαλκιδικὴν Χερσόνησον. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, κύριος τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἀπέκοψε τὴν συγκοινωνίαν τῆς Τουρκίας μὲ τὴν Μικρὰν

Ἀσίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ Τουρκία δὲν ἠδύνατο νὰ μεταφέρει στρατὸν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπειρεύθη δύο φορὰς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ νὰ ναυμαχήσῃ μὲ τὸν Ἑλληνικόν, τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1912 καὶ τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1913, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο φορὰς ἠττήθη καὶ κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνικόν. Τὴν μεγαλυτέραν καταστροφὴν εἰς τὰ Τουρκικὰ πολεμικὰ ἐπέφερον ἡ ναυαρχίς «Γεώργιος Ἀβέρωφ». Ἐκτοτε ὁ Τουρκικὸς στόλος δὲν ἐπεχείρησε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, νὰ ἐξέλθῃ τῶν στενῶν, ἀλλ' ἔμεινε εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, προστατευόμενος ἀπὸ τὰ μεγάλα τηλεβόλα τῶν φρουρίων.

5. Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἠλευθέρωνε τὴν Μακεδονίαν, ἕτερος στρατὸς ἐπροχώρει ἀπὸ τὴν Ἄρταν ἐλευθερώνων τὴν Ἥπειρον.

Μεγάλην δυσκολίαν συνήτησεν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων, διότι πρὸ τῆς πόλεως εἶναι τὸ Μπιζάνι, ὕψωμα βραχῶδες, τὸ ὁποῖον οἱ Τούρκοι, τῇ ὁδηγίᾳ Γερμανῶν ἀξιωματικῶν, εἶχον ὀχυρώσῃ μὲ τὰ τελειότερα μέσα τῆς πολεμικῆς τέχνης, καὶ ἐθεορεῖτο ὡς ἐν ἀπὸ τὰ ισχυρότερα φρούρια τῆς ἐποχῆς του. Οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ πολιορκήσουν τὰ Ἰωάννινα καὶ ὑπέφερον δεινὰς τάλαιπωρίας ἐκ τοῦ χειμῶνος.

Ὅταν ὅμως ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἔληξεν, ἦλθε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὴν Θεσ-

σαλονίκην ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως δύο μεραρχιῶν καὶ τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου 1913, κατόπιν ἐφόδου, ἐκυριεύθη καὶ τὸ Μπιζάνι καὶ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων. Ὅλη ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ ἐκ 33, 000 ἀνδρῶν καὶ ὁ ἀρχηγὸς Ἐσσὰτ πασσᾶς, ἠχμαλωτίσθησαν. Τοιοῦτοτρόπως ἠλευθερώθη καὶ ἡ Ἥπειρος.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἥπειρου, ἐδόλοφρονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α', ἀπὸ ἓνα ἀνισόρροπον νέον. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντῖνος.

Ὁμοίως ἐπιτυχίας εἶχον καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. Οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὸ Μοναστήρι καὶ μέρη τῆς Βορείου Μακεδονίας καὶ οἱ Βούλγαροι τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ μέγα μέρος τῆς Θράκης.

Ἡ Τουρκία τὴν 17ην Μαΐου 1913 ἠνάγκασθη νὰ ὑπογράψῃ εἰς τὸ Λονδίνον συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας παρέρχεται εἰς τοὺς συμμάχους τὴν Ἥπειρον, τὴν Μακεδονίαν, καὶ μέγα μέρος τῆς Θράκης. Ἡ Κρήτη καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, ὅσας εἶχε καταλάβῃ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, αὐτοδικαίως περιῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

6. Ο ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν μὲ τὴν Τουρκίαν, ἐφιλονεύκησαν ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν κατακτηθέντων μερῶν. Ἡ Βουλγαρία εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ πάρῃ μέρη κατακτηθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων. Μάτην προσεπάθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι νὰ πείσουν τοὺς Βουλγάρους νὰ δεχθοῦν Εὐρωπαϊκὴν διαιτησίαν. Αὐτοὶ ἔμενον ἀνένδοτοι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις

των. Τότε οί Σέρβοι καί οί Έλληνες ήναγκάσθησαν νά έπιτεθοῦν κατά τῶν Βουλγάρων.

Ὁ Έλληνικός στρατός, ὑπό τήν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐπολέμησεν ήρωϊκῶς εἰς τὸ Κιλκίς, εἰς τὸν Λαχανᾶν, εἰς τήν Δοϊράνην, εἰς τὸ Πετροίτσι. Ἐξεπόρθησε τὰ στενά τῆς Κρόσνας καί ἐπολέμησεν εἰς τὸ Σμιτλῆ, Τζαμί Τεπέ καί Ἄνω Τσουμαγιάν. Οἱ Σέρβοι ἐπίσης ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους καί τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Παλαιᾶς Βουλγαρίας.

Οἱ Ρουμιοῦνοι, ἐπωφεληθέντες τῆς περιστάσεως, ἐκήρυξαν καί αὐτοὶ τὸν πόλεμον κατά τῆς Βουλγαρίας καί χωρὶς νά συναντήσουν ἀντίστασιν, ἔφθασαν μέχρι τῆς Σόφιας. Οἱ Τοῦρκοι ἐπίσης ἀνακατέλαβον τήν Ἄδριανούπολιν καί ὅλην τήν Ἀνατολικήν Θράκην, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβη κατά τὸν πόλεμον οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ήναγκάσθησαν νά ζητήσουν εἰρήνην.

Τὴν 17ην Ἰουλίου 1913 συνήλθον εἰς τὸ Βουκουρέστιον οἱ πρωθυπουργοὶ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καί τοῦ Μαυροβουνίου καί ἀντιπρόσωποι τῆς Βουλγαρίας. Κατόπιν πολλῶν συζητήσεων ὑπεγράφη συνθήκη, κατά τὴν ὁποίαν ἡ Ρουμανία ἔλαβε τὴν Δοβρουτσᾶν, τέως Βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν, ἡ Σερβία τὰ μέρη τῆς Βορείου Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα εἶχον καταλάβη οἱ Βούλγαροι καί ἡ Ἑλλάς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νέστου καί τοῦ ὄρους Μπέλες, τὴν Ἠπειρὸν καί τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Μὲ ἰδιαιτέραν συνθήκην ἡ Βουλγαρία παρεχώρησεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν Ἄδριανούπολιν καί ὅσα μέρη τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης εἶχε καταλάβη.

Τοιουτοτρόπως ἡ Βουλγαρία ἔχασεν ἀπὸ τὴν πλεονε-

*Ο Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος

ξίαν της, ὅτι εἶχε κερδίσει κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας.

7. Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Δὲν ἐπρόφθασε νὰ κοπάσῃ ὁ σάλος ἀπὸ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν καὶ τὸν Συμμαχικὸν πόλεμον, καὶ ἐξερράγη ὁ Εὐρωπαϊκός.

Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, μὲ τὰ παλαιὰ μίση των καὶ τὰς φιλοδοξίας των, ἦσαν πάνοπλα καὶ ἔμενε μόνον νὰ δοθῇ ἀφορμὴ διὰ τὴν ἐκρηξιν πολέμου. Καὶ τοιαύτη ἀφορμὴ ἐδόθη ὡς ἑξῆς :

Τὴν 15ην Ἰουνίου 1914, εἰς Σέρβος φοιτητῆς ἐδόλοφρήσεν εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας, ἡ ὁποία ἀνήκεν

εις την Αυστρίαν, τὸν διάδοχόν τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου καὶ τὴν σύζυγόν του. Ἡ Αὐστρία, ἡ ὁποία ἐξήτει ἀφορμὴν νὰ ταπεινώσῃ τὴν Σερβίαν, ἐθεώρησεν ὑπεύθυνον τῆς δολοφονίας καὶ τὴν Σερβικὴν Κυβέρνησιν. Ἀπέστειλε λοιπὸν τελεσίγραφον πρὸς αὐτὴν καὶ τῆς ἐπέβαλε ταπεινωτικούς καὶ ἐξευτελιστικούς ὅρους. Ἐπειδὴ ἡ Σερβία δὲν ἐδέχθη τοὺς ὅρους τούτους, ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε κατ' αὐτῆς τὸν πόλεμον. Ἡ Ρωσία ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ὑπερασπισθῇ τὴν Σερβίαν, ἡ Γερμανία ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ὑπερασπισθῇ τὴν σύμμαχόν της Αὐστρίαν, ἡ Γαλλία ἦτο σύμμαχος μὲ τὴν Ρωσίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκηρύχθη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος τόσα δεινὰ ἐπέφερεν εἰς τὴν ἀνθρώπινην ζωὴν.

Ἡ Γερμανία, διὰ νὰ κτυπήσῃ ταχύτερον τὴν Γαλλίαν, παρεβίασε τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου. Τότε καὶ ἡ Ἀγγλία, ὡς ἐγγυήτρια τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Βελγίου, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας, καθὼς καὶ ἡ σύμμαχός της Ἰαπωνία. Κατόπιν ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία, ὑπὲρ τῶν συμμάχων δὲ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, ἡ Ἰταλία, ἡ Πορτογαλλία καὶ ἡ Ρουμανία. Βραδύτερον ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῶν συμμάχων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ πόλεμος ἔγινε παγκόσμιος.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦτο ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅσους ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Τριάκοντα ἑκατομμύρια στρατιῶται ἔλαβον μέρος καὶ εἰς τὰς δύο ἀντιπάλους παρατάξεις. Οἱ ἀντίπαλοι ἐμάχοντο μὲ λύσσαν καὶ αἱ καταστροφαὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἦσαν ἀπερίγραπτοι.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλὰς ἔμεινεν οὐδετέρα,

κατόπιν ὅμως ἔλαβε καὶ αὐτὴ μέρος ὑπὲρ τῶν συμμάχων Ἀγγλίας, Γαλλίας κλπ. Οἱ σύμμαχοι, διὰ νὰ κτυπήσουν τὴν σύμμαχον τῆς Γερμανίας Βουλγαρίαν, ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ ὁποῖος κατηυθύνθη πρὸς βορρᾶν καὶ ἐπολέμησε τοὺς Βουλγάρους. Μὲ τὸν συμμαχικὸν στρατὸν ἠνώθη καὶ ὁ Ἑλληνικὸς, ὁ ὁποῖος εἰς πολὺν αἵματηρὰς μάχας ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους.

Οἱ σύμμαχοι, ὑποπτευόμενοι τὸν Κωνσταντῖνον ὡς φίλον τῆς Γερμανίας, τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ βασιλεὺς ἔγινεν ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρου.

Μετὰ σκληρὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τέσσαρα ἔτη, ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία καὶ οἱ σύμμαχοί των.

Ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἔλαβε ὀλοκληρον τὴν Θράκην, πλὴν ὀλίγου μέρους περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Σμύρνην μετὰ τῆς περιοχῆς τῆς ὑπὸ τὴν προσωρινὴν κατοχὴν τῆς.

Μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης οἱ Ἕλληνες ἐκάλεσαν διὰ δημοψηφίσματος πάλιν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον εἰς τὸν θρόνον, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρου εἶχεν ἀποθάνῃ.

8. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Οἱ Τούρκοι ὅμως δὲν ἀνεγνώρισαν καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Εἰς τολμηρὸς Τούρκος ἀξιωματικὸς, ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν καὶ κατέλυσε τὴν νόμιμον Τουρκικὴν Κυβέρνησιν. Κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους τὴν Ἀγκυ-

Π. Παναγοπούλου, Ἱστορία νεωτ. Ἑλλάδος, ἐκδ. Β', ἀντ. 10000 11

ρον, κειμένην εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διοργάνωσε τὸν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ προσεπάθει νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τὸν στρατὸν τοῦ Κεμάλ καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὅταν ὅμως ὁ Κεμάλ ὀργάνωσε καὶ ὤπλισε καλὰ τὸν στρατὸν του, παρέσυρε δὲ τοὺς Ἕλληνας μακρὰν τῶν βάσεων τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ των, ἔκαμε περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ 1922 τρομερὰν ἐπίθεσιν κατ' αὐτῶν. τοὺς ἐνίκησε καὶ συνέλαβε πολλὰς χιλιάδας αἰχμαλώτων. Ὅσα μέρηματα Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐσώθησαν, κατέφυγον εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐπιβιβασθέντα πλοίων, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸν στρατὸν ἠκολούθησαν εἰς τὴν φυγὴν του καὶ ὅσοι Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατόρθωσαν νὰ διαφύγουν τὴν σφαγὴν τῶν Τούρκων.

Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη καὶ ἔφυγε πάλιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ βασιλεὺς ἔγινεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Γεώργιος.

Ἀφοῦ ἔληξεν ὁ πόλεμος εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἔγινεν εἰρήνη μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Διὰ ταύτης ἠναγκάσθη ἡ Ἑλλὰς νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Ἐγινε μὲ τὴν εἰρήνην ταύτην καὶ ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν. Ὑπεχρεώθησαν δηλαδὴ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλοι οἱ Τούρκοι τῆς Μακεδονίας, Ἡπείρου καὶ τῶν νήσων, νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Τουρκίαν. Τοιουτοτρόπως οὔτε Ἕλληνες ὑπάρχουν πλέον εἰς τὴν Τουρκίαν, οὔτε Τούρκοι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐγκατέστησεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἓν ἐκατομμύριον περίου Ἑλληνας πρόσφυγας. Παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς γαίαν, τοὺς ὠκοδόμησεν οἰκίας καὶ ζοῦν τώρα εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀναπτύξαντες διὰ τῆς φιλεργίας τὸν τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν κλπ.

Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Β' δὲν διήρκεσε πολὺ. Τὸ 1924 ἐκηρύχθη Δημοκρατία εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἀνεχώρησεν ἐξ αὐτῆς.

Ἀφοῦ πλέον οὔτε Ἕλληνες ὑπάρχουν εἰς τὴν Τουρκίαν, πλὴν ὀλίγων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οὔτε Τούρκοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, πλὴν ὀλίγων εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην, ἐγίναμεν μὲ τοὺς Τούρκους φίλοι καὶ σύμμαχοι. Διὰ τὴν ἐξασφάλισιν δὲ τῆς εἰρήνης εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον ὑπεγράφη τὴν 9ην Φεβρουαρίου 1934 εἰς τὰς Ἀθήνας σύμφωνον φιλίας μεταξὺ Ἑλλάδος, Τουρκίας, Σερβίας καὶ Ρουμανίας.

9. ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΙΣ

Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα διήρκεσεν ἀπὸ τὸ 1924 μέχρι τοῦ 1935. Τὴν 3ην Νοεμβρίου τοῦ 1935 ἐγίνε δημοψήφισμα εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπανῆλθε πάλιν ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας. Τὴν 25ην Νοεμβρίου ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β' εἰς τὴν Ἑλλάδα, γενόμενος δεκτὸς ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

10. Η 4η ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1936

Ὅταν ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β' εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρωθυπουργὸς ἦτο ὁ Γεώργιος Κονδύλης. Ἡ ὑπ' αὐτὸν Κυβέρνησις ὑπέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν παραι-

τησίν της καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνέθηκεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Δεμερτζῆν νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνεργήσῃ ἐκλογάς, ἵνα, κατὰ τὸ Σύνταγμα, ὁ λαὸς ὑποδείξῃ τὴν μέλλουσαν Κυβέρνησιν.

Πράγματι, μετ' ὀλίγον ἔγιναν ἐκλογαί, οὐδὲν ὅμως κόμμα ἔφερεν εἰς τὴν Βουλὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν, διὰ νὰ σχηματισθῇ ἐκ τοῦ κόμματος τούτου μόνιμος Κυβέρνησις. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων, ἀντὶ νὰ ἐνωθῶσι καὶ διοικήσουν τὸν τόπον, ἤριζον μεταξύ των καὶ διεπληκτίζοντο διὰ τῶν ἐφημερίδων. Ἡ Κυβέρνησις Δεμερτζῆ ἐξηκολούθει νὰ διοικῆ τὴν χώραν, ἐλπίζουσα εἰς συνεννόησιν τῶν κομμάτων. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τούτων ἐξηκολούθουν νὰ ἐρίζουν τραχύτερον. Οἱ κομμουνισταὶ ἐποφελούμενοι τῶν ἀνομιاليῶν τούτων ἀπεθρασύνθησαν καὶ ἀπροκαλύπτως ἐβυσσοδόμουν κατὰ τοῦ Κράτους καὶ τῆς θρησκείας.

Ἐν τῇ μεταξὺ ἀπέθανεν αἰφνιδίως ὁ Κωνστ. Δεμερτζῆς καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν τότε ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν Ἰωάννην Μεταξᾶν τὸν σχηματισμὸν Κυβερνήσεως. Καὶ ἡ Κυβέρνησις αὕτη εὗρίσκετο ἐν ἀναμνητῇ τῆς συνεννοήσεως τῶν κομμάτων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ κοινοβουλευτικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ συνεννόησις τῶν κομμάτων καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀδύνατος καὶ αἱ ἐνέργειαι τῶν κομμουνιστῶν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐντονώτερα. Ἐκ τῶν πολιτῶν ἄλλοι ἀλληλοετρῶγοντο φανατιζόμενοι ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας καὶ ἄλλοι ἐλεεινολόγουν τὴν κατάστασιν.

Τὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ὁ τόπος ἐκινδύνευε νὰ περιπέσῃ εἰς ἀναρχίαν καὶ ἐμφύλιον σπαραγμὸν. Οἱ κομμουνισταὶ ἠπεύλουν τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κρά-

τους δι' ἀπεργιῶν καὶ ἄλλων ἐκνόμων μέσων. Τότε, τὴν 4ην Αὐγούστου 1936, ὁ πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Μεταξᾶς, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ βασιλέως, ἀνέστειλε τὴν λειτουργίαν τοῦ Συντάγματος, κατήργησε τὴν Βουλὴν καὶ διέλυσε τὰ κόμματα. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπεβλήθη τὸ κράτος τοῦ Νόμου. Οἱ πολῖται ἠσθάνθησαν ὑπεράνω αὐτῶν τὸ Κράτος ἔτοιμον νὰ τοὺς προστατεύῃ ἀδικομένους, ἀλλὰ ἔτοιμον νὰ τοὺς ἐλέγξῃ καὶ τιμωρήσῃ ἀδικούντας. Τάξις καὶ πειθαρχία ἐπεκράτησεν ἀμέσως εἰς ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους, εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν, εἰς ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα.

Ἀμέσως ἡ Κυβέρνησις ἐπελήφθη τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ Κράτους. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, τοῦ στόλου καὶ τῆς ἀεροπορίας. Εἰς διάστημα ὀλίγων μηνῶν ἡ ἄμυνα τῆς χώρας ἐξησφαλίσθη τελείως καὶ οἱ πολῖται ἀπέκτησαν τὸ συναίσθημα τῆς ἀσφαλείας ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους. Ἐλαβὲ σύντονα μέτρα κοινωνικῆς προνοίας καὶ ἀνεκούφισε τοὺς δυστυχεῖς. Ἐπετέλεσε καὶ ἐπιτελεῖ ἀκόμη διάφορα κοινωνοφελῆ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα εὖρον ἐργασίαν οἱ ἄεργοι. Ἐφρόντισε διὰ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νεολαίας. Μετερρῦθμισεν ἐπὶ τὰ βελτίω τὴν νομοθεσίαν τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας. Ἐβελτίωσε τὴν οἰκονομικὴν θέσιν τῶν ἐργατῶν καὶ διηκόλυσε τοὺς ἀγρότας εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν των. Γενικῶς ἔλαβε μέρμιναν περὶ βελτιώσεως ὅλων τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν πόρων τῆς χώρας. Ὁ πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Μεταξᾶς, περιοδεύων συχνάκις τὴν Ἑλλάδα, συνιστᾷ εἰς τοὺς πολῖτας ἐργασίαν καὶ πειθαρχίαν. Οἱ πολῖται ὑπακούουν εἰς τὰς συμβουλὰς ταύτας καὶ ἀποτελοῦν Κράτος εὐνομούμενον.

Οὕτω βαίνουσα ἡ Ἑλλὰς θὰ ἴδῃ ἀσφαλῶς καλύτερας ἡμέρας.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΧΡΟΝΟΙ

	Σελίς
Ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ Τοῦρκοι. Πόλεμοι μὲ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Αὐστρίαν	3
Ἡ Βενετία	4
Ρωσία καὶ Αὐστρία	7
Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων	10
Θρησκευτικὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων	13
Αἱ Κοινότητες	16
Ἄρματωλοι καὶ κλέφτες	17
Σουλιῶται — Μανιάται	20
Τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων	22
Οἱ Φαναριῶται	24
Ἡ παιδεία εἰς τὴν Ἑλλάδα	29
Ἄδαμάντιος Κοραΐς	30
Ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων	37
Λάμπρος Κατσώνης — Ἄνδρουτσος	38
Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις	42
Ὁ Μέγας Ναπολέων	40
Ρήγας Φεραῖος	41
Οἱ Σουλιῶται καὶ ὁ Ἄλῃ πασᾶς	45
Δεύτερος πόλεμος τοῦ Ἄλῃ πασᾶ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν	47
Τρίτος πόλεμος τοῦ Ἄλῃ πασᾶ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν.	
Καταστροφή τοῦ Σουλίου	50
Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία	54

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1821 (1ον ἔτος)

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν	57
Ἐναρξις τῆς Ἐπανάστασεως εἰς τὴν Πελοπόννησον	

Οι Τούρκοι σφάζουν. Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄	63
Ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	65
Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Δολιανῶν	66
Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα	72
Ἀθανάσιος Διάκος. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας	70
Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος. Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς	75
Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν	77
Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως	79
Ἡ Ἐπανάστασις εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος	81
Ἡ ἐπανάστασις τῶν νήσων. Πρῶτον ναυτικὸν κατόρθω- μα τῶν Ἑλλήνων	82
Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις	85

2ον ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου	88
Ἡ πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος. Κωνσταντί- νος Κανάρης	90
Ἡ μάχη τοῦ Πέτα	94
Πρῶτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	96
Ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη καὶ καταστροφὴ αὐτοῦ	98

3ον ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μάρκος Μπότσαρης. Θάνατος αὐτοῦ. Νέαι Ἐκστρατείαι τῶν Τούρκων	102
Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην. Λόρδος Βύρων	115

4ον ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Τουρκία ζητεῖ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον	110
Ἡ καταστροφὴ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου	111
Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	112
Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα	115

5ον ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Σελίς

Απόβασίς τοῦ Ἴμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μάχη παρὰ τὸ Κρεμμύδι	117
Ἄλωσις τῆς Σφακτηρίας	119
Μάχη παρὰ τὸ Μανιάκι. Ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσα	121
Ἀπυφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐπιδρομὴ Ἴμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον	122
Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	125
6ον ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ	
Ἐξοδος τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου	127
Ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος	131
Ἐκστρατεία τοῦ Κιουταχῆ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Γεώργι- ος Καραϊσκάκης	133
Τὸ μεγαλοφυῆς σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ μάχη τῆς Ἀραχῶθης	137

7ον ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων	139
Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία	142
Ἰωάννης Καποδίστριας	144

8ον ΚΑΙ 9ον ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος	147
---------------------------	-----

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΛΛΑΣ

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος	150
Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α'	151
Βαλκανιστουρρικὸς πόλεμος	153
Οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες	155
Ἵ ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Ἠπειρον	156
Ἵ ὁ συμμαχικὸς πόλεμος	157
Ἵ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος	159
Ἵ Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ	161
Μεταπολίτευσις	163
Ἵ Ἡ 4η Αὐγούστου 1935	163

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπουργείον τῆς Παιδείας
καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Ἀριθ. { Πρωτ. 50163
Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰουλίου 1936

Πρὸς
τὸν κ. Π. Παναγόπουλον

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταύταριθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως στηριζομένης εἰς τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 8 πρᾶξιν αὐτῆς ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» βιβλίον σας διὰ μίαν τετραετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1936 ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συμμορφωθῆτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐντολῇ τοῦ Ἑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντῆς
Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ

ΤΙΜΗ ΠΛΕΤΟΥ ΔΡ. 16. (ΔΕΔΕΜΕΝΟΝ ΔΡ. 3 ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ)

Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 72.408 13-9-37

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ δέκα πέντε τοῖς ἑκατὸν τῆς κανονισθείσης πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν. (Ἄρθρον 6 Διατάγματος «περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως διδακτικῶν βιβλίων καὶ χορηγίας ἀδείας κυκλοφορίας αὐτῶν» 24-1-34).

22 E

L. of T...

2

174

